

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra sociální práce

Diplomová práce

Bc. Kateřina Kuzbová

Povinná mlčenlivost a oznamovací povinnost v práci s rizikovou mládeží

Mandatory confidentiality and notification obligation in work with at-risk youth

Praha 2024

Vedoucí práce: PhDr. Kateřina Šámalová, Ph. D

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 5. 8. 2024

.....

Bc. Kateřina Kuzbová

Poděkování

Děkuji vedoucí práce paní PhDr. Kateřině Šámalové, Ph.D. za odborné vedení při psaní mé diplomové práce, za její ochotu a trpělivost při konzultacích i za cenné rady, které mi poskytla. Chtěla bych poděkovat také všem účastníkům výzkumného šetření, kteří byli ochotni mi věnovat svůj čas a poskytnout potřebné informace k vypracování této práce.

Abstrakt

Diplomová práce je zaměřena na téma povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v práci s rizikovou mládeží se zaměřením na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež.

Cílem práce je zmapovat, s jakými dilematy se v souvislosti s povinnou mlčenlivostí a oznamovací povinností nejčastěji setkají pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

V teoretické části se práce věnuje pojmu riziková mládež, vybraným druhům rizikového chování, pojmům kriminalita mládeže a delikvence a otázce trestní odpovědnosti mládeže. Dále popisuje instituce a sociální služby, které se věnují práci s rizikovou mládeží, konkrétně se zaměřuje na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Další kapitoly se věnují povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti.

Empirická část práce hovoří o výzkumech realizovaných na podobné téma a následně představuje výzkumné šetření této diplomové práce. To představuje kvalitativní výzkum realizovaný formou polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Data jsou zpracována metodou tematické analýzy.

Kapitola výsledky výzkumného šetření se zabývá jednotlivými dilematy, která vyplynula z rozhovorů s pracovníky jako ty nejčastější. Jsou v ní dále rozebrány konkrétní zkušenosti jednotlivých pracovníků s oznamovací povinností, ne/spolupráce s dalšími institucemi a orgány nebo možnosti podpory v řešení zmíněných dilemat.

Práce je zakončena diskusí, v níž jsou výsledky porovnány s dalšími výzkumy a studiiemi a závěrem.

Klíčová slova

Povinná mlčenlivost, oznamovací povinnost, riziková mládež, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, dilema, sociální pracovník, klient, důvěra

Abstract

This master's thesis explores the topic of mandatory confidentiality and reporting obligations in work with at-risk youth, with a particular focus on low-threshold facilities for children and youth.

The aim of this research is to identify the dilemmas most frequently encountered by workers in these facilities concerning mandatory confidentiality and reporting obligations.

The theoretical section delves into the concept of at-risk youth, various types of risky behavior, youth crime and delinquency, and the criminal responsibility of youth. It also describes the institutions and social services that work with at-risk youth, with a specific emphasis on low-threshold facilities. Additional chapters address mandatory confidentiality and reporting obligations.

The empirical section presents research conducted on a similar topic and introduces the research investigation of this thesis. This qualitative research was carried out through semi-structured interviews with employees of low-threshold facilities for children and youth. The data was analyzed using thematic analysis.

The research results chapter discusses the individual dilemmas that emerged from the interviews with workers, highlighting the most common issues. It further examines the specific experiences of workers with reporting obligations, the lack of cooperation with other institutions and authorities, and the support options available for resolving these dilemmas.

The thesis concludes with a discussion comparing the results with other research and studies, followed by a conclusion.

Keywords

Mandatory confidentiality, duty to report, at-risk youth, low-threshold facilities for children and youth, dilemma, social worker, client, trust

Obsah

ÚVOD	8
1 MLÁDEŽ OHROŽENÁ RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM	10
1.1 VYBRANÉ DRUHY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ.....	12
1.1.1 Agrese.....	13
1.1.2 Šikana.....	14
1.1.3 Vandalismus	15
1.1.4 Krádeže.....	16
1.1.5 Užívání návykových látek.....	16
1.2 KRIMINALITA MLÁDEŽE	17
1.3 DELIKVENCE	18
1.4 TRESTNÍ ODPOVĚDNOST MLÁDEŽE	19
2 INSTITUTE A SOCIÁLNÍ SLUŽBY PRACUJÍCÍ S RIZIKOVOU MLÁDEŽÍ	22
2.1 ORGÁN SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ	22
2.2 ZAŘÍZENÍ PRO VÝKON ÚSTAVNÍ A OCHRANNÉ VÝCHOVY.....	24
2.2.1 Diagnostický ústav.....	25
2.2.2 Dětský domov.....	26
2.2.3 Dětský domov se školou.....	26
2.2.4 Výchovný ústav.....	26
2.2.5 Středisko výchovné péče	27
2.3 NÍZKOPRAHOVÁ ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI A MLÁDEŽ	27
2.3.1 Principy služby.....	29
2.3.2 Cíle služby.....	30
2.3.3 Činnosti NZDM.....	31
2.3.4 Proces poskytování služby	31
3 POVINNOST MLČENLIVOSTI.....	33
3.1 PROLOMENÍ MLČENLIVOSTI	33
4 OZNAMOVACÍ POVINNOST.....	37
4.1 NEPŘEKAŽENÍ TRESTNÉHO ČINU.....	37
4.2 NEOZNÁMENÍ TRESTNÉHO ČINU.....	38
4.3 SPECIFIKA OZNAMOVACÍ POVINNOSTI V NZDM.....	39
5 VÝZKUMY REALIZOVANÉ NA PODOBNÁ TÉMATA	41
6 METODOLOGIE VÝZKUMU	43
6.1 VÝZKUMNÉ TÉMA A CÍL VÝZKUMU.....	43
6.1.1 Výzkumné otázky.....	44
6.2 METODA SBĚRU DAT.....	44

6.3	VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	45
6.4	METODA ANALÝZY DAT.....	46
6.5	ETIKA VÝZKUMU.....	46
7	VÝSLEDKY VÝZKUMNÉHO ŠETŘENÍ	47
7.1	MLČENLIVOST JAKO PROSTŘEDEK K NAVÁZÁNÍ DŮVĚRY.....	47
7.2	DILEMATA VZNIKAJÍCÍ KONFLIKTEM MEZI POVINNOU MLČENLIVOSTÍ A OZNAMOVACÍ POVINNOSTÍ	49
7.2.1	<i>Důvěra vs riziko ztráty klienta.....</i>	49
7.2.2	<i>Oznamovací povinnost vs. nejasná legislativa a její hranice.....</i>	51
7.2.3	<i>Oznamování rodičům vs. nesouhlas klienta .....</i>	52
7.2.4	<i>Oznámit vs. neoznámit.....</i>	53
7.3	PODPORA V ŘEŠENÍ DILEMAT.....	54
7.3.1	<i>Soudržnost týmu a podpora vedoucího služby .....</i>	55
7.3.2	<i>Vnitřní zdroje .....</i>	55
7.4	NE/SPOLUPRÁCE MEZI NZDM A DALŠÍMI INSTITUCEMI A ORGÁNY	56
7.4.1	<i>OSPOD.....</i>	57
7.4.2	<i>Školy.....</i>	58
7.4.3	<i>Policie.....</i>	59
7.5	ZKUŠENOSTI PRACOVNÍKŮ S OZNAMOVACÍ POVINNOSTÍ	60
7.5.1	<i>Týrání svěřené osoby.....</i>	60
7.5.2	<i>Pohlavní zneužívání .....</i>	61
7.5.3	<i>Nahlášení hledané osoby .....</i>	62
7.5.4	<i>Návrhy na zlepšení podpory.....</i>	63
8	DISKUSE.....	65
9	ZÁVĚR.....	70
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	73
	SEZNAM ZKRATEK.....	79
	SEZNAM PŘÍLOH	80

Úvod

Tato práce se zaměřuje na téma povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v práci s rizikovou mládeží. Rizikovou mládež odborníci definují jako děti a mladistvé se zvýšeným rizikem sociálního selhání a dispozicemi k sociálně patologickým jevům. Riziková mládež často čelí situacím, které mohou negativně ovlivnit jejich život a jeho budoucí vývoj. Prevenci těchto rizik a zmírňování jejich dopadů na jedincovo život se věnuje celá řada služeb. Jedním ze základních principů, kterým se pracovníci těchto služeb řídí je povinná mlčenlivost. Ta ovšem platí pouze dokud se pracovník nedozví informace, které podléhají oznamovací povinnosti a které je potřeba oznámit příslušným orgánům. V tu chvíli dochází k jejímu prolomení, což může vést ke ztrátě klientovi důvěry a kontaktu s ním. Pracovníci tedy musí zvažovat blaho klienta, přínosy a rizika oznamovací povinnosti a hranice povinné mlčenlivosti. Často tak dochází k dilematům, na které v českých právních předpisech není jednoznačná odpověď. Cílem této práce je na tuto problematiku upozornit a zmapovat jejich specifika v praxi sociálních pracovníků pracujících s rizikovou mládeží.

Diplomová práce je strukturována do dvou hlavních částí, a to teoretické a empirické. Teoretická část obsahuje čtyři hlavní kapitoly. První kapitola popisuje specifika rizikové mládeže, vybrané druhy rizikového chování, věnuje se pojmům delikvence a kriminalita, které následně propojuje v kontextu trestní odpovědnosti mládeže.

Druhá kapitola se věnuje institucím a sociálním službám, které se u mládeže věnují prevenci zmíněných jevů a které se zaměřují na pomoc a podporu dětem a mladistvým ohroženým sociálním vyloučením nebo žijícím v rizikovém prostředí. Kapitola popisuje například orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo konkrétní zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Práce s touto cílovou skupinou představuje pro odborníky nejen v oblasti sociální práce výzvu vyžadující jak odborné znalosti a dovednosti, tak také porozumění a empatii. Zvláštní pozornost tato diplomová práce věnuje nízkoprahovým zařízení pro děti a mládež, která mají v systému sociálních služeb v práci s rizikovou mládeží specifické postavení svými principy, cíli a činnostmi, které jsou detailněji popsány taktéž ve druhé kapitole.

K praxi sociálních pracovníků zaměřujících se na práci s rizikovou mládeží neodmyslitelně patří povinná mlčenlivost, kterou se zabývá třetí kapitola, a oznamovací povinnost, která je definována ve čtvrté kapitole, společně s pojmy nepřekažení a neoznámení trestného činu a specifickými oznamovací povinnosti v NZDM. Povinná mlčenlivost a oznamovací povinnost

jsou často vnímány jako navzájem se vylučující. Povinná mlčenlivost zajišťuje klientovi bezpečí a chrání důvěrnost informací, která je základní podmínkou pro budování důvěry mezi klientem a pracovníkem. Obzvláště u dětí a mladistvých, kteří se nachází v nepříznivých sociálních situacích může mlčenlivost hrát klíčovou roli v jejich otevřenosti a motivaci ke změně. Na druhé straně, oznamovací povinnost představuje zákonnou povinnost informovat příslušné orgány o určitých skutečnostech, jako je například páchaní trestných činů dětmi či mladistvými, ale také podezření na týrání, zneužívání nebo jiné ohrožení dítěte či mladistvého.

Cílem nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je nabídnout bezpečný prostor, kde mohou děti a mladiství najít podporu a využít služeb poradenství. Stěžejním aspektem jejich práce je vytvoření důvěrného a neodsuzujícího prostředí, které umožňuje otevřenou komunikaci s klienty. K tomu velkým dílem přispívá zmíněná povinná mlčenlivost, která ovšem ve střetu s oznamovací povinností může u pracovníků vyvolávat řadu etických dilemat.

Na teoretickou část diplomové práce navazuje část empirická, která na začátek shrnuje výzkumy na podobné téma. Samotné výzkumné šetření této práce se zaměřuje na povinnou mlčenlivost a oznamovací povinnost v nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Konkrétně má za cíl vyzkoumat, jaká jsou nejčastější dilemata, kterým čelí pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež při dodržování povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti.

Výzkum je založen na kvalitativním výzkumném designu. Jako metoda sběru dat byly zvoleny polostrukturované rozhovory se sociálními pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Práce dále zahrnuje analýzu sebraných dat a následnou diskusi, ve které jsou výsledky porovnány s předešlými výzkumy a studii na toto téma.

1 Mládež ohrožená rizikovým chováním

Mládež je období vývoje, které je často provázeno hledáním identity, experimentováním a snahou zapadnout do vrstevnických skupin. (Smolík, 2012)

Mnohé z těchto změn jsou přirozenou součástí dospívání, některé z nich však mohou vést k rizikovému chování. Rizikové chování může mít dopad na psychické i fyzické zdraví a může negativně ovlivnit kvalitu života, včetně vzdělávání, kariérních příležitostí a mezilidských vztahů. Rizikové chování tedy může významně ovlivnit jak aktuální, tak i budoucí život mládeže ale také širší společnosti. (Sobotková, 2014)

Tato kapitola se dále věnuje pojmu rizikové chování a jeho specifikům u mládeže.

Rizikové chování (často se setkáváme také s označením problémové chování) lze charakterizovat jako společensky a kulturně nepřijatelné až zakázané nežádoucí aktivity, při kterých dochází k porušování obecně přijímaných sociálních norem. (Krucichová, 2015)

Další definice mluví o rizikovém chování jako o takovém, které přímo nebo nepřímo ústí v psychosociální nebo zdravotní poškození jedince, jiných osob, majetku nebo prostředí. Vnímá ho jako pojem nadřazený k pojmům problémové, asociální, delikventní, antisociální a disociální chování. (Sobotková, 2014)

Sobotková zmiňuje syndrom problémového chování u adolescentů a mluví o tom, že pokud se jedinec chová rizikově v jedné oblasti, bude se s větší pravděpodobností zvyšovat rizikové chování i ve více oblastech. Problémové chování může být ovlivněno biologickými faktory, tedy pohlavím, hormonálním systémem, tělesnou konstitucí, fyzickou odolností vůči bolesti nebo vrozenými handicapami. Dále psychologickými faktory, kterými mohou být například rysy osobnosti, sebepojetí, hodnotová orientace a postoje. Roli může hrát také sociální kontext, kam řadíme sociodemografické charakteristiky, prostředí, rodinné konstelace, vrstevníky, sociální kognice nebo sociální chování adolescenta. (Sobotková, 2014, str. 140)

Za nejvíce rizikové pro nárůst rizikových faktorů je považováno období pubescence neboli dospívání, do kterého spadají jedinci ve věku 11–15 let, a adolescence, jinak také mládí, do kterého řadíme jedince mezi 15 a 22 lety života. (Fischer, Škoda, 2009)

Ze sociálně psychologického vnímání lze jedince spadající do těchto dvou období spojit označením mládež. Pojem mládež může mít více definic, které vycházejí z různých vědních oborů. Jedna z nich uvádí mládež jako „*sociální skupinu tvořenou lidmi ve věku přibližně 15–*

25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých.“ (Smolík, 2012, str. 20.)

Smolík dále uvádí i definice z odborné sociologické a psychologické literatury, a to že mládí člověka je období přechodu mezi dětskou závislostí a relativní nezávislostí a svěbytností dospělého.

Pojem mládež je v této práci používán zejména ve smyslu definice vycházející ze zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, která do označení mládež zahrnuje pojmy *děti* a *mladiství*. Dítětem je podle zákona jedinec mladší patnácti let, mladistvým jedinec, který dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.

Spojení *riziková mládež*, kterou se tato práce zabývá Matoušek definuje jako *„mládež se zvýšeným rizikem sociálního selhání, s dispozicemi k delikventnímu chování, drogové závislosti, alkoholismu, patologickému hráčství, k členství v extremistických skupinách a v náboženských sektách“*. (Matoušek, 2005, s.342)

Na mládež má velký vliv působení rodiny a školy, ale především v tomto období vzrůstá potřeba a důležitost vrstevníků jako činitelů jedincovy socializace. Jedinci, kteří se svým chováním vymykají normě a nespádají tak do formálních skupin, tvoří neformální vrstevnické skupiny. Jde o neorganizované seskupení vrstevníků, pro které je charakteristická dobrovolnost, absence přímé kontroly dospělých, kontrolovatelnost vrstevníky a orientace na volnočasové aktivity. (Ondrejko v Smolík, 2010)

Tvořeny jsou nejčastěji sociálně ohroženými dětmi a mladistvými, příslušníky stejného sídliště či čtvrti, spolužáky ze školy a svěřenci stejných docházkových a pobytových zařízení pro rizikovou mládež. (Matoušek, 2011)

Jedlička považuje za nejvhodnější definici *subkulturální skupiny vyznačující se specifickým životním stylem a konfrontací s obvyklými společenskými stereotypy – alternativní seskupení mládeže*. (Jedlička, 2004, str. 374)

Vrstevnická parta má tak velký vliv na jedincovy hodnoty a postoje například ke škole, rodičům a návykovým látkám, ale také na chování, vyjadřování, úpravu zevnějšku i na jeho sebehodnocení. *„...některé vrstevnické skupiny mládeže vytvářejí svoje vlastní, na první pohled nezávislé ideologie, jež mohou být živnou půdou delikventního chování... Ze skupiny se může stát hnutí, které se může proměňovat, sílit, slábnout a může zaniknout.“* (Matoušek 2011, s. 84)

Nelze opomenout, že zásadní roli hraje také jedincovo rodinné zázemí a vztahy. Přirozeně náchylnější k rizikovému chování mohou být mladí lidé z dysfunkčních rodin, jejichž potřeby

v rodině nejsou dostatečně uspokojovány, jsou frustrováni nízkou podporou, a tak hledají přijetí a ocenění u vrstevnických skupin. Chybí jim základní životní jistoty a pozitivní vzory, dochází u nich k problematickému psychosociálnímu vývoji a neschopnosti adaptivně zvládat problémy. (Němec v Jedlička, 2004)

Neefektivní výchova, která se projevuje nízkou rodičovskou kontrolou, nekonzistentním trestáním a selháním ve snaze vštípit jedinci základní společenské normy patří mezi nejčastější příčiny nízké sebekontroly. Jedinci s nízkou sebekontrolou pak mají větší sklony k agresivitě a mohou tak mít větší tendenci tíhnout k delikventním partám a delikventnímu chování. (Krulichová, 2015)

Rizikové chování v určitých případech usnadňuje schopnost socializace a vrstevnické delikventní party tak mohou být místem, kde se jedinec cítí být přijat, a zároveň mohou sloužit jako nástroj, jak se vyrovnat s obtížnými životními situacemi. Jako příklad lze použít užívání návykových látek, které facilituje kvalitu vrstevnických vztahů a umožňuje vyšší míru přijetí. Experimentování s rizikovými způsoby chování je v období adolescence do jisté míry považováno za součást vývoje, ve většině případů s věkem odezní a nepřekročí hranici trestného činu. (Sobotková, 2014)

Na rizikové chování lze ovšem pohlížet i v kontextu důsledků pro budoucí život. Mladý člověk v období adolescence si nemusí plně uvědomovat právní ani zdravotní následky svého chování. „*Je výzkumně doloženo, že konkrétní formy rizikového chování mohou vést k rozvoji závažnějších poruch se zdravotními a psychosociálními důsledky.*“ (Širůčková v Miovský, 2015)

Širůčková ve svém článku dále popisuje, že například užívání návykových látek, i přesto, že původně vzniklo v návaznosti na sociální kontext, je vázáno na autonomní motivační systémy, které nevyžadují vnější posilování a je tak pravděpodobnější, že jedinci závislost zůstane. Naopak u agresivních a delikventních forem rizikového chování lze předpokládat, že budou díky vazbě na sociální prostředí s jeho změnou v průběhu života odeznívat. (Širůčková v Miovský, 2015)

1.1 Vybrané druhy rizikového chování

V souvislosti s rizikovým chováním mládeže mluvíme konkrétně o záškoláctví, lhaní, agresivitě a agresivním chování, šikaně, kyberšikaně, násilném chování. Do této kategorie řadíme taktéž kriminální jednání, vandalismus, extremismus, užívání anabolik a steroidů, nezdravé stravovací návyky. A v neposlední řadě závislostní chování a rizikové chování na

internetu, rizikové sexuální chování, rizikové chování v dopravě, extrémně rizikové sporty a hazardní aktivity. (Sobotková, 2014)

Světová zdravotnická organizace stanovila pojem syndrom rizikového chování v dospívání. Rozlišuje u něj tři složky, a to zneužívání návykových látek, negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje, jako je agrese, delikvence, kriminalita, suicidalita a jako třetí složku uvádí rizikové chování v oblasti reprodukční, kam můžeme zařadit předčasný sex a rodičovství. (Sobotková, 2014)

1.1.1 Agrese

Agrese, z lat. *aggressio* (výpad, útok) pojmenovává jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.

Podle oficiálních statistik je krom například opilství a výtržnictví, vandalismu, toxikomanie, nebo prostituce nejčastější formou trestné činnosti mladistvých právě násilí proti jednotlivci či skupině. (Sobotková, 2014)

Zatímco pojem agresivita je do jisté míry charakteristický znak osobnosti jedince, agresí rozumíme akt, kdy jedinec použije agresivitu ve svém chování.

„Někteří jedinci mají zvýšenou tendenci agresí zastrašovat, pomocí ní si posilovat svoje místo nejen v žákovském kolektivu, ale i v rámci celé školy. Pokud kolektiv učitelů chování takového agresora pouze pasivně přihlíží, popřípadě přijme jeho chování jako neměnné, s kterým se musí smířit, nastává obdobná situace. Jedinci, kterým agrese funguje k prosazení jejich záměrů a pozice, velice brzy ztrácejí zábrany, kam až mohu ve svém chování zajít. Agrese slouží jako prostředek k vyřešení jakéhokoli problému, agresori se nezaleknou žádného výchovného opatření a v dospívajícím věku z nich ve většině případů vyrůstají jedinci s výraznou tendencí k sociálně patologickému chování násilného typu.“ (Martínek, 2013)

Příčiny agresivního chování pramení v naprosté většině případů z výchovného a společenského prostředí, ve kterém jedinec vyrůstal.

Jednou z příčin projevů agrese může být příliš autoritářská výchova, kdy rodiče, ale mohou to být také učitelé, dávají dítěti najevo, že nic z toho, co udělá nebo řekne není správně. Další příčinou může být výchova, ve které mají rodiče příliš vysoké a nereálné nároky. Jejich děti jsou tlačeny k výkonům, které nejsou schopni splnit, což vede k posilování vnitřního pocitu nedostatečnosti a selhání. Může jít také o jedince, kteří v dětství sami procházeli agresivní výchovou rodičů a byly často vystavovány například tvrdým tělesným trestům. V neposlední

řadě může být jednou z příčin potřeby projevu agrese u dětí a mládeže nedostatečné projevení pozornosti a přijetí ze strany rodičů. Jedinec pak může mít tendenci hledat uznání například od vrstevníků. (Martínek, 2013)

Významný vliv na projevy agrese mají totiž stejně jako u dalších forem rizikového chování také vrstevnické party. Jedinec se přirozeně identifikuje s normami skupin, kterých je součástí a přijímá je za své. Pokud je agrese skupinou přijímána za normu, jedinec má mnohdy tendenci se s ní ztotožnit. Parta či subkultura jedinci umožňuje anonymitu, dává mu pocit sounáležitosti, příslušnosti, posiluje pocit, že někam patří. Pod tlakem skupiny může jedinec ztratit kontrolu nad vlastním chováním a dopustit se tak často činů, které by sám za normálních okolností neprovedl. (Martínek, 2013)

1.1.2 Šikana

Dalším z patologických typů chování dětí a dospívajících je šikana. Základní definicí šikany je dle Policie ČR jakékoliv chování, jehož záměrem je opakovaně ubližovat, ohrožovat nebo zastrašovat jiného člověka, případně skupinu lidí. (Policie ČR, 2024)

O šikanu se jedná v případě, že jsou naplněny tyto základní podmínky: první podmínkou je, že jde vždy o převahu sil agresora nad obětí. Druhou podmínkou je to, že oběť vnímá útok/y jako nepříjemné. Třetí podmínkou je dlouhodobost, ale i krátkodobost útoku. (Martínek, 2015)

Může se jednat o fyzickou agresi, která nabývá například podoby fyzických útoků jako například bití nebo poškozování věcí druhé osobě, kdy agresor používá k šikanování oběti fyzické násilí, popřípadě předměty, kterými učiní útok důraznějším. Další formou je slovní agrese a zastrašování, kdy může jít například o útok slovní v podobě vydírání, nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Za šikanu se považují také krádeže, ničení a manipulace s věcmi nebo násilné a manipulativní příkazy. (Policie ČR, 2024)

Většina případů šikany mezi dětmi se podle zdrojů Policie ČR odehrává ve škole, na cestě do školy nebo ze školy, případně v okolí bydliště. Nebezpečí šikany spočívá především v jejím dlouhodobém působení a s tím souvisejících následcích v oblasti duševního a fyzického zdraví. (Policie ČR, 2024)

V souvislosti se šikanou je nezbytné zmínit její stádia.

Prvním stádiem je ostrakismus, ve kterém agresori oběti neubližují fyzicky, ale dochází k vyčleňování jedince z kolektivu. Snaží se docílit toho, aby se oběť cítila sama, což může probíhat tak, že spolužáci oběť ignorují, neodpovídají jí, šíří různé pomlavy, provokují nebo

manipulují kolektivem s cílem vybraného jedince z tohoto kolektivu vyčlenit. Oběť se zprvu snaží bránit, první reakce bývají agresivního charakteru, například formou nadávek. Postupně si však oběť uvědomuje, že odpor vůči většině je marný, dochází k rezignaci a oběť se „stáhne do sebe“. Ve školním prostředí bývá známkou této fáze rychle a výrazně zhoršený prospěch.

Další fází je fyzická agrese a psychická manipulace. Agresor začíná oběť bít, kopat a používá silné slovní urážky. Může docházet i k ničení majetku oběti, manipulaci a výhrůžkám.

Třetí stádium šikany nazýváme vytvoření jádra, při kterém vzniká tzv. pyramida šikanování. Agresoři si uvědomují, že jejich činy zatím nemají žádné následky a začnou na oběť více tlačit a podněcují k činům další. Vyhledávají tzv. hlídače, kteří se z pravidla nemusí zapojovat do přímé šikany oběti, ale jsou taktéž zodpovědní za chování vůči ní.

Předposledním stádiem je vytvoření norem, ve které je oběť více tlačena do podřízené role, na kterou už si začíná zvykat a bere jí jako normální. Charakteristické pro toto stádium je, že se ti, kteří šikaně původně pouze přihlíželi, stávají taktéž agresory.

Poslední fází je fáze totality, kdy jsou normy tak jasně nastaveny, že už je velice obtížné ji řešit. U obětí může docházet k tzv. stockholmskému syndromu, kdy si bez agresorů nedokáží představit svůj život a již zcela bezmyšlenkovitě a automaticky plní jejich příkazy. (Martínek, 2015)

Šikana zanechává obrovské psychické následky, které ovšem mohou být různé v závislosti na povaze jedince, délce trvání a spousty dalších faktorů. Jinými následky budou trpět oběti ostrakismu a jinými oběti totality. (Martínek, 2015)

1.1.3 Vandalismus

Vandalismus lze podle Fischera definovat jako „*logicky neodůvodnitelné poškození a ničení veřejného i soukromého majetku či věcných hodnot.*“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 55)

Vandalismus je spíše než pro dospělé jedince typický pro adolescenty. Pachatel se takového typu chování dopouští zpravidla pro svůj vlastní pocit potěšení, nepřináší mu žádný zisk a často se nachází pod vlivem alkoholu nebo drog. (Fischer, Škoda, 2009)

Nejčastějšími předměty poškození jsou veřejné objekty, například parky a jejich zařízení, zastávky dopravních prostředků nebo hřbitovní náhrobky. Časté jsou také graffiti na veřejných plochách a dopravních prostředcích. (Fischer, Škoda, 2009)

1.1.4 Krádeže

O krádež se jedná v případě, kdy dítě nebo mladistvý vědomě odcizí předmět někomu druhému a zároveň si uvědomuje nesprávnost svého chování. (Martínek, 2009)

Na krádeže v dětském a později v mladistvém věku má vliv především prostředí, v němž dítě vyrůstá. Martínek uvádí příklady rodin, kde krádež není považována za přečin, nýbrž za čin, který je ku prospěchu rodiny a je podporován. Dítě poté krádeže vnímá jako příležitost a jako skutek, za který nepřichází trest ale pochvala a není tedy třeba za něj přebírat zodpovědnost.

Další skupinou, která může jedince v krádežích povzbuzovat, je vrstevnická parta. Může jít o nevýhodné postavení v kolektivu, ve kterém se jedinec nachází, jeho potřeba dokázat, že někam patří a krádeží si tak zajistit své místo v partě. U skupin adolescentů s asociálním nábojem je krádež často jednou z podmínek přijetí. Motivem pro krádež v souvislosti s partou může být také touha se předvést před kamarády. Dalšími důvody mohou být mimo jiné i poruchy chování s protispolečenskými rysy. (Martínek, 2015)

1.1.5 Užívání návykových látek

Užívání a zneužívání návykových látek se v poslední době objevuje jako jeden z nejvíce viditelných projevů rizikového chování. (Sobotková, 2014)

Mezi nejvíce problematické a nejčastěji užívané látky z oblasti legálních drog u adolescentů patří podle Dolejše (2010) tabákové výrobky a alkoholické nápoje. Mezi ty nelegální řadí především marihuanu a její deriváty, pervitin, halucinogenní houby, kokain, extázi a další drogy. Právní vymezení „omamných a psychotropních látek“ a další zákonná ustanovení najdeme v zákoně č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 306/2009 Sb., a v navazujících předpisech. (Dolejš, 2010)

Nejvíce ohrožené jsou děti, které nemohou získat zážitky jinak než způsobem, který jim nabízejí návykové látky nebo děti, které se pohybují v prostředí, kde je užívání drog vnímáno jako normální. *„Dalším důvodem užívání návykových látek může být snížení úzkosti, uvolnění psychického napětí, snižování zábran, zlepšení nálady, zvýšení sebejistoty. V dalších fázích pití pak útlum, ospalost, až stav bezvědomí.“* (Petrišcová, 2012)

Míra rizika je vždy individuální vzhledem k danému jedinci, ovšem u užívání a zneužívání legálních návykových látek u mládeže lze o riziku mluvit téměř vždy. Jedním z největších rizik je fyzická nebo psychická závislost, poškození zdraví, změny myšlení a chování, zanedbávání jiných zálib a zájmů. O závislosti mluvíme ve chvíli, kdy během jednoho roku došlo ke třem

nebo více z těchto jevů: silná touha nebo pocit puzení užívat látku, potíže v sebeovládání při užívání látky, tělesný odvykací stav, důkaz tolerance k účinku látky, postupné zanedbávání jiných potěšení nebo zájmů nebo pokračování v užívání přes jasný projev zjevně škodlivých následků. (Nešpor, 2013)

1.2 Kriminalita mládeže

Označení kriminalita mládeže chápeme jako protiprávní jednání a páčání trestných činů osobami mladšími osmnácti let. Můžeme jí rozdělit na kriminalitu zjevnou a skrytou. Kriminalita zjevná, jinak také registrovaná, je trestná činnost, která byla podchycena a byla zaevidována v oficiálních statistikách. Kriminalita skrytá, nebo latentní, nemohla být registrována v oficiálních statistikách, neboť orgány činné v trestním řízení se o ní nedozvěděly. (Vichlenda, Krček, 2011)

Míra této kriminality je ovlivněna celou řadou skutečností, kterými jsou např. špatná a malá kontrola jedince, tolerance poškozených a ublížených, malá úroveň právního vědomí občanů, méně závažné trestné činy, obava z pomsty, nedůvěra v policii apod. (Vichlenda, Krček, 2011)

Kriminalita mládeže je často popisována jako sociálně patologický jev, tedy jako odchylka od normálního sociálního chování. Tato odchylka se projevuje porušováním trestněprávních norem a obvykle signalizuje narušení procesu socializace u jedince. Pokud se tento proces naruší, může to vést k chování, které není v souladu s těmito normami a hodnotami, včetně chování považovaného za kriminální. (Smolík, 2010)

Kriminalita mládeže je často spojena s různými faktory, jako jsou rodinné problémy, chudoba, nedostatek přístupu ke vzdělání, nezaměstnanost, nevhodné vlivy vrstevníků nebo sociální izolace. Tyto faktory mohou negativně ovlivnit proces socializace a vést k porušování trestního práva. Kriminalita mládeže má svá specifika. Mezi ty patří například páčání trestných činů ve skupinách, zvýšená brutalita nebo fakt, že se věková hranice pachatelů z řad mládeže snižuje. (Vichlenda, Krček, 2011)

Je tedy důležité věnovat pozornost prevenci kriminality mládeže prostřednictvím podpory zdravého vývoje mladých lidí, posilování jejich sociálních dovedností, zlepšování rodinných vztahů a poskytování příležitostí pro pozitivní angažovanost ve společnosti. (Matoušek, 2011)

1.3 Delikvence

Je důležité vymežit rozdíl mezi podskupinami pojmu mládež, tedy dítě a mladistvý. V této souvislosti lze hovořit o kriminalitě mladistvých, nikoliv však o kriminalitě dětí. Osoby mladší patnácti let, tedy děti, dle zákona č. 40/2009 Sb. trestního zákoníku, nejsou trestně odpovědné a jejich čin nelze nazývat trestným činem, nýbrž činem jinak trestným. Ve vztahu k dětem se proto pro trestnou činnost užívá pojem delikvence. Rozumíme jím určité protispolečenské chování a činnost porušující zákonné normy, způsobující jednotlivci nebo společnosti újmu. (Maříková, 1996)

Delikvence je pojem používaný pro mírnější porušení právních nebo morálních norem, pro chování, které nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného činu, narozdíl od kriminality, která představuje závažné přestupky a trestné činy. V praxi se nejčastěji užívá jako souhrnný pojem pro označení kriminality, tedy trestné činnosti právě u dětí. (Sobotková, 2014)

Chování, kterým osoba porušuje všeobecně společensky uznávané normy lze rozdělit na chování disociální, asociální a antisociální. Disociální chování je takové, které je v rozporu se společenskou morálkou, porušuje sociální normy, pravidla a práva ostatních lidí. U dětí může jít o agresivitu, neúctu k pravidlům a autoritám, konflikty se spolužáky, časté porušování školních pravidel, útěky z domova, lhaní a další. (Fischer, Škoda, 2009)

Asociálním chováním rozumíme takové, které je nespolečenské. Může zahrnovat izolaci, neúctu k sociálním normám, opakované konflikty, projevy odporu vůči ostatním. Asociální chování můžeme pozorovat spíše u dětí staršího školního věku. Nejedná se o páchaní trestných činů, ale může se projevovat spíše ve formě záškoláctví, užívání návykových látek nebo sebepoškození. Pro děti s projevy asociálního chování může být vhodná terapie zaměřená na sebehodnotu a sociální dovednosti. (Fischer, Škoda, 2009)

Antisociální chování je uvědomované protispolečenské chování kriminálního rázu, které zahrnuje veškeré protispolečenské jednání stanovené trestním zákoníkem. Nejčastěji lze hovořit o krádežích, vandalství, ublížení na zdraví, ale také o závažnějších činech jako jsou loupeže nebo vraždy. U dětí může být antisociální chování důsledkem různých faktorů, včetně genetických predispozic, traumat a stresu, nedostatečného výchovného prostředí, narušených rodinných vztahů nebo nedostatečné sociální podpory. (Fischer, Škoda, 2009)

Jedním z faktorů, který ovlivňuje míru delikvence, může být například etnický původ. Etnické menšiny často žijí odděleny od většinové společnosti, ve zvláštních čtvrtích nebo oblastech, mají jiné kulturní zvyklosti a životní styl. „*Příslušníci menšiny mají pravidelně nižší vzdělání,*

nižší příjmy, horší bydlení, horší výživu, horší zdravotní stav, vyšší úmrtnost, jsou častěji nezaměstnaní, žijí průměrně kratší dobu a v neposlední řadě mají vyšší kriminalitu.“
(Matoušek, 2011, s.132)

K charakteristickým znakům delikvence mládeže patří fakt, že je trestná činnost spíše než jednotlivci prováděna častěji ve skupině se spolupachateli. Je nedokonalá, schází jí prvek plánování a častým impulzem pro ni může být vliv momentální situace nebo užití návykových látek. Často mladí pachatelé odcizují předměty, které potřebují a posléze využijí, jako například cigarety, alkohol, zbraně, oblečení. (Sobotková, 2014)

Delikventní chování je tedy takové, které porušuje morální a sociální normy.

S pojmem delikvence bývá často úzce spojován již zmíněný pojem rizikové chování, který je často chápán jako její předstupeň nebo jeden ze signálů pozdějších rizik. Ne vždy musí ovšem rizikové chování probíhat před delikvencí, mnohdy se naopak odehrává současně s ní a může mít komplementární charakter. (Krucichová, 2015)

1.4 Trestní odpovědnost mládeže

V otázce trestní odpovědnosti mládeže vycházíme ze zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, který upravuje základní zásady jednání s nezletilým, ať už v pozici poškozeného, svědka nebo pachatele trestného činu.

Zákon definuje mládež jako děti a mladistvé. Dítětem je jedinec mladší patnácti let, který není trestně odpovědný, což znamená, že nemůže být stíháný za spáchání trestného činu. Jelikož nelze vést trestní řízení, soud musí postupovat podle zvláštních právních předpisů upravujících občanské soudní řízení. Spáchá-li dítě mezi dvanáctým a patnáctým rokem věku trestný čin, mluvíme o něm jako o činu jinak trestném. Soud pak dle zákona učiní opatření potřebná k jeho nápravě. Může uložit ochrannou výchovu, dohled probačního úředníka nebo zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče. (Sobotková, 2014)

Při stanovení trestní odpovědnosti u dětí se přihlíží ke skutečnosti, že nejsou dostatečně vyspělé k tomu, aby chápaly skutečnou nebezpečnost určitého protiprávního činu. (Jindrová v Miovský, 2015)

Jako mladistvé chápe zákon ty, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý, ale nepřekonalí osmnáctý rok svého věku, a kteří jsou trestně odpovědní s jistým omezením. U pachatelů trestného činu se vždy zkoumají tři podmínky, a to podmínka věku, přičetnosti

a u mladistvých rozumové a mravní vyspělosti. Konkrétně u třetí podmínky zákon č. 218/2003 Sb. § 5 stanoví, že „*Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ Příslušný soud tuto podmínku posuzuje vždy individuálně podle konkrétního případu a osobnosti pachatele. Pokud dojde k situaci, kdy některá z podmínek není naplněna, nebude mladistvý trestně odpovědný a jeho jednání bude označeno za tzv. čin jinak trestný. (Texl, 2022)

U mladistvých zákon nahrazuje termín trestný čin termínem provinění a odkazuje u něj na trestní zákoník, který stanovené sazby odnětí svobody u mladistvých snižuje na polovinu. Aby se jednalo o provinění, za které by měl být mladistvý stíhán, případně odsouzen, musí toto provinění vykazovat míru závažnosti vyšší než malou a v takovém případě je výše trestu nastavena v rozmezí jednoho roku až pěti let trestu odnětí svobody. Pokud je u spáchaného činu vyhodnocen stupeň nebezpečnosti jako vysoký, může soud uložit trest odnětí svobody až deset let. Trest je poté vykonáván ve zvláštních věznicích nebo odděleních pro mladistvé, kde by měl být kladen důraz na výchovu a zabezpečení přípravy na budoucí povolání a pracovní kvalifikaci. Můžeme zde zaznamenat snahu o obnovu narušených sociálních vztahů a integraci delikventa do společnosti. (Jindrová v Miovský, 2015)

Obecně je následný trest u mladistvých označen jako opatření, která mohou mít více podob. Může se jednat o opatření výchovná, do kterých řadíme především dohled probačního úředníka, který sleduje chování odsouzeného mladistvého v jeho prostředí. Dále například probační program, který mimo jiné zahrnuje prospěšné práce. Výchovná omezení a výchovné povinnosti a v neposlední řadě napomenutí s výstrahou, kdy je mladistvý upozorněn na důsledky další trestné činnosti. (Zákon č. 218/2003 Sb.)

Do ochranných opatření řadíme například ochrannou výchovu, která se ukládá v případech, že o výchovu mladistvého není dostatečně postaráno. Dále k nim patří ochranné léčení, zabezpečovací detence nebo zabránění věci či jiné majetkové hodnoty. (Zákon č. 218/2003 Sb.)

Poslední formou jsou trestní opatření, do kterých řadíme obecně prospěšné práce, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem a nepodmíněně odnětí svobody. Podmínky všech těchto opatření dále definuje zákon č. 218/2003 Sb. (Zákon č. 218/2003 Sb.)

Dle zákona č. 218/2003 Sb. musí mít dítě po dobu řízení opatrovníka, kterým je zpravidla advokát ustanovený soudem. Účastníkem řízení by měl být také zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zákonný zástupce nebo osoby, kterým bylo dítě svěřeno do péče. Zákonný zástupce či obhájce činí veškerá opatření ve prospěch mladistvého a pachatel musí být seznámen a poučen o svých právech.

V obou případech řízení u dětí i mladistvých klade zákon důraz na odpovídající přístup orgánů činných v trestním řízení s ohledem na věk, zdravotní stav a rozumovou a mravní vyspělost pachatele. Pokládá za důležité, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy, aby jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen, a především na to, že řízení má vést k předcházení protiprávním činům. (Zákon č. 218/2003 Sb.)

Zákon považuje za důležité, aby byly zjištěny příčiny a podmínky každého trestného činu a aby byly všestranně poznány osobnost pachatele, prostředí a poměry, v nichž vyrůstal a v nichž žije. Díky tomu může soud náležitě posoudit, zda lze za spáchaný trestný čin pachateli uložit trest nebo výchovné opatření zajišťující jak ochranu společnosti před opětovným spácháním trestného činu, tak i v maximální míře nápravu pachatele. (Suchý, 1972)

2 Instituce a sociální služby pracující s rizikovou mládeží

Mimo rodinu hrají důležitou roli také instituce a sociální služby, které mají zásadní vliv na prevenci a řešení rizikového chování mládeže. Některé instituce pracující s rizikovou mládeží poskytují terapeutické a rehabilitační programy, které jim pomáhají zvládnout své obtíže a rozvíjet dovednosti potřebné k úspěšné integraci do společnosti. Tyto programy mohou zahrnovat individuální terapii, skupinové terapeutické aktivity, vzdělávací workshopy nebo kariérní poradenství. (Matoušek, 2011)

Dalším významným přínosem institucí pracujících s rizikovou mládeží je prevence negativních jevů a podpora pozitivního sociálního a osobnostního rozvoje. Pomáhají mladistvým identifikovat a pochopit rizikové chování a mohou nabízet alternativní způsoby, jak se vyrovnat se stresem, tlakem vrstevníků nebo konfliktními situacemi. Měly by působit preventivně, pomáhat snižovat kriminalitu, zlepšovat sociální integraci a podporovat zdravý a pozitivní rozvoj mladých lidí. V neposlední řadě nabízejí bezpečné prostředí, kde mohou děti a mládež získat podporu a pomoc od zkušených profesionálů, kteří jsou obeznámeni s jejich specifickými potřebami a situací. Pracují s nimi ve snaze dovést je k lepšímu porozumění vlastních emocí, zlepšení sebevědomí a sebeúcty, a tím k pozitivním změnám v chování a rozhodování. (Doležalová v Miovský, 2015)

Všechna zařízení by měla dle potřeb spolupracovat s dalšími resorty jako je MPSV, MS, MZ, s obcemi, krajskými úřady, policií, státním zastupitelstvím, školami, nestátními neziskovými organizacemi, které se věnují následné péči o děti, sanaci rodiny nebo pěstounské péči a v neposlední řadě s adiktologickými službami. „*Spolupráce se zaměřuje například na zajištění specializované péče dítěti nebo dobrý přechod z ústavní péče do rodiny a samostatného života, participaci či pořádání případových konferencí.*“ (Doležalová v Miovský, 2015)

Následující podkapitoly se věnují konkrétním institucím a službám, které pracují s mládeží ohroženou rizikovým chováním.

2.1 Orgán sociálně právní ochrany dětí

Orgán sociálně právní ochrany dětí (dále také OSPOD) se zaměřuje zejména na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti, nevykonávají nebo

zneužívají práva plynoucí z rodičovské odpovědnosti. Na děti svěřené do péče jiné osoby, na děti žijící zahálčivým nebo nemravným životem, na děti umístěné v zařízeních pro nepřetržitou péči, na děti ohrožené násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, na děti žádající o udělení mezinárodní ochrany, azylanty a děti požívající doplňkové ochrany. OSPOD se zaměřuje i na děti s rizikovým chováním. (Matoušek, 2016)

V souvislosti s rizikovou mládeží můžeme mluvit o více činnostech, které OSPOD vykonává. Zákon o SPOD například v § 13 hovoří o výchovných opatřeních, které může navrhnout soud. Konkrétně jde o napomenutí dítěte, rodiče či osoby odpovědné za výchovu dítěte, stanovení dohledu nad dítětem v součinnosti se školou, popřípadě dalších institucí a osob, které působí v místě bydliště, omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte (zákaz určitých činností, návštěv určitých míst apod.), nebo uložení dítěti nebo rodičům povinnost využít odbornou poradenskou pomoc. (Zákon 359/1999 Sb.)

V případě, že výše jmenovaná výchovná opatření nepovedou ke zlepšení situace, může soud následně přikročit k dočasnému odejmutí dítěte z péče rodičů nařízením pobytu ve středisku výchovné péče nebo v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. (Zákon 359/1999 Sb.)

Při řešení vážného ohrožení nebo narušení výchovy dítěte může kurátor pro děti a mládež podávat soudu návrh na ústavní nebo ochrannou výchovu. Výkon ústavní výchovy upravuje zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.

Do náplně práce kurátora pro děti a mládež patří mimo vykonávání už zmíněné funkce opatrovníka či poručníka i „...pečovat o děti mladší 15 let, které se dopustily činu, jenž by byl u zletilého klasifikován jako trestný, o mladistvé ve věku 15–18 let, kteří se dopustili přestupku nebo trestného činu a bylo u nich zahájeno trestní stíhání, a konečně o děti a mladistvé, kteří mají opakované vážné poruchy chování (např. útěky z domova, zneužívání návykových látek, závislost na hracích automatech, absence ve škole).“ (Matoušek, 2003, s. 154)

Zákon 359/1999 Sb. dále vyjmenovává zaměření sociální kurately. Patří mezi ně analyzování situace v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a navrhování preventivních opatření. Účast na přestupkovém řízení vedeném proti mladistvému v souladu se zákonem o přestupcích, trestním řízení vedeném proti mladistvému a řízení o činech jinak trestných u dětí mladších 15 let podle zvláštního právního předpisu. OSPOD smí vykonávat návštěvy dětí s nařízenou ústavní výchovou z důvodu závažných výchovných problémů, dětí s uloženou ochrannou výchovou, dětí vzatých do vazby a ve výkonu trestního opatření odnětí svobody a rovněž rodičů těchto dětí.

Mezi další zaměření OSPOD patří spolupráce s příslušným střediskem Probační a mediační služby, a to zejména při zjišťování poměrů mladistvého pro účely trestního řízení a u dětí mladších 15 let pro účely řízení o činech jinak trestných, a při výkonu opatření uložených dítěti či mladistvému podle zvláštního právního předpisu. Pomoc dětem po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy a po propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody s cílem působit k obnovení jejich narušených sociálních vztahů, jejich začlenění do rodinného a sociálního prostředí a k zamezení opakování protiprávní činnosti. Dále zajištění návazné péče dětem i po dosažení zletilosti, zejména dojde-li k prodloužení ústavní nebo ochranné výchovy; při zajištění návazné péče je kurátor pro děti a mládež povinen spolupracovat zejména s obcemi v samostatné i přenesené působnosti, s krajskou pobočkou Úřadu práce, s poskytovateli sociálních služeb a zařízeními pro výkon ústavní a ochranné výchovy. (Zákon č. 359/1999 Sb.)

2.2 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

„Zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a preventivně výchovné péče zajišťují dětem ve věku od 3 do 18 let, případně mládeži do 26 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, ochranné výchově nebo o předběžném opatření náhradní výchovnou péči nebo preventivně výchovnou péči a podílejí se na předcházení vzniku nebo rozvoje negativních vlivů na chování dítěte.“ (Výroční zpráva České školní inspekce za rok 2022/2023, str. 180)

Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy. Měli by tedy zajistit řádnou výchovu, vzdělání a výchovnou péči. S dětmi je zacházeno v zájmu plného rozvoje jejich osobnosti, který je přizpůsoben individuálním potřebám každého jednotlivce. (Zákon č. 109/2002 Sb.)

V systému náhradní výchovné péče, ústavní výchovy a ochranné výchovy je stěžejní také spolupráce mezi jednotlivými zařízeními. *„Spolupracují mezi sebou vzájemně čtyři typy institucionálních zařízení a jedno zařízení preventivní péče. Jedná se o diagnostické ústavy pro děti nebo mládež, dětské domovy se školou, výchovné ústavy, dětské domovy a střediska výchovné péče. Ústavní výchova je institutem rodinného práva (podle zákona 94/1963 Sb.) (Sekera, 2009) a je navrhována a realizována, pokud rodiče ve výchově selhávají, výchova je vážně ohrožena nebo ji nemohou řádně zabezpečit.“* (Doležalová v Miovský, 2015, str. 127)

Ústavní výchovu nařizuje soud podle občanského zákoníku nebo zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Základním předpokladem pro její nařízení je vážné ohrožení nebo narušení výchovy dítěte. Ústavní zařízení se proto zaměřují na děti a mladistvé, kteří se ocitli bez rodinné péče, ať už kvůli rozhodnutí soudů či orgánů sociálně-právní ochrany dětí, nebo z důvodu narušeného

rodinného prostředí, například v důsledku zneužívání, zanedbávání či jiných forem traumatizace. Nařízení ústavní výchovy tedy nelze vnímat jako druh sankce, ale spíše jako krajní případ řešení nezajištěné řádné výchovy. (Ryšková, 2024)

V rámci ústavní výchovy je potřeba, pokud je to možné, spolupracovat s rodinou dítěte či mladistvého a zapojovat je do procesu terapie a podpory. Rodinná terapie a práce s rodinou mohou hrát důležitou roli při podpoře dlouhodobého pozitivního vývoje jedince. Celkově je ústavní výchova pro děti a mladistvé s rizikovým chováním procesem, který vyžaduje multidisciplinární přístup, empatii a trpělivost. (Veřejný ochránce práv, 2022)

Ochranná výchova je uložena soudem podle zákona č. 2018/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže. Základním předpokladem uložení ochranné výchovy je protispolečenský čin, který naplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Účelem tohoto trestněprávního opatření je v souladu se zákonem především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého v souladu se stupněm rozumového a mravního vývoje, vlastnostmi mladistvého a s rodinným prostředím, z něhož pochází. (Zákon č. 2018/2003 Sb.)

Výchovná zařízení slouží jako alternativa k věznicím pro mladistvé a poskytují prostředí, kde se jedinci mohou rehabilitovat, rozvíjet své dovednosti a připravovat se na návrat do běžného života. Je důležité poskytovat dětem a mladistvým s rizikovým chováním dostatečnou péči a podporu ze strany kvalifikovaných odborníků, jako jsou psychologové, sociální pracovníci, terapeuti či speciálně vyškolený personál. Programy a terapeutické intervence by měly být navrženy tak, aby adresovaly konkrétní potřeby každého jednotlivce a pomohly jim rozvíjet pozitivní dovednosti a strategie pro řešení problémů. (Ryšková, 2024)

Zákon č. 109/2002 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže vyjmenovává pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy tato zařízení: diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav.

2.2.1 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je výchovné zařízení, jehož činnost se řídí zákonem č.561/2004 Sb., zákonem č. 109/2002 Sb. a prováděcí vyhláškou č.438/2006 Sb.

„Přijímá děti s nařízeným předběžným opatřením, nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou; děti s uloženou ochrannou výchovou také na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení umísťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů.“ (Zákon č.561/2004 Sb., § 5)

Do diagnostického ústavu se dítě nebo mladistvý dostane nařízením soudu například z důvodu narušeného rodinného prostředí, výchovných problémů nebo rizikového chování. Jeho pobyt dle zákona zpravidla nepřesahuje 8 týdnů. (Zákon č.561/2004 Sb.)

Během pobytu probíhá u dětí a mládeže komplexní vyšetření z psychologického i pedagogického hlediska. Ústav navrhuje specifické výchovné a vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti. Na základě stanovené diagnostické zprávy jsou děti a mládež soudním rozhodnutím dále umisťovány zpět do rodiny nebo do některého zařízení náhradní rodinné péče. (Ryšková, 2024)

2.2.2 Dětský domov

Dětské domovy plní zejména úkolu výchovnou, vzdělávací a sociální. Do dětských domovů jsou zpravidla umisťovány děti od 3 do 18 let s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování. Do dětského domova jsou umisťovány děti, které vyžadují občasné vedení a kontrolu. Mohou zde být umístěny i nezletilé matky s jejich dětmi. Zde umístěné děti navštěvují školy, které nejsou součástí domova. (Zákon č.561/2004 Sb.)

2.2.3 Dětský domov se školou

Děti vyžadující stálé vedení a kontrolu z důvodu nařízené ústavní výchovy, děti, které mají závažné poruchy chování nebo které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči, nebo děti s uloženou ochrannou výchovou jsou zpravidla umisťovány do dětského domova se školou nebo výchovného ústavu. Tyto děti navštěvují školu, která je součástí školského zařízení. Dětský domov se školou je zařízení, do kterého jsou umisťovány děti zpravidla od 6 let do ukončení povinné školní docházky a navštěvují školu, která je součástí školského zařízení. (Zákon č.561/2004 Sb.)

2.2.4 Výchovný ústav

Výchovný ústav je školskou institucí řízenou ministerstvem školství, která zpravidla pečuje o jedince mezi patnáctým rokem života a zletilostí. Do ústavu může být zařazeno i dítě starší dvanácti let s uloženou ochrannou výchovou, jehož chování prokazuje poruchy, pro které ho nelze umístit do dětského domova se školou. Jedná se o děti a mladistvé se závažnými poruchami chování, u nichž byla soudem nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Za závažné rizikové chování, které může být důvodem pro umístění dítěte či mladistvého do zařízení patří například užívání návykových látek, předčasný začátek

sexuálního života, kriminalita, záškoláctví či agresivních chování vůči ostatním lidem. (Národní pedagogický institut ČR, cit. 2024)

Ústavy jsou zřizovány zvlášť pro dívky a zvlášť pro chlapce. Samostatně jsou také zřizovány skupiny pro děti s uloženou ochrannou výchovou a také skupiny pro nezletilé matky s dětmi.

Ve vztahu k dětem plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Jsou navrženy tak, aby poskytovaly prostředí, ve kterém se mohou tito jednotlivci rozvíjet a kde je jim poskytována odborná speciálně-pedagogická a psychologická péče. (Zákon č.561/2004 Sb.)

Klíčovou funkcí výchovných ústavů je prevence. Cílem není pouze změnit chování dětí a mladistvých během jejich pobytu, ale také je vybavit dovednostmi, které potřebují k tomu, aby se vyhnuli opakování problémového chování po propuštění. To obvykle zahrnuje také spolupráci s rodinami a komunitami, aby se zajistilo, že děti a mladiství mají podporu a zdroje potřebné pro úspěšnou reintegraci po návratu domů. (Matoušek, 2013)

2.2.5 Středisko výchovné péče

Střediska výchovné péče jsou součástí sítě školských zařízení preventivně výchovné péče a školských zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy. Zajišťují preventivně výchovnou péči pro děti, žáky a studenty s rizikem vzniku a vývoje poruch chování a negativních jevů ohrožujících jejich psychosociální vývoj. Poskytují poradenství a konzultace ohledně dětí a mládeže ve věku od 3 do 26 let. Střediska mohou spolupracovat s dalšími zařízeními preventivně výchovné, poradenské a terapeutické péče, rovněž poskytují svou intervenci rodičům či osobám odpovědným za výchovu nebo pedagogickým pracovníkům.

Zaměřují se například na speciálně pedagogickou a pedagogicko-psychologickou diagnostiku poruch chování a sociálního vývoje, na předcházení vzniku a rozvoji negativních projevů chování dětí, na zmírňování, odstraňování příčin nebo důsledků již rozvinutých poruch chování nebo negativních jevů v sociálním vývoji, ale také na podporu a posílení pozitivních rodinných vazeb a rodiny jako celku. (Ptáčková, Havrdová, 2023)

2.3 Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, zkráceně nízkoprahové kluby nebo NZDM, jsou ambulantní, popřípadě terénní služby zřizovány na základě zákona č.108/2006Sb., o sociálních službách a prováděcí vyhláškou č. 505/2006 Sb.

NZDM svou povahou spadají do služeb sociální prevence, které podle § 53 zákona č. 108/2006 Sb. „*Napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby.*“

Konkrétně nízkoprahová zařízení pro děti a mládež poskytují služby dětem ve věku od 6 do 26 let, ovšem každé nízkoprahové zařízení může mít věkové ohraničení věkové skupiny nastavené odlišně. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být dětem a mladistvým poskytována anonymně. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Česká asociace streetwork NZDM charakterizuje takto: „*Služba je určena dětem a mládeži, které se ocitly v obtížné životní situaci nebo jsou jí ohroženy a které nevyhledávají standardní formy institucionalizované pomoci a péče. Jde o navázání a udržování kontaktu, poskytování informací, odbornou pomoc, podporu a vytváření podmínek pro sociální začlenění a pozitivní změnu ve způsobu života. Jedná se o ambulanci případně terénní formu sociální služby nízkoprahového charakteru. Cílem je umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky, aby v případě zájmu mohly řešit svoji nepříznivou sociální situaci.*“ (Česká asociace streetwork, 2008)

V zařízení pracují odborní pracovníci, kteří děti a mládež motivují formou skupinové a individuální práce ke změně nebo zlepšení jejich chování a postojů. V klubech platí pravidla, která zakazují užívání alkoholických nápojů, drog, násilí či šikanu. Sociální službu může poskytovat sama obec nebo ji poskytují neziskové organizace. Pro obec i organizace, které chtějí poskytovat sociální služby, platí povinnost registrace, která se řídí zákonem č.108/2006 Sb., o sociálních službách. (Matoušek, 2013)

Mezi nejdůležitější činnosti a zároveň největší přínosy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež patří prevence kriminality a prevence sociálního selhávání ve společnosti, naplnění času jinak neorganizované mládeže a dětí, motivace ke vzdělávání, motivační proces a vedení klientů k jejich zařazení na trh práce, zajištění základního poradenství. (Matoušek, 2013)

Potenciálními klienty jsou děti a mladiství, které poji příslušnost k jedné neformální skupině, prostředí a sociálním podmínkám. Častou definicí této skupiny je pojmenování neorganizované a sociálně ohrožené děti a mládež. Jedlička považuje za nejvhodnější definici *subkulturální*

skupiny vyznačující se specifickým životním stylem a konfrontací s obvyklými společenskými stereotypy – alternativní seskupení mládeže. (Jedlička, 2004, str. 374)

Do cílové skupiny podle Jedličky spadají jedinci charakterističtí přítomností určitého patologického jevu a chování, či sociální deviace, kteří svým rizikovým chováním ohrožují sebe i své okolí. Za příklad můžeme uvést závislé na návykových látkách, mladistvé páchající krádeže, členy pouličních gangů, děti a mladistvé ohrožené experimentováním s drogami, závislosti na alkoholu, kriminalitou, záškoláctvím, nezaměstnaností, útky z domova, vandalismem nebo prostitucí. (Jedlička, 2004)

Při práci v nízkoprahovém zařízení se zaměstnanec nevyhnutelně potká s množstvím právních předpisů, které jsou klíčovým prvkem pro úspěšné vykonávání práce. Zejména jde o předpisy týkající se sociální ochrany dětí, které definují skupiny ohrožených jedinců a stanovují povinnosti vůči orgánům sociálně-právní ochrany dětí. Zařízení se také zabývá různými aspekty trestního práva, které upravuje trestní zákoník. Týká se to situací spojených s trestnou činností dětí a mládeže, jako je krádež či loupež, nebo případů trestné činnosti páchané na dětech a mládeži, jako je například legální věk pohlavní způsobilosti. Další oblasti práva, se kterými se zaměstnanec setká, zahrnují sociální politiku a pracovní právo. Znalost těchto právních aspektů pomáhá pracovníkovi při poskytování poradenství v oblasti pracovních práv, sociálních dávek a témat týkajících se sociálního a zdravotního pojištění. Znalost zákona o sociálních službách je pro zaměstnance nízkoprahového zařízení klíčová, zejména co se týče povinnosti mlčenlivosti. (Česká asociace streetwork, 2008)

2.3.1 Principy služby

Při poskytování sociální služby jsou uplatňovány hlavní zásady uvedené v zákoně č. 108/2006 Sb., Zákoně o sociálních službách, tedy především zachování důstojnosti uživatele, podpory jeho aktivity, motivace a samostatnosti, autonomie a podpory, zásady vysoké kvality služby a dodržování lidských práv a svobod.

Jedním z nejhlavnějších principů nízkoprahových zařízení pro děti a mládež je nízkoprahovost, tedy snadná dostupnost a přístupnost bez administrativních překážek, doporučení či posudků. Podmínkou návštěvy není žádná registrace, pravidelné docházení, ani celodenní účast. Nízkoprahovost umožňuje klientům kdykoliv přijít i odejít. Službu může využít kdokoliv z cílové skupiny bez omezení, pokud svým chováním a jednáním neomezuje nebo neohrožuje sám sebe, ostatní uživatele, pracovníky či efektivitu služby. (Česká asociace streetwork, 2008)

Dalšími principy jsou bezplatnost a anonymita. Uživatel o sobě nemusí sdělovat žádné osobní údaje, je pouze na něm, jaké informace se rozhodne s pracovníky sdílet. Jakákoliv dokumentace obsahující osobní údaje nebo informace týkající se uživatele musí být vedena s jeho souhlasem a s právem do ní nahlížet. (Česká asociace streetwork, 2008)

Důležitým aspektem je také dostupnost. Zařízení má typicky otevírací hodiny stanoveny do doby volného času své cílové skupiny. V případě NZDM, které pracuje s dětmi a mládeží spadajícími do povinné školní docházky nebo přípravy na budoucí povolání ve školách a učilištích, je otevírací doba v odpoledních hodinách. Zařízení by mělo být v ideálním případě umístěno ve vhodné vzdálenosti a se snadným přístupem i s ohledem na princip anonymity. Zároveň vytváří prostředí, které je svým charakterem a umístěním blízké přirozenému prostředí cílové skupiny. (Matoušek, 2013)

2.3.2 Cíle služby

Posláním služby je prevence rizikového chování, tedy předcházení rizikům a tím také zabránit rozvoji nežádoucích jevů a forem chování. Primární prevence se zaměřuje na ochranu osob, které dosud s následky rizikového chování nepřišli do kontaktu. Sekundární prevence se zaměřuje na předcházení vzniku, rozvoji a přetrvávání rizikového chování u osob kteří jsou rizikovým chováním ohroženi. Cílem terciární prevence je pak předcházení potížím vzniklých následkem rizikového chování. (Pavlas Martanová, 2014)

Jedním z cílů je vytvoření bezpečného prostoru pro rozvoj a nabytí jistoty. „*Není to jen možnost anonymity či zřetelné ochrany práv a zájmů nezletilých klientů, ale i zajištění potřebné intimity a důvěrnosti.*“ (Jedlička, 2004, str. 369)

Nízkoprahový klub v tomto případě představuje bezpečný prostor s možností využití služeb pracovníků připravených k pomoci v řešení jedincovi zakázky. Jedlička dále uvádí, že navázání osobního kontaktu je jak nezbytnou podmínkou, tak i významnou cílovou hodnotou specializované odborné činnosti, kterou kontaktní práce v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež je. Kontaktem s uživatelem se pracovníci dle Jedličky snaží předcházet vzniku nebo rozvoji obtíží spojenými s dospíváním. Mohou také vyhledávat ohrožené jedince a pracovat na minimalizaci rizik a problémů spojených s jejich životem například v jedné ze subkultur. Druhým cílem je reakce na projevy chování a následná motivace k vhodnému řešení situace. Pracovník je zde v roli, kdy může například nabízet nové pohledy a ukazovat možnosti řešení konfliktních situací a působit tak jako jakýsi vzor. Dalším cílem s tím souvisejícím je podpora v samostatnosti a odpovědnosti k sobě i okolí. Tedy aktivizace, práce se zdroji uživatele,

posilování jeho schopnosti zvládat zátěže a řešit nepříznivé situace. Služba může nabízet pomoc při získání motivace ke změně, nových pohledů na situace a možnosti řešení a reakcí. Hlavní strategií je posilování uživatele pomocí oceňování, nabídkou prostoru k diskusi a vybízením k vyjádření názorů i pocitů. (Matoušek, 2013)

Dalšími cíli je nabízení poradenství, informací, doprovodu a nových možností trávení volného času, motivace a asistence při zvládnání školní přípravy nebo přípravy na budoucí povolání. (Česká asociace streetwork, 2008)

2.3.3 Činnosti NZDM

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách v druhé části upravuje rozsah úkonů poskytovaných v rámci základních činností u jednotlivých druhů sociálních služeb. U nízkoprahových zařízení pro děti a mládež definuje základní činnosti a jejich rozsah.

Prvním typem jsou činnosti výchovné, vzdělávací a aktivizační. Patří mezi ně v první řadě zajištění podmínek pro společensky přijatelné volnočasové aktivity a pracovní výchovné činnosti s dětmi. Návčík a upevňování motorických, psychických a sociálních schopností a dovedností, také zajištění podmínek pro přiměřené vzdělávání. Další činností je zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, tedy aktivity umožňující lepší orientaci ve vztazích odehrávajících se ve společenském prostředí. Sociálně terapeutické činnosti, mezi které patří socioterapeutické činnosti, jejichž poskytování vede k rozvoji nebo udržení osobních a sociálních schopností a dovedností podporujících sociální začleňování osob. V neposlední řadě jsou to činnosti napomáhající při vyřizování běžných záležitostí, obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou, podpoře při dalších aktivitách podporujících sociální začlenění jedince. (Vyhláška č. 505/2006)

2.3.4 Proces poskytování služby

Tato podkapitola vychází z příručky *Pojmosloví* vydané Českou asociací streetwork, která popisuje proces poskytování služby NZDM. Rozděluje ho do tří hlavních fází, a to jednání se zájemcem o službu, dohoda o poskytování služby a plánování služby.

Fáze jednání se zájemcem o službu by měla začít už v rámci prvního kontaktu, tedy první návštěvy zájemce. Formou vhodnou jeho věku pracovník zájemce seznámí s veřejným závazkem služby a s jejím charakterem a obsahem, například jaké jsou principy fungování služby a jaké možnosti či aktivity může služba zájemci nabídnout. Jsou mu předány také

informace týkající se provozních záležitostí jako je samotný prostor klubu a jaké je jeho otevírací doba. V neposlední řadě je zájemce seznámen s možností anonymity, mlčenlivostí a vedením dokumentace a pravidly služby.

Soubor pravidel služby obsahuje činnosti chování, které jsou při užívání služby zakázány, možné sankce, které mohou být za porušení pravidel uživatelům uděleny a zároveň postup při jejich udělování. Dále možnosti podání stížnosti, formy jejího vyřízení i možnosti odvolání proti výsledku vyřízení stížnosti a v neposlední řadě je zájemce obeznámen také s právy, které při užívání služby má.

Druhou fází je dohoda o poskytování služby, nebo také uzavření smlouvy, která může mít jak písemnou, tak ústní formu. Vždy by měla obsahovat označení smluvních stran, druh sociální služby, rozsah, místo a čas jejího poskytování, výši úhrady za službu, ujednání o dodržování vnitřních pravidel poskytovatele, výpovědní důvody a lhůty a dobu platnosti smlouvy. Zájemce potvrdí minimální – adaptační cíl služby. Konkrétně to, že chce do zařízení chodit a využívat jeho prostory a vybavení a dodržovat jeho pravidla. Potvrdí, že souhlasí s plánováním dalšího využívání služby, že bude oslovován pracovníky s nabídkou poradenství a sám bude přicházet s podněty a zakázkami k další spolupráci.

Uzavřením smlouvy se ze zájemce stává klient služby, se kterým se přechází do třetí fáze, kterou je individuální plánování. Představuje dlouhodobou kontinuální práci uživatele na jeho zakázce, kterou na základě rozhovorů v rámci kontaktní práce stanoví společně s pracovníkem. Celý proces může být u každého klienta jinak dlouhý, u všech je ovšem třeba ho evidovat a mít o něm záznamy. Výstupem je tedy vždy individuální plán, který je vázán na zakázku a končí naplněním stanoveného cíle.

3 Povinnost mlčenlivosti

„Povinnost zachovávat mlčenlivost o všech informacích, které se dozví v souvislosti s poskytováním sociálních služeb, mají jak organizace, tak jejich zaměstnanci a další osoby, které působí v sociálních službách. Smyslem mlčenlivosti je chránit důvěrnost vztahu klienta a zaměstnanců sociálních služeb a tím přispět k efektivnějšímu řešení problémů.“ (Iuridicus Remedium, cit.2024)

Povinnost zachovávat mlčenlivost v sociální práci vychází ze zákona č. 108/2006 Sb. Zákona o sociálních službách, konkrétně z § 100 a § 100a. Stanovuje, že povinni zachovávat mlčenlivost o údajích týkajících se osob, kterým jsou poskytovány sociální služby nebo příspěvek, jsou zaměstnanci obcí, krajů, státu a poskytovatelů sociálních služeb. Dodržení mlčenlivosti platí po dobu trvání pracovního vztahu i po jeho skončení. Mlčenlivost pracovníka tedy nezaniká ukončením poskytování sociální služby uživateli ani ukončením zaměstnání pracovníka v organizaci, ale přetrvává i poté. (Tomaščáková, 2016)

3.1 Prolomení mlčenlivosti

Údaje týkajících se osob, kterým je poskytována sociální služba nebo příspěvek, mohou být sděleny jiným subjektům pouze ve třech případech.

První případ, kdy lze prolomit mlčenlivost, je s předchozím písemným souhlasem klienta, ve kterém musí být jasně vymezen rozsah zproštění mlčenlivosti spolu s účelem, za kterým mohou být informace dále poskytovány. (Tomaščáková, 2016)

Prolomit mlčenlivost lze také pokud tak stanoví zákon 108/2006 Sb. o sociálních službách, v návaznosti na zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

Dle zákona má poskytovatel sociálních služeb povinnost poskytovat potřebné údaje orgánu sociálně-právní ochrany dětí, které jsou potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany dětí. (Kaňák, 2012)

Zákon ukládá poskytovatelům sociálních služeb povinnost sdělit OSPOD informace o osobě, které bylo rozhodnutím orgánu uloženo využít odbornou poradenskou pomoc. Konkrétně je poskytovatel sociálních služeb povinen na písemnou žádost OSPOD sdělit, zda s touto osobou uzavřel smlouvu o poskytování sociální služby, dobu platnosti smlouvy, datum ukončení poskytování sociální služby, případně výpovědní důvod, pokud byla smlouva vypovězena,

a zhodnocení průběhu poskytování sociální služby. Tato povinnost se týká všech poskytovatelů sociálních služeb. (Zákon č. 108/2006 Sb.)

Druhá povinnost dle zákona se týká poskytovatelů sociálních služeb pro rodiny s dětmi nebo pro děti, uvedených v § 37 odst. 3, § 48, 52, 54, 57, 58, 60, 60a, 62, 65 nebo § 69 zákona o sociálních službách. Ti mají povinnost sdělit OSPOD informace o tom, zda osobě uvedené v žádosti poskytují nebo poskytovali sociální službu, jaký je druh a forma poskytované služby, doba jejího poskytování a zhodnocení průběhu poskytování. Tato povinnost platí pouze pokud OSPOD v žádosti uvede, že situaci dítěte a jeho rodiny vyhodnotil podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí tak, že se jedná o dítě, na něž se sociálně-právní ochrana dětí zaměřuje. (Člověk v právu, cit. 2024)

Rozsah povinně poskytovaných informací je u obou případů podobný, ne však zcela stejný. Zákon blíže nespecifikuje, co má zhodnocení o průběhu poskytování sociální služby obsahovat. Obsah a rozsah tohoto zhodnocení je tedy třeba určit podle okolností daného případu a s ohledem na účel ustanovení, v tomto případě zájem dítěte a efektivní výkon sociálně-právní ochrany. Poskytovatel navíc musí také dbát na to, aby v rámci zhodnocení neposkytoval údaje týkající se jiných klientů. (Člověk v právu, cit. 2024)

Poslední případ, kdy lze prolomit mlčenlivost je, pokud to stanoví jiný zvláštní zákon. Konkrétně se jedná o Zákon č. 40/2009 Sb. Zákon trestní zákoník, Zákon č. 141/1961 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád) a Zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí, a to v rámci ustanovení týkajících se povinnosti svědčit, podávat vysvětlení a povinnosti poskytovat soudu součinnost či informace.

Trestní zákoník mlčenlivost upravuje v § 124 takto „*Za státem uloženou nebo uznanou povinnost mlčenlivosti se považuje mlčenlivost, která je uložena nebo uznána jiným právním předpisem. Za státem uznanou povinnost mlčenlivosti se podle trestního zákona nepovažuje taková povinnost, jejíž rozsah není vymezen jiným právním předpisem, ale vyplývá z právního úkonu učiněného na základě jiného právního předpisu.*“ (Zákon č. 40/2009 Sb., § 124)

Trestní řád ukládá všem osobám obecnou povinnost spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení, tedy se soudci, státními zástupci a policisty. Tato základní povinnost zahrnuje specifické povinnosti, jako je poskytnutí vysvětlení nebo výpovědi jako svědek. Podobně zákon o Policii České republiky stanoví povinnost poskytnout požadovanou pomoc a povinnost podat vysvětlení. (Valnoha, 2012)

Na základě těchto zákonů lze povinnost mlčenlivosti v trestním řízení prolomit ve třech případech.

V prvním případě je povinnost dána Trestním zákoníkem, konkrétně u povinnosti oznámit vyjmenované trestné činy dle § 368 a povinnost překazit vyjmenované trestné činy dle § 367 Trestního zákoníku. V případě nesplnění této povinnosti nastává riziko trestního stíhání pro trestné činy. (Tomaščáková, 2016)

Ve druhém případě je situace uvedená v § 8 odst. 4 písm. b) Trestního řádu. Prolomit mlčenlivost má povinnost osoba, která je současně oznamovatelem trestného činu.

V posledním případě mohou orgány činné v trestním řízení požádat dle § 8 odst. 5 o souhlas soudce s poskytnutím informací. Pokud soudce tento souhlas poskytne, je tím povinnost mlčenlivosti prolomena a poskytovatel sociálních služeb musí požadované informace poskytnout. Souhlas lze udělit písemně na základě žádosti například od policie, ve kterém musí být uvedeny konkrétní požadované informace, nebo ústně, kdy je potřeba, aby byl souhlas řádně zaprotokolován. (Tomaščáková, 2016)

Dalším možným důvodem pro prolomení mlčenlivosti je neodkladnost při ochraně zdraví a života. Pokud je uživatel služby ohrožen na zdraví či životě, lze Policii ČR nebo Městské policii poskytnout nezbytné informace. (Člověk v právu, cit. 2024)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.) mluví o více případech, kdy lze mlčenlivost prolomit. Například § 53 odst. 1 zákona definuje případy, ve kterých jsou státní orgány, zaměstnavatelé, další právnické osoby, zejména poskytovatelé zdravotních služeb, školy, školská a jiná obdobná zařízení, fyzické osoby, pokud jsou poskytovateli zdravotních služeb nebo zřizovateli škol a dalších zařízení uvedených v písmenu c), pověřené osoby a poskytovatelé sociálních služeb povinni sdělit informace týkající se podezření z týrání, zneužívání dítěte či zanedbávání péče o něj. Rozdíl od trestního zákoníku je takový, že se nejedná o oznamovací povinnost, ale o povinnost poskytnout na žádost informace. Jak už bylo zmíněno výše, žádost by měla mít konkrétní podobu a mělo by jít pouze o informace, které přímo souvisí s konkrétní situací, v tomto případě s podezřením z týrání, zneužívání dítěte či zanedbávání péče o něj. (Člověk v právu, cit. 2024)

Důležitý je § 6 odst. 1 zákona, který definuje děti, na které je sociálně-právní ochrana zaměřena, tedy obecně děti ohrožené nebo problémové. Oznamovací povinnost se tedy týká dětí uvedených v tomto odstavci. *„Pojem ohrožené dítě odpovídá významu pojmu ‚dítěte vyžadujícího zvláštní ochranu‘ podle čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, rovněž také pojmu ‚dítě vyžadující zvýšenou pozornost‘ obsaženého v nadpisu části třetí, hlavě VII ZSPOD, kde úvodní ustanovení § 31 odst. 1 na výše popsany § 6 ZSPOD výslovně odkazuje.“* (Tomešová, 2021)

V této souvislosti zákon prolamuje mlčenlivost také v § 10 odst. 4., kdy ukládá pověřeným osobám povinnost „oznámit *obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6, a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví.*“ (Zákon č. 359/1999 Sb.)

4 Oznamovací povinnost

Oznamovací povinnost vychází z trestního zákoníku (Zákon č. 40/2009 sb.).

Má ji dle něj ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že někdo spáchal některý z trestných činů, vymezených v ustanovení § 368 neoznámění trestného činu. Stejně tak ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá některý z trestných činů, vyjmenovaných v § 367 nepřekažení trestného činu, je povinen toto jednání přerušit.

Oznamovací i přerušovací povinnost je třeba splnit včasným oznámením policejnímu orgánu či státnímu zástupci. (Zákon č. 40/2009 sb.)

Trestní oznámení by mělo být podáno bez odkladu, tedy při nejbližší možné příležitosti. Může ho podat kdokoli, lze jej podat ústně či písemně a lze tak učinit na kterémkoli oddělení policie. Forma a obsah trestného oznámení nejsou přímo stanoveny, je však nutné ho formulovat tak, aby bylo zřejmé, kdo oznámení činí a kterému policejnímu útvaru bylo oznámení podáno. Doporučuje se také uvést, kdo se trestného činu dopustil, co se stalo, kde, kdy a jak k události došlo, čím byl trestný čin spáchán, proč se podle názoru oznamovatele čin stal a jaké následky pro oběť měl. (Policie ČR, cit. 2024)

Dle Tomaščákové (2016) by měl být obsahem trestního oznámení pouze popis skutečností, které nasvědčují tomu, že byl spáchán trestní čin, popřípadě kde a kdy se to děje či stalo. Uvádí, že není nutné znát pachatele, jelikož podle soudní praxe jsou tyto informace dostačující a lze je tedy předat i s dodržením povinnosti zachovávat mlčenlivost.

Pracovník by měl poskytnout informace nezbytné pro splnění zákonné ohlašovací povinnosti, ale zároveň činit tak, aby chránil soukromí klienta. (Krase, 2013)

4.1 Nepřekažení trestného činu

Trestní zákoník obsahuje popis skutkových podstat trestných činů nepřekažení trestného činu v § 367. Osoba má oznamovací povinnost vůči policejnímu orgánu či státnímu zástupci, pokud se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá některý z výslovně uvedených trestných činů. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Přerušit trestný čin lze buď fakticky, a to fyzicky zabránit, rozmluvit, vytvořit překážku, varovat oběť, nebo včasným oznámením policejnímu orgánu či státnímu zástupci. Povinnost

překazit trestný čin má ten, kdo má reálnou možnost zasáhnout dřív, než bude trestný čin dokonán. (Tomaščáková, 2016)

Tato povinnost se týká pouze některých trestných činů. Všechny jsou vyjmenovány v § 367 trestního zákoníku, jde např. o trestné činy vraždy, zabití, těžkého ublížení na zdraví, loupeže, krádež, znásilnění, pohlavního zneužití, zneužití dítěte k výrobě pornografie, týrání svěřené osoby, padělání a pozměnění peněz, obecného ohrožení, nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy, násilí proti úřední osobě nebo proti orgánu veřejné moci. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

4.2 Neoznámení trestného činu

V případě neoznámení trestného činu (podle § 368 trestního zákoníku) je trestně odpovědný ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že byl spáchán výslovně uvedený trestný čin a takový trestný čin bez odkladu oznámí státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu.

Tato povinnost se tedy týká již dokonáných trestných činů, a to pouze některých z trestných činů, na které se vztahuje i povinnost trestný čin přezkazít. Oznámit je nutné např. trestný čin vraždy, těžkého ublížení na zdraví, zneužití dítěte k výrobě pornografie, týrání svěřené osoby, padělání a pozměnění peněz, obecného ohrožení, přijetí úplatku, podplacení atd. (Zákon č. 40/2009 Sb.)

Oproti povinnosti přezkažení trestného činu se povinnost oznámení nevztahuje na trestný čin zabití (úmyslné usmrcení jiného z omluvitelné pohnutky), znásilnění (nedobrovolný pohlavní styk) nebo pohlavního zneužití (jakýkoliv pohlavní styk s dítětem mladším 15 let s výjimkou znásilnění). „Oznámení těchto trestných činů by v případě zaměstnance poskytovatele sociálních služeb znamenalo porušení povinnosti zachovávat mlčenlivost.“ (Tomaščáková, 2016)

Z § 8 trestního řádu vyplývá, že každý je povinen zachovávat mlčenlivost o všem, co se dozvěděl v souvislosti se součinností požadovanou podle odstavců 1 až 3. Nemůže se ovšem na zákonem stanovenou povinnost zachovávat mlčenlivost vyplývající z jeho pracovní pozice odvolávat při případném trestním stíhání pro neoznámení nebo nepřezkažení trestného činu. Ve většině případů je tedy pracovník povinen učinit oznámení policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, i přestože informace získal v souvislosti s výkonem své činnosti.

„Trestné činy nepřezkažení a neoznámení trestného činu jsou považovány za trestné činy úmyslné. Pachatel těchto trestných činů tedy musí chtít porušit nebo ohrozit zájem chráněný

zákonem (tedy zejména ochrana oběti či potrestání pachatele stanovených trestných činů), nebo alespoň vědět, že svým jednáním může takové porušení nebo ohrožení způsobit, a pro takový případ s tímto byl srozuměn či smířen. Úmysl například není dán za situace, kdy zaměstnanec poskytovatele sociálních služeb špatně zvolí prostředky, jakými se pokouší překazit spáchání trestného činu (Šámal et al., 2010:3071). Naopak trestní odpovědnosti se není možné zprostit s poukazem na to, že zaměstnanec poskytovatele sociálních služeb nevěděl, jaká je přesná právní kvalifikace trestného činu, který má povinnost oznámit.“ (Šámal et al., 2010:3075 v Tomaščáková, 2016)

4.3 Specifika oznamovací povinnosti v NZDM

Problematika oznamovací povinnosti v sociálních službách může mít svá specifika. Pokud se zaměříme konkrétně na NZDM, při práci je zde velký důraz kladen na vztah s klientem. Na vzájemnou důvěru a pocit bezpečí, kterému má napomáhat mlčenlivost ze strany pracovníků a klientova anonymita vůči dalším uživatelům služby. Klient by tedy měl být seznámen se všemi svými právy i s konkrétními podmínkami oznamovací povinnosti, tedy s tím, v jaké situaci, za jakých podmínek, komu, proč a jaké informace budou předány. Takové informace by měl klient obdržet při jeho první návštěvě zařízení, při vytváření, popřípadě obnovy smlouvy a především nastane-li situace, nebo pracovník pozná, že se klient hodlá sdělit takové informace, které by k nutnosti oznamovací povinnosti mohli vést.

Poté je na klientovi samotném, jaké informace o své osobě a svých činech i do jaké hloubky a detailů se rozhodne s pracovníky dané sociální služby sdílet.

Pokud klient v rozhovoru s pracovníkem směřuje k předání informace o trestném činu, může pracovník citlivě přerušit klienta a zajistit soukromí. Měl by informovat uživatele o své povinnosti překazit, nahlásit či oznámit chystaný nebo dokonáný trestný čin, pokud se o něm od uživatele dozví a vysvětlit důvody svých povinností ve vztahu k ochraně dalších lidí. Zjistit, zda je uživatel v pozici oběti, pachatele či svědka. Pokud klient vyhledává pomoc a podporu, nabídne mu pracovník podpůrný rozhovor a informuje uživatele o dalším postupu. Pokud je možné rozhovor dočasně přerušit, je žádoucí porada s dalším nebo vedoucím pracovníkem. V situaci, kdy by přerušení rozhovoru znamenalo zmaření situace, tedy vystavení se trestnému stíhání, plní pracovník své povinnosti bez konzultace s kolegou. Konkrétně v případě nutnosti překažení trestného činu (§ 367) se jej může pokusit fakticky překazit rozmluením záměru, varováním oběti nebo vytvořením překážky. Pokud toto není možné, informuje Policii ČR na telefonním čísle 158, nebo státního zástupce. V případě dokonání trestného činu (§ 368) má

povinnost oznámit spáchaný trestný čin Policii ČR na čísle 158, nebo státnímu zástupci. Pracovník je za plnění povinnosti zodpovědný sám, není zastupován organizací nebo službou.

Dále může klientovi nabídnout svou roli v podobě doprovázející osoby, důvěrníka, kterého může uživatel přizvat k případným dalším kontaktům se státními institucemi či návaznými službami, nebo zprostředkování kontaktu s rodiči, institucemi apod. Pracovník poté informuje vedoucího NZDM o svém postupu.

V těchto (i jiných případech trestního zákoníku) jsou odpovědný všechny příčetné osoby od 15 let. U osob mladistvých musí dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže navíc dojít k naplnění podmínky dostatečné rozumové a mravní vyspělosti.

5 Výzkumy realizované na podobná témata

Povinná mlčenlivost a oznamovací povinnost v práci s rizikovou mládeží je širokou oblastí, kterou lze zkoumat z řady perspektiv.

Dušková (2010) se věnovala roli nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v soustavě prevence rizikového chování dětí a mládeže. Ve své práci se zaměřila na klienty jednoho konkrétního zařízení a jejich zkušenosti s rizikovým chováním. Potvrdila, že klienti, kteří se setkali s rizikovým chováním tráví většinu svého volného času v NZDM a často pocházejí z neúplných rodin.

Kaláčová (2017) stanovila za cíl svého výzkumného šetření popsat problematiku mlčenlivosti pracovníků NZDM ve spolupráci s ostatními organizacemi jako eticky nesnadné téma. Ve své práci se mimo jiné zabývá také možnou spoluprací NZDM s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. To bylo hlavním cílem Sládka (2021), který mluví jak o nejčastějších formách spolupráce, tak naopak o nespoupráci a možných bariérách. Jelínková (2021) toto téma ještě více specifikuje a věnuje se konkrétně problematice mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v NZDM a OSPOD. Cílem jejího výzkumného šetření bylo zjistit, zda se pracovníci NZDM a OSPOD při řešení konfliktu povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti řídí spíše etickým nebo právním hlediskem. Potvrdila své hypotézy, že pracovníci OSPOD se více řídí právním, zatímco pracovníci NZDM více etickým hlediskem.

Etickým dilematům pracovníků NZDM se věnovala Navrátilová (2024), která zkoumala, s jakými etickými dilematy se pracovníci setkávají a co jim pomáhá se zvládat. Jako nejčastější dilemata z výzkumného šetření vyšla dilemata týkající se pocitu bezmoci, rolí autority nebo vztahů. V neposlední řadě pracovníci řešili také dilemata v dodržování mlčenlivosti a anonymity, konkrétně ve vztahu k OSPOD. Denková (2023) se ptá, s jakými dilematy se setkávají pracovníci ve vybraných NZDM a jedním z podtémat je právě spojitost s mlčenlivostí. Rozeznává kategorie hranic a komunikace se třetí stranou, které dále rozpracovává ve své práci.

Etická dilemata sociálních pracovníků zkoumají i další práce, ovšem vždy ve spojitosti s konkrétní cílovou skupinou. Například Bukovská (2024) se zaměřuje na práci se sebevražednými a sebepoškozujícími se dětmi a mladistvými. Buchtová (2022) na zvládnání dilematu zasáhnout/nezasáhnout sociálními pracovníky neziskové organizace při práci s ohroženou rodinou. Nebo Budínová (2016) na podobné téma, tedy dilema zasáhnout, či

nezasáhnout, ovšem v zaměření na problematiku domácího násilí z pohledu sociálních pracovníků OSPOD.

Bylo obtížné najít v zahraničních zdrojích výzkumná šetření týkající se povinné mlčenlivosti v práci s rizikovou mládeží nebo tématu etických dilemat v práci v NZDM.

Segal (2021) svou práci postavil na případové studii izraelského sociálního pracovníka, který prolomil mlčenlivost a zkoumá pohled soudu na povinnost zachovávat mlčenlivost versus potřebu pracovníka chránit bezpečnost nezletilých klientů.

Kelly a Meysen (2017) ve své práci shrnují výsledky studií zkoumajících intervence proti fyzickému zneužívání a zanedbávání dětí v systému ochrany dětí ve čtyřech zemích, a to v Anglii/Walesu, Německu, Portugalsku a Slovinsku. Výzkum mimo jiné zkoumal také dilemata a etické otázky spojené s oznamovací povinností. Zároveň reflektuje spolupráci pracovníků s rodinnými příslušníky dětí, které si prochází zneužíváním či zanedbáváním.

Zengin (2018) zpracoval výzkum na téma faktorů, které ovlivňují rozhodování tureckých pracovníků v oblasti etických dilemat.

Tato diplomová práce se zaměří na vhled do praxe sociálních pracovníků v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež a jejich řešení etických dilemat spojených s povinnou mlčenlivostí a oznamovací povinností.

6 Metodologie výzkumu

V následujících podkapitolách je popsána strategie výzkumného šetření. Je v nich představeno výzkumné téma a cíl výzkumu, zvolená metoda sběru dat a s tím spojený vybraný výzkumný soubor a metoda analýzy dat. Následně jsou v další kapitole rozebrány konkrétní výsledky výzkumu.

6.1 Výzkumné téma a cíl výzkumu

Ústředním tématem výzkumného šetření je mlčenlivost a oznamovací povinnost v práci s rizikovou mládeží z pohledu pracovníků nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež mají díky svým principům, které jsou popsány v kapitole o NZDM v teoretické části práce, mezi sociálními službami pracujícími s rizikovou mládeží specifické postavení. Svou nízkoprahovostí jsou přístupné široké skupině dětí a mládeže. Zaměřují se na prevenci rizikového chování a nabízejí široké spektrum aktivit, od volnočasových a vzdělávacích činností až po poradenství a krizové intervence. NZDM jsou schopna reagovat na měnící se potřeby a situace, jejich služby jsou flexibilní a mohou být přizpůsobeny individuálním potřebám každého klienta. Tento přístup tak umožňuje cílenou podporu a zvyšuje šance na úspěšnou intervenci.

Na základě povahy těchto zařízení a jejich práce s klienty je výzkumné šetření to práce zaměřené právě na ně. Konkrétně na to, jak povinnou mlčenlivost a oznamovací povinnost vnímají jejich pracovníci a jaký vliv mají na jejich práci. Pracovníci NZDM jsou vázáni povinnou mlčenlivostí, která má za cíl chránit soukromí a důvěru klientů. Jak později v této práci respondenti uvádějí, mlčenlivost je zásadní pro budování důvěrného vztahu mezi pracovníky a klienty. Pokud se však pracovník hodnověrným způsobem dozví o závažném ohrožení života nebo zdraví klienta (např. sebepoškození, zneužívání, trestná činnost), je povinen tuto skutečnost oznámit odpovídajícím orgánům (např. policii). Rozhodování, kdy porušit mlčenlivost ve prospěch bezpečnosti klienta může být v mnoha situacích složité, a ne vždy je řešení zcela jednoznačné.

Hlavní výzkumná otázka této práce tedy zní, *Jaká jsou nejčastější dilemata, kterým čelí pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež při dodržování povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti?*

Cílem této práce je zmapovat a pojmenovat nejčastější dilemata, se kterými se pracovníci NZDM ve své praxi v oblasti povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti setkávají.

6.1.1 Výzkumné otázky

Pro výzkumné šetření byla stanovena nejprve hlavní výzkumná otázka (HVO).

HVO: Jaká jsou nejčastější dilemata, kterým čelí pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež při dodržování povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti?

V návaznosti na hlavní výzkumnou otázku byly stanoveny i dílčí výzkumné otázky (DVO).

DVO1: Jak pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež vnímají povinnou mlčenlivost a oznamovací povinnost?

DVO2: Jaké konkrétní situace nejčastěji vyvolávají dilemata týkající se povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti?

DVO3: Jaké postupy a nástroje využívají pracovníci nízkoprahových zařízení v dilematu porušení mlčenlivosti?

DVO4: Jaké jsou zkušenosti pracovníků nízkoprahových zařízení s řešením konkrétních příkladů oznamovací povinnosti?

DVO5: Jak pracovníci nízkoprahových zařízení vnímají dopad porušení mlčenlivosti na vztah s klienty?

Na základě povahy výzkumného tématu a následně formulovaných výzkumných otázek byla k řešení zvolena kvalitativní výzkumná strategie. Podstatou kvalitativních přístupů je důraz na specifičnost. Cílem je sledování a identifikace podobností i odlišností a následné vytváření závěrů. (Novotná, 2019)

6.2 Metoda sběru dat

Data pro výzkum byla získána prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s pracovníky NZDM. Pro rozhovory byly předem připravené tazatelské otázky (viz příloha č. 1), které přímo vychází z hlavní a dílčích výzkumných otázek. Tazatelské otázky byly koncipovány záměrně jako otevřené tak, aby se respondenti mohli o jednotlivých tématech více rozhovořit. Výhodou polostrukturovaného rozhovoru je využití prostoru pro tazatele reagovat a možnost doptat se na konkrétní témata, která ho zaujala a přál by si, aby je respondent více rozvedl. Je důležité, aby připravené otázky zazněly všechny a všichni respondenti měli možnost vyjádřit se ke všem tématům. (Hricová, 2023)

Oslovování potenciálních respondentů probíhalo skrze emailovou komunikaci. Osloveno bylo celkem 17 pražských nízkoprahových zařízení. Na zaslanoú výzvu k účasti na výzkumu

reagovalo celkem 10 různých zařízení. Dvě z těchto odpovědí byly negativní, přičemž jako důvod odmítnutí pracovníci uvedli kapacitní a časové důvody.

Do výzkumu se zapojilo celkem osm pracovníků, z osmi různých institucí. Z osmi rozhovorů proběhlo šest osobně, vždy v prostorách jednotlivých zařízení, dva rozhovory proběhly online prostřednictvím platformy Google Meet. Délka rozhovorů se pohybovala mezi 35 a 55 minutami.

6.3 Výzkumný soubor

Pro výzkumné šetření byli respondenti vybráni účelovým výběrem, pro který je podle Novotné (2019) typické, že je jasně vymezen pro danou skupinu a není tedy možné potřebné informace získat jinde. Účelový výběr se řídí předem zvolenými kritérii, které by měli aktéři splňovat. Pro toto výzkumné šetření byla konkrétně zvolena tato kritéria:

- sociální pracovník nebo pracovník v sociálních službách pracující v nízkoprahovém zařízení pro děti a mládež,
- ochota účastnit se výzkumu.

Jako techniku pro tvorbu vzorku bylo zvoleno účelové vzorkování. Tato technika je založena na úsudku tazatele, které komunikační partnery do šetření zařadí na základě specifických charakteristik nebo kritérií, které jsou pro výzkum relevantní. (Hricová, 2023)

Pro výběr respondentů za účelem získání potřebných dat byla zvolena nízkoprahová zařízení pro děti a mládež v Praze.

Celkem se tedy zapojilo osm pracovníků NZDM, z toho čtyři řadoví a čtyři vedoucí pracovníci. Ve výzkumném vzorku jsou zastoupeny pouze ženy. Nejkratší délka praxe byla jeden a půl roku, nejdelší 10 let.

V následující tabulce jsou anonymně uvedeni respondenti, jejich vzdělání, délka praxe v NZDM, pracovní pozice a s jakou věkovou skupinou klientů pracují.

Respondent	Vzdělání	Délka praxe	Pracovní pozice	Cíl. skup.
R1	Mgr. v oboru sociální práce	10 let	Řadový pracovník	10–21 let
R2	Bc. v oboru sociální práce a speciální pedagogika	1,5 roku	Řadový pracovník	6–26 let
R3	Kurz pracovníka v sociálních službách	2 roky	Řadový pracovník	13–26 let
R4	Dis. v oboru speciální pedagogika	10 let	Vedoucí pracovník	6–26 let
R5	Bc. v oboru sociální práce	6 let	Vedoucí pracovník	12–22 let
R6	Kurz pracovníka v sociálních službách	4 roky	Vedoucí pracovník	9–18 let
R7	Mgr. v oboru sociální práce	6 let	Vedoucí pracovník	6–26 let
R8	Bc. v oboru sociální práce	3	Řadový pracovník	6–26 let

6.4 Metoda analýzy dat

V návaznosti na výzkumné šetření byla jako nejvhodnější metoda analýzy dat zvolena tematická analýza. Ta se snaží identifikovat a analyzovat témata, vzory a společné myšlenky opakující se v souboru dat. Výsledkem tematické analýzy je deskripce, seznam a popis zjištěných témat. (Hricová, 2023, str. 413)

Tematická analýza spočívá, dle postupu tematické analýzy stanovené Braun a Clarke (2006), nejprve v seznámení se s nasbíranými daty a hledat v nich společné vzorce. Následně by měl z opakujících se vzorců vytvořit konkrétní kódy a ty následně třídit a porovnat do potenciálních témat. Témata by se měla správně definovat a pojmenovat tak, aby z každého vznikla hlavní myšlenka. Na základě témat poté výzkumník vypracuje finální analýzu. (Hricová, 2023)

6.5 Etika výzkumu

Aby byla zajištěna ochrana práv účastníků, je při výzkumu nezbytné dodržovat etické zásady. Každý respondent byl na začátku rozhovoru prostřednictvím informovaného souhlasu (viz příloha č. 4) seznámen s předpokládaným průběhem a cílem výzkumu a informacemi týkajícími se účelu sběru dat, nahrávání rozhovoru, anonymizace dat, využití a archivace dat. S ohledem na anonymizaci dat budu pro respondenty dále používat zkratku „R“.

I přesto, že je téma povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti ukotveno v zákonech, počáteční předpoklad této práce, který se později v rozhovorech s pracovníky potvrdil, byl, že praxe bývá často dost nejasná. Pracovníci ne vždy vědí, ve kterých situacích mohou nebo by měli prolomit mlčenlivost nebo uplatnit oznamovací povinnost. Již při oslovování případných respondentů bylo zdůrazňováno, že cílem rozhovorů není hledat správné nebo špatné odpovědi, nýbrž zmapovat praxi různých zařízení a jejich pracovníků.

7 Výsledky výzkumného šetření

V této části práce dojde k vyhodnocení dat získaných prostřednictvím výzkumného šetření a budou odprezentovány jeho hlavní výsledky.

7.1 Mlčenlivost jako prostředek k navázání důvěry

Mlčenlivost hraje v navazování důvěry mezi pracovníkem a klientem důležitou roli.

Respondenti se shodují už v odpovědi na první tazatelskou otázku, *Jakou roli hraje mlčenlivost ve Vaší práci?* Všech osm jednoznačně odpovědělo, že zásadní, protože díky ní klient vnímá bezpečný prostor a získává větší důvěru k samotným pracovníkům a jejich práci.

„Mlčenlivost hraje obrovskou roli. V budování důvěry hlavně. Je to skvělý v tom, že klienti vnímají, že se nám můžou svěřit, že jsme tam pro ně a že ty informace dál nepouštíme.“ (R6)

Důvěra se dle respondentů projevuje tím, že klient věří, že pracovník jedná v jeho nejlepším zájmu, že mu poskytne potřebnou podporu a v případě problému mu bude průvodcem při jeho řešení.

Důvěra je často založena na pozitivních zkušenostech s pracovníky, transparentnosti v poskytování služeb a vnímání zařízení jako bezpečného a podpůrného prostředí.

Jak bylo zmíněno výše, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež jsou specifická svým zaměřením a přístupem ke klientům. Zatímco pracovníci dalších služeb a institucí pracujících s rizikovou mládeží, jako jsou například výchovné ústavy nebo OSPOD vystupují více autoritativně, pracovníci NZDM pracují ve více otevřeném a neformálním prostředí, které je pro klienty snadno dostupné a které může důvěru více podpořit. Klienti pracovníky NZDM nevnímají jako autoritu, nýbrž jako sobě rovné. *„I ti klienti to podle mě vnímají tak, že mají větší důvěru s námi o něčem mluvit a vnímají nás jako ne represivní službu, protože na to jsou zvyklý, toho se boje, nemají rádi policajty, učitele.“* (R3)

Z výsledků výzkumu vyplývá, že mají klienti větší důvěru v pracovníky NZDM, což je důsledkem především povahy zařízení, ale také metodami práce, kterými se pracovníci snaží vytvořit důvěrný a přátelský vztah s klienty, který bude založený na respektu a rovnosti.

„To je určitě nejdůležitější, že my bychom měli figurovat jako nějaký parták v jejich životě, někdo, kdo ví o jejich situaci a nesoudí je, ani jim za to nedá nějaký trest.“ (R2)

„Má to být tak, že my tady máme být pro ně, máme být garanti toho bezpečí, na to se odvoláváme.“ (R4)

U některých z pracovníků byla otázka mlčenlivosti spojována s cílovou skupinou jejich zařízení a se specifickými klienty, který k nim docházejí. Děti a mládež, kteří nízkoprahová zařízení navštěvují, mohou pocházet z rizikového prostředí nebo se mohou často nacházet v obtížných životních situacích. Je třeba, aby na to byli pracovníci připraveni, aby měli potřebné vzdělání pro práci s rizikovými i ohroženými dětmi a mládeží a aby jim zajistili bezpečný prostor, kde mohou trávit volný čas, ale také kde se svěřit a kde budou pochopeni.

„Protože pracujeme s dětmi, kteří mají problémy ve svém životě a když se o tom s námi baví, tak aby to fungovalo, musí mezi námi být navázaný vztah nějaký důvěry a mlčenlivost k tomu patří. Netroubíme do světa jejich starostí. Zároveň si myslím, že se to hodně prolíná s nějakým jejich jako pocitem bezpečí, který je důležitý. U nás to hodně zdůrazňujeme, že to má být bezpečný prostor. A ta mlčenlivost je nějakým základem toho bezpečí“ (R4)

Slovo důvěra se opakovalo také u otázky na přínosy a rizika, které může mlčenlivost v práci s rizikovou mládeží přinášet.

„Mlčenlivost je určitě klíčová pro budování důvěry mezi pracovníkem a dítětem. Když klienti vědí, že to, co nám řeknou, zůstane mezi námi, jsou ochotnější se otevřít a sdílet své problémy. Přínosem je pak ten bezpečný prostor, který nám to pomáhá vytvořit.“ (R8)

R3 říká, že *„I ti klienti to podle mě vnímají tak, že mají větší důvěru s námi o něčem mluvit, když my jsme vázaný tou mlčenlivostí. Myslím si, že to celkově přispívá k důvěryhodnosti toho pracovníka i celé té organizace. Nevýhodou je potom to, že můžeme tu důvěru ztratit. Klienti si to možná občas špatně vykládají, co je mlčenlivost, že nám můžou říct úplně všechno.“* Ve své odpovědi dále zmiňuje, že je potřeba klientům říkat i o povinnostech, které pracovníci mají a rádně jim vysvětlit, co obnáší prolomení mlčenlivosti.

Je důležité, aby pracovníci NZDM klientům dobře vysvětlili svoji roli a své povinnosti, včetně oznamovací povinnosti. Pokud pracovníci své povinnosti nevysvětlí, může častěji dojít k nedorozuměním nebo nenaplněným očekáváním. Klienti by měli vědět, co mohou od pracovníků očekávat, jaké kroky mohou pracovníci podniknout, a především jaké mají zákonné povinnosti, které musí dodržovat. Může se tím předejít konfliktním situacím a zklamání.

Společně s mlčenlivostí je jedním z klíčů k budování důvěry mezi pracovníky a klienty také transparentnost. Když pracovníci jasně vysvětlí své povinnosti, klienti budou mít větší důvěru v to, že pracovníci jednájí v jejich nejlepším zájmu. *„Důležitý je jednat transparentně, nebát se*

nastavit si ty hranice, protože vnímám, že mladší kolegové se někdy bojí, že je ty klienti nebudou mít rádi, že se jim nesvěří, ale je to vlastně úplně opačně. Když máte hranice a otevřeně komunikuje svoji práci, tak ty klienti vám věří víc.“ (R3)

7.2 Dilemata vznikající konfliktem mezi povinnou mlčenlivostí a oznamovací povinností

Hlavní výzkumná otázka tohoto výzkumného šetření se ptá na nejčastější dilemata, která pracovníci NZDM v práci s rizikovou mládeží řeší. Následující podkapitoly se budou věnovat jednotlivým dilematům, která se v rozhovorech s pracovníky opakovala.

7.2.1 Důvěra vs riziko ztráty klienta

V návaznosti na otázku přínosů, které mlčenlivost přináší, tato kapitola popisuje naopak její negativa, kterých jsem se už lehce dotkla v předchozí části.

U otázky na rizika se u pracovníků nejčastěji opakovala obava, že porušením mlčenlivosti ztratí klientovu důvěru, a tím i kontakt s ním a že do zařízení přestane chodit.

„Riziko je rozhodně to, že ztratíme toho klienta. Že to nepochopí to dobro, který pro něj děláme. Že se na tu jeho situaci nemůžeme koukat. Ani z hlediska zákona, ani z hlediska nějaký naší osobní integrity.“ (R7)

Dilema vzniká v okamžiku, kdy pracovníci NZDM zjistí nebo mají podezření na skutečnosti, které by měly být oznámeny, ale zároveň si uvědomují, že takový krok může vést ke ztrátě důvěry klienta a následně k jeho potenciálnímu odchodu ze zařízení. Existuje tedy riziko, že po oznámení podezření klient přestane do zařízení docházet a ztratí tak důležitý zdroj podpory a pomoci, což může být zvláště problematické, pokud klient nemá jiné podpůrné zdroje.

„Možná když jsme věděli, že někteří naši klienti se účastní distribuce nějakých omamných látek, tak tam jsme řešili, do jaký míry je důležitý nějak jít s tím zákonem a do jaký míry by to mohlo ty vztahy poškodit a mohli bysme je tím pádem ztratit.“ (R5)

Pro pracovníka i zařízení je důležité, aby o kontakt s klientem nepřišli, zvláště pokud jde o klienta, se kterým už má pracovník rozjednanou spolupráci a aktivně vyvíjí kroky směřující k řešení jeho situace. Toto popisuje respondent 3: *„Největší riziko je určitě to, že vám ten klient vypadne ze služby. Kolikrát je s tím klientem třeba rozjetá nějaká práce, nějaký individuální plánování, tak pak je riziko, že by nám kvůli takovýhle situaci úplně vypadl. Musí se tedy jednat*

citlivě, ale zároveň co nejvíce otevřeně a pořád ho ujišťovat, že jednáme v jeho nejlepším zájmu. Že všechno, co se děje je pro jeho dobro.“ (R3)

U tématu důvěry se objevují obavy z její narušení s klienty, jelikož je klíčovým aspektem jejich práce. Etické dilema mezi udržením důvěry klienta a splněním právních povinností může být velmi stresující. Pracovníci mají vlastní hodnotové nastavení a přesvědčení, které mohou být v rozporu s právními povinnostmi, což vede k vnitřnímu konfliktu. Toto ve svých tvrzení výstižně pojmenovává respondent 6:

„Jedna věc je taky nějaká zodpovědnost právní a druhá nějaká vaše vnitřní, která prostě z toho pro ty pracovníky plyne. Ne vždycky si řekneme ‚dobrý, odcházím z práce a pouštím to z hlavy‘, je to náročný zůstat profesionální. (R6)

Neoznámení skutečností, které spadají pod oznamovací povinnost, může mít právní důsledky pro pracovníka i zařízení. To pracovníky vystavuje tlaku nejen z etického, ale i z právního hlediska. Musí tedy vždy zvážit, zda oznámení a případná ztráta klienta přinese větší užitek, než dlouhodobá práce s klientem na zlepšení jeho situace a naopak.

Na jednu stranu tedy pracovníci odhalují své obavy a pojmenovávají riziko ztráty klienta, na druhou stranu mluví o důležitosti ochrany klienta, která by měly mít vždy přednost.

„Když je to pak nějaká velká závažná situace, tak jo, pojďme do toho i za cenu, že nějak narušíme a ztratíme tu důvěru a kontakt, ať je to dítě klidně naštvaný, ale furt kopeme za něj i za nás a nějaký naše principy.“ (R2)

Z výsledků výzkumu vyplývá, že v některých situacích je nevyhnutelné, aby byly důvěrné informace sdíleny s orgány činnými v trestním řízení, a to i přes riziko možného ohrožení jednotlivců. Tato povinnost nastává zejména v případech, kdy existují jasně definované činy, které vyžadují takový krok. V momentě, kdy jsou splněny podmínky pro prolomení mlčenlivosti, není na místě zvažovat, zda informace poskytnout či nikoli. V této fázi již odpovědnost za vyhodnocení situace a případná rizika přebírají orgány činné v trestním řízení, které jsou vybaveny potřebnými pravomocemi a odborností k tomu, aby učinily správná rozhodnutí a zajistily ochranu všech zainteresovaných stran. *„Když už tam prolomení mlčenlivosti je a jsou jasně daný činy, kdy se to musí prolomit, tak my už vůbec nemáme přemýšlet nad tím, jestli nějaká informace má nebo nemá být poskytnutá a jestli někoho neohrozí. Protože pak už ti, co to mají vyhodnocovat jsou orgány činné v trestním řízení.“ (R1)*

7.2.2 Oznamovací povinnost vs. nejasná legislativa a její hranice

Nejistota pracovníků NZDM v souvislosti s legislativou týkající se povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti může pramenit z několika zdrojů.

Může jít o neznalost nebo neorientaci pracovníků v právních předpisech. *„Když jsem v nízkoprahu začínala a neznala to, tak vím, že se stalo že jsem prostě nevěděla, jestli tohle už je to, co musím nějak řešit a hlásit a člověk na tom klubu, nebo vlastně ani v té kontaktní místnosti s tím klientem nemá čas lustrvat zákon a hledat to.“* (R8)

Pracovníci mohou mít potíže s plným pochopením a aplikací právních předpisů týkajících se mlčenlivosti a oznamovací povinnosti. Právní předpisy jsou pro ně složité a nejasné, což vede k nejistotě, jak v konkrétních situacích postupovat.

„Ale zároveň i ten zákoník a ta legislativa mi přijde, že se tam dají vytvářet takový šedý zóny a vždycky se to dá nějak obejít, pokud nejsou nějaké důkazy, fotky, co toho člověka usvědčí. Tak je to občas takový shady, že i my ty klienty učíme, jak se do těch šedých zón dostat, aby se z nich nestali nějaký průseráři a pak je nějaký etický dilema, jestli bylo správně, že jsme mu tohle poradili. Tak to pak člověka občas dokáže znervóznit, jestli je to dobrý, jakým způsobem tu situaci s tím člověkem řešit.“ (R5)

Pracovníci se potýkají také se strachem, že udělají chybu, která bude mít právní důsledky pro ně osobně nebo pro jejich zařízení. Například strach z toho, že neoznámí závažné podezření a tím poruší zákon, nebo naopak oznámí něco, co nakonec nebylo třeba.

„Pramení mi z toho celýho asi dost velký strach z toho, co se pak může stát, když podceníme nebo naopak nadceníme tu situaci. Když třeba uděláme z komára velblouda, když se třeba vlastně nic moc neděje, my to ohlásíme, tak jestli to pak zbytečně moc neovlivní tu rodinu a dítě.“ (R2)

Každý klient a jeho situace jsou jedinečné, což znamená, že neexistuje univerzální řešení nebo postup. Pracovníci musí často dělat složitá rozhodnutí v nejednoznačných situacích, na které nemají návod.

Téma nejistoty souvisí také s tím, že právní předpisy mohou být interpretovány různými způsoby a pracovníci se mohou setkat s protichůdnými názory na to, co přesně zákony vyžadují. Různí lidé a různé organizace mohou chápat stejné právní termíny různě, což vede k různým interpretacím toho, co je považováno za nutné k oznámení. *„No, já si obecně myslím, že každá služba si tu mlčenlivost vykládá trochu jinak. Za jiným účelem na základě jinýho paragrafu apod. Ne vždycky se v tom zvládneme potkat.“* (R1)

Stejně tak mohou mít pracovníci různé zkušenosti z minulých případů a může to tak ovlivnit jejich interpretaci a aplikaci zákonů v nových situacích.

Různé orgány sociálně-právní ochrany dětí, soudy nebo jiné instituce mohou mít odlišné postupy a standardy pro aplikaci stejných zákonů. To může vést k různým očekáváním a požadavkům na pracovníky NZDM a opět tak vytvářet nejistotu.

7.2.3 Oznamování rodičům vs. nesouhlas klienta

Mlčenlivost pracovníků NZDM platí obecně, tedy i vůči zákonným zástupcům. Z rozhovorů vyplynulo, že některá zařízení s rodiči nepřijdou do kontaktu téměř vůbec, některá se s kontaktem s rodiči setkají častěji, například v rámci dalších služeb, které organizace mimo NZDM poskytuje. Pracovníci musí rodičům zásadu mlčenlivosti vysvětlovat stejně, jako ji vysvětlují klientům. Mohou se ovšem v takových situacích setkat s tím, že budou nepochopení, což popisuje respondent 6: *„Rodiče to vnímají tak, že ze zákona mají právo na informace o tom dítěti, takže to je někdy složitý jim vysvětlit. Asi je to tím, že ten nízkoprah není tak známý a není vnímaný jako důvěrná služba, že ty rodiče to berou jako nějakou fajn družinu, kde je dítě v bezpečí, ale už nerozumí principu té anonymity a mlčenlivosti.“* (R6)

V otázce sdělování informací rodičům hraje roli také věk klienta. Některá zařízení mají věkovou hranici svých služeb nastavou až od 12 nebo 13 let. Jiná zařízení pracují i s dětmi od 6 let. U mladších klientů to tedy budou pracovníci řešit jinak než u těch starších. *„Jinak to bude u dětí, kterým je třeba sedm, ale kognitivně jsou na tom, jak kdyby jim byli čtyři, kde si až jako říkám, že prolamujeme nějakou jako ,hele ale pojďme se bavit s těma rodičema, pojďme jako to říkat těm rodičům i s tím dítětem‘.“* (R4) Tento respondent na související otázku dále dodal: *„Asi se teď tak jako víc transformujeme a jsme teď víc iniciativnější, že se snažíme do toho ty rodiče trochu víc zapojit, pokud jsou teda děti takhle malý. Pokud jsou to puberťáci, tak to už ani nepotřebujeme, ani to nejde.“*

Další aspekt, který hraje roli, je závažnost informací, které se pracovníci od klientů dozvědí. *„Čas od času se to vyskytne, tak to pak hodně řešíme, kdy to říct rodiči, kdy ještě ne. V případě toho sebepoškození, co už je velký sebepoškození a je třeba klienta ochránit, kdy ještě ne.“* (R8)

Legislativa stanovuje, v jakých případech a za jakých podmínek lze mlčenlivost prolomit. Pokud taková situace nenastane, pracovník rodiči o klientovi nesmí prozradit žádné informace. Může se ovšem znovu setkat s nepochopením, jako tomu bylo ve zkušenosti respondenta 2: *„Kolegyně se pak třeba setkala s negativní zkušeností s rodičem, protože ta mlčenlivost platí*

i vůči nim. Maminka pak byla naštvaná, že jsme jí neřekli informace o jejím synovi, že má přece právo na to to vědět. Pak si už nepřála, aby sem její syn chodil. Tak to pak může být dost komplikace, že ty rodiče jdou pak hodně do obrany a nechtějí s náma spolupracovat, nemyslí si ani že můžou. Je dobrý, když ty rodiče známe a se souhlasem klienta se můžeme domluvit, co říkat můžem a budem.“ (R2)

Ideální situace je dle pracovníků tedy taková, kdy klient souhlasí s předáním informací zákonnému zástupci. Tudíž když rodič například přijde do zařízení hledat své dítě, pracovník mu s jeho souhlasem může sdělit, zda se v zařízení nachází či nikoli.

V opačném případě klient souhlas odmítne dát a chce, aby pracovníci mlčenlivost dodrželi. *„My kolikrát máme kontakt na ty rodiče, ale klient nechce, aby ta rodina věděla, že se cítí psychicky špatně a pak je tam pro nás problém, že přemýšlíme, co dál. Nikdy jsme zatím neudělali, že bychom to u toho klienta porušili, ale vnímáme to jako riziko.“ (R8)*

Pracovníci se poté dostanou do situace, kdy budou řešit dilema, zda rodiče kontaktovat za účelem prevence a ochrany klienta, nebo zda budou respektovat nesouhlas s tím informace sdělovat dál. *„Rizikem je, že je to podle mě pro ty pracovníky někdy eticky náročný řešit tyhle situace, který právě nespadájí do té oznamovací povinnosti, ale přijde jim, že to dítě je nějak ohrožený. Konkrétně situace, kde my bychom chtěli, aby to ta rodina věděla a něco s tím dělala a ten klient nechce. A teď je otázka, řeknu to blbě, ale začneme ho manipulovat do toho, aby to řekl, nebo na něj zatlačíme a řekneme mu ‚hele, vlastně my to tý mámě nebo tátovi fakt chcem říct, není možný, aby se ti tohle dělo a nikdo to neřešil, ale není to v našich kompetencích‘. Tak jako to váháme, co vlastně dělat.“ (R6)*

7.2.4 Oznámit vs. neoznámit

Tato podkapitola bude spíše shrnující, jelikož z předchozích tří popsanych dilemat vychází jedno, které všechny prostupuje, a to, zda daná situace spadá mezi podmínky prolomení mlčenlivosti a pod oznamovací povinnost, či nikoli. Tedy otázka, kterou si pracovníci v NZDM pokládají v této problematice nejčastěji, zní, zda naplnit svoji oznamovací povinnost či nikoli.

Tato otázka podle respondentů není jednoduchá a vyžaduje zvážení všech možností a faktorů.

Pokud se pracovníci dozví, že je klient nějakým způsobem ohrožen, například zanedbáním či týráním, nejdůležitější faktor, který hraje roli a který zvažují jako první, je bezpečí a ochrana klienta. *„Myslím si, že pracovníci tam hodně přemýšlí nad tím, nebo já to tak mám, co všechno mohou říct, aby jsme hlavně neohrozili dítě.“ (R1)*

Pracovníci v této problematice myslí také na již zmíněné udržení klientovy důvěry. Zvažují, zda probíraná situace vůbec spadá pod oznamovací povinnost. Zda je lepší klienta odkázat na další orgány s rizikem, že ho ztratí, nebo je lepší s ním dále pracovat v rámci NZDM. „Řešíme, co pro ní vlastně bude lepší. Jestli když to oznámíme a půjde někam do ústavní péče, což by s největší pravděpodobností šla, nebo jestli jí nechat v tý rodině. V jakým prostředí je to ještě v pohodě a v jakým už je to blbý. Jestli to vůbec do oznamovací povinnosti patří. Musíme to někdy dlouho mapovat.“ (R2)

Klíčová je v tomto tedy nejen komunikace v týmu, kde musí pracovníci zvážit všechny přínosy i rizika svého rozhodnutí, ale také komunikace s klientem, který má vědět o všem, co se ho týká a má být obeznámen se všemi svými právy a možnostmi.

„Nejvyšší priorita, co se týká naší práci je, aby ten klient vždycky věděl, že v jakýkoliv situaci může přijít. Proto je důležitý, aby věděl, že nám může věřit a že pokud budeme podnikat nějaký kroky co se týkají spolupráce s OSPODem, policií, s jakoukoliv návaznou službou, tak vždycky předtím proběhne řeč s ním o tom, co chce a proč je to z naší strany důležitý, aby to pochopil.“ (R5)

„Zároveň je ta mlčenlivost v nějakých etických dilematech taková svazující, že potom musíme s týmem řešit, kde je ta hranice toho, kdy už bychom jí měli nějakým způsobem prolomit, ale vždycky se na tom pak domlouváme s těma klientama, nikdy to nejde bez jejich vědomí.“ (R8)

Zároveň, jak respondenti několikrát uvedli, je ve chvílích nejistoty nebo nerozhodnosti nejdůležitější situaci detailněji zmapovat a doptat se klienta na více informací, které mohou být stěžejní pro výsledné řešení.

„Furt vlastně hodnotíme situaci, kterou neznáme, to je potom to dilema.“ (R2)

„Bavíme se o tom, když si nejsme stoprocentně jistý, jestli to pomůže, jestli je to fakt už to ono, že bysme měli hlásit. Že třeba nemáme potřebný informace, že se musíme víc doptat. Že jdeme přes naše pocity strachu a obav. Doptáváme se už trochu s tím rizikem, že ten klient tedy řekne něco, co už budeme muset hlásit. Zjišťujeme víc, abychom měli 100% jistotu, že to máme hlásit.“ (R4)

7.3 Podpora v řešení dilemat

Předchozí podkapitoly se věnovaly dilematům, která z rozhovorů vyplynula jako ta nejčastější. Respondenti ovšem mluvili také o podpoře, kterou v řešení těchto dilemat mají. Zdroje podpory byly v krátkosti popsány již výše, tato podkapitola se jim bude věnovat detailněji.

7.3.1 Soudržnost týmu a podpora vedoucího služby

Při řešení jakékoliv situace, která se klienta týká, je nejdůležitější týmová soudržnost a vzájemná podpora. Vícekrát během rozhovorů s pracovníky zaznělo, že právě funkční tým, efektivní komunikace a respekt jsou jejich nástrojem pro řešení už zmíněných dilemat.

„Základ je mít dobrý tým, kde je otevřená komunikace, kde se tohle řeší, kde může každý říct svůj názor bez toho, aniž by byl nějak bit nebo haněn, kde se lidi respektují.“ (R4)

Zajímavé je sledovat rozdíly v odpovědích řadových a vedoucích pracovníků.

Řadoví pracovníci vyzdvihovali pozici vedoucího a důležitost jejich podpory.

„Myslím si, že jsme tam vždycky vedený k tomu, že sice máme nějaký obecný informace o tom, ale když se něco stane a je potřeba něco řešit, tak se pracovníci vždy obrací na vedoucího služby, což pro ně může být velká úleva.“ (R1)

„Je v tom teda moc důležitý mít ten dobrý tým, ve kterým to můžeme sdílet a podpořit se navzájem. Ale stejně když by se něco dělo, musí to jít vždy přes vedoucí, takže mám důvěru v ní.“ (R2)

Vedoucí pracovníci zdůrazňovali soudržnost a domluvu v týmu.

„Vždycky je to týmový rozhodnutí, já jako vedoucí mám rozhodující slovo, takže můžu říct a rozseknout to. Ale má to být týmový, u dětí na klubu se točíme všichni, je tedy dobrý být jednotný v takto důležitých postupech.“ (R4)

„Já jsem pak sice ten, kdo udělá to finální rozhodnutí, protože to mám na odpovědnost. Ale není to nic mocenskýho, naopak je to tak, že v tom chceme být jednotní a říct si i navzájem ty obavy. Tým se musí shodnout a vždycky ví, co se bude dělat.“ (R7)

7.3.2 Vnitřní zdroje

Zdrojem podpory jsou v těchto případech také interní směrnice zařízení. Všichni respondenti mluvili především o metodice jako o dokumentu, který je základem pro řešení dilemat nejen v této oblasti. Metodika poskytuje strukturovaný rámec, ve kterém by měly být zahrnuty také zákonné normy a který usnadní rozhodování a zajistí konzistenci a správný postup. *„Číslo jedna je prostě mít to ukotvený dobře v metodice, tu metodiku pravidelně aktualizovat, protože jak se mění klienti, mění se i cílová skupina.“ (R3)*

Metodika je tedy něco, o co se mohou pracovníci opřít. Zároveň má být vždy k dispozici vedoucí služby, který je rozhodujícím článkem a zástupcem zařízení v jednáních s dalšími

subjekty, jako o tom mluví respondent 1: „*Metodika je základ, ve které máme vypsané třeba ty činy, který spadaj pod ohlašovací oznamovací povinnost, nepřekážení trestného činu apod, ale v praxi se vždycky stane to, že se obrátí na vedoucího službu a řeší se to na úrovni vedoucího.*“ (R1)

Dalším zdrojem jsou týmové porady a intervize, kde pracovníci sdílí své poznatky a názory a domlouvají se na společném návrhu řešení.

„*Jsou nějaký nástroje, ze kterých můžeme čerpat, když řešíme tyhle situace, ale zároveň to často bývají právě ty etický dilemata, který jak dobře víme, nemají správný řešení častokrát, takže spíš je to o nějaký dohodě v tom našem pracovním kolektivu, jak si my tu normu pro tu situaci určíme.*“ (R5)

Kromě legislativy a interních směrnic se pracovníci řídí také svými morálními zásadami. Mohou například zvažovat, co je v dané situaci správné, jaké důsledky bude mít oznámení či neoznámení pro všechny zúčastněné strany, jaké jsou dlouhodobé dopady pro klienta.

Dilema pracovníků NZDM, zda oznámit nebo neoznámit určité situace, je složité a vyžaduje pečlivé zvážení mnoha faktorů. Každý případ je unikátní a neexistuje univerzální odpověď.

„*Chci zopakovat co jsme řešili trochu v průběhu, to etický dilema, který tohle téma přináší. Že to máme neustále řešit, má se to pořád opakovat, v tom se máme obohacovat. A že to nikdy nebude vyřešený, nikdy nebude jasná odpověď na tyhle věci. Takže je přesně super psát na to ty práce a povídat si o tom.*“ (R4)

Klíčové je vyvážení ochrany klientů, udržení důvěry, dodržování právních předpisů a etických zásad. Pracovníci NZDM musí být připraveni čelit těmto náročným rozhodnutím s profesionalitou, empatií a odpovědností.

7.4 Ne/spolupráce mezi NZDM a dalšími institucemi a orgány

Spolupráce mezi sociálními službami a dalšími orgány a institucemi obecně může výrazně ovlivnit efektivitu sociální práce s klientem. Případná spolupráce konkrétně mezi NZDM, školami, orgány činnými v trestním řízení a OSPOD může přinést řadu výhod, jako je například efektivnější řešení případů, zvýšená prevence kriminality a posílení sociální integrace dětí a mladistvých.

NZDM figurují jako služby poskytující podporu a pomoc dětem a mladistvým, kteří se mohou nacházet v obtížných životních situacích. Často čelí výzvám spojeným s kriminálním chováním, sociálními problémy a dalšími rizikovými faktory, které mohou vést ke konfliktům se zákonem. Pracovníci v průběhu rozhovorů mluvili o tom, jak funguje, nebo naopak nefunguje spolupráce s dalšími institucemi nebo orgány. Nejčastěji zmiňované byly OSPOD, školy a policie, kterým se budu v této kapitole postupně věnovat.

7.4.1 OSPOD

Posláním OSPOD je ochrana práv a zájmů dětí, zejména v případech, kdy je ohrožen jejich vývoj nebo jsou vystaveny rizikům spojeným například s kriminalitou, zanedbáváním či zneužíváním.

Zkušenosti pracovníků NZDM se spoluprací s OSPOD jsou různé. Všichni respondenti uvedli, že ví, že pokud si OSPOD oficiální cestou vyžádá zprávu o některém z klientů, mají povinnost porušit mlčenlivost a na zprávu reagovat. Vždy o tom ovšem nejdříve informují klienta. *„Když přijde žádost od OSPODu, klienta pak informujeme o tom, co musíme napsat a co jsme napsali, aby věděl, co se děje.“* (R2)

„Pokud je to o tom, že my bysme aktivně oslovovali OSPOD a říkali jim ‚hele, my víme, že dítě chodí k vám na OSPOD a zároveň k nám, tak my vám řekneme, jak se tady u nás projevuje‘, tak takhle to určitě není. Ale že pokud si OSPOD vyžádá zprávu, tak my jsme povinni na to nějakým způsobem reagovat.“ (R1)

Tři respondenti uvedli, že s OSPOD krom vyřizování povinných záležitostí téměř nespolupracují.

Objevovaly se ovšem také negativní zkušenosti. Konkrétně situace, ve kterých šlo o snahu o neoficiální předávání informací, která byla pracovníkovi nepříjemná, o přetíženost OSPOD a komplikace při řešení situace klienta nebo o přístup pracovníků OSPOD ke klientovi, s kterým pracovník nesouhlasil.

„Zároveň vím, že je tady v různých institucích, jako OSPOD nebo škola zažitý takový to že volají a chtějí ty informace předat tak jakože ‚pojďme si ty informace říct a nikam to nezapišeme, do žádného protokolu a podobně‘. Určitě každá ta instituce tam má něco svého, co jí k tomu vede, ale pak si myslím, že to trochu člověka tlačí do toho, s čím není v pohodě.“ (R1)

„I když pak já můžu řešit, že tady mám rodinu s dětma, který jsou zanedbaný, nefunguje to tam, ale OSPOD prostě nemá kapacitu, řeší předběžka a tyhle důležitý věci, nemají pak prostor řešit tohle a je to dost na nás, abychom hledali nějaký další cesty a byli tou záchrannou sítí.“ (R4)

„Dobrou zkušenost máme asi se dvěma kurátotama, obecně s OSPODem já osobně dobrou zkušenost nemám. Mám tam někoho, na koho se může vždycky obrátit, ale když jsem tam víckrát šla s nějakým klientem něco řešit, ten přístup těch kurátorů byl naprosto příšernej a sama jsem z toho byla překvapená, jakým způsobem oni s těma rodinama pracujou.“ (R5)

Pět respondentů mluvilo o častějším kontaktu, jeden z nich uvedl konkrétní situaci: *„Na dvou případech jsme se dokonce po souhlasu klienta domlouvali na spolupráci s OSPODem, oni ví, že je to víc ku prospěchu, než že by to něčemu bránilo. Vždycky ale byl domluven způsob, a hlavně obsah sdělených informací s klientem, dítě to předem ví a snažíme se, aby toho celého byli součástí. Vnímám, že máme trochu svázané ruce, tak chceme klientovi nabídnout všechny možnosti, které má. Já to dělám o to raději, protože jsem pracovala na OSPODu a vím, jak je to všechno propojený. Vím, že mu tady nepomůžu tím, že mu budu říkat, že mě mrzí, že ho tady šikanujou, ale potřebujeme se propojit s dalšíma službama, abychom mu dokázali pomoci nějak víc.“ (R7)*

Tento příklad je ukázkou toho, na čem se většina respondentů shodla a co už bylo v jiném kontextu zmíněno výše. A to, že nejdůležitější je komunikace s klientem a jeho zapojení do všeho, co se ho týká. Spolupráce NZDM s dalšími orgány, konkrétně s OSPOD může být pro řešení situace některých klientů klíčová. Efektivní a správná ovšem bude pouze pokud hlavním cílem zůstane blaho a bezpečí klienta.

7.4.2 Školy

Školy hrají nezastupitelnou roli v životě dětí a mladistvých. Poskytují jim nejen vzdělání, ale také sociální zázemí a podporu. Učitelé, výchovní poradci nebo psychologové bývají často těmi, kteří jako první zaznamenají problémy u dětí, a proto mohou být klíčovým článkem v síti podpory a prevence.

Z výzkumného šetření vyplývá, že kontakt NZDM se školami je spíše výjimečný.

„Se školama nespolupracujeme vůbec. Občas slyším od klientů zkušenosti se školní psychologou ze školy, ze který k nám chodí nejvíc dětí a dobrý zkušenosti to nejsou.“ (R8)

Z osmi respondentů mluvili o nějaké formě spolupráce pouze dva.

„Tohle zrovna se děje docela často, konkrétně třeba to, že dítě chce, abych mluvila s jeho učitelkou v souvislosti s přijímacím řízením na střední školu. Pak se nám stává, že se na nás obrací samotná škola a prosí o pomoc při nějaké aktivizaci klienta. Často také řešíme hledání praxe, kde pracujeme s tou školou na hledání nějakého společného cíle, voláme si, klient o tom ví, kontaktujeme je společně.“ (R7)

„Často doučujeme, rozjíždíme spolupráci se školama, takže máme individuální konzultace a ty školy k nám pak posílají další děti.“ (R2)

U obou zkušeností bylo zdůrazněno, že spolupráce se školou probíhá pouze po souhlasu a pouze za přítomnosti klienta.

7.4.3 Policie

Orgány činné v trestním řízení, jako je policie nebo soudy, jsou klíčovými v udržování veřejného pořádku a bezpečnosti. Jejich úkolem je nejen vyšetřování a postihování trestných činů, ale také prevence kriminality a ochrana práv občanů.

Ze všech tří vyjmenovaných složek je spolupráce NZDM s policií ta nejméně častá. Pracovníci jsou v kontaktu s policií pouze za účelem splnění oznamovací povinnosti nebo poté v případném řízení.

Když respondenti v rozhovorech policii zmiňovali, byli to spíše negativní zkušenosti.

„... je tam spousta věcí, kdy je to jako někde na hraně zákona, ale my to prolomit nemůžeme, ale ta policie si myslí, že musíme. Tak tam si myslím, že určitě je nějaký střet, a i jsem zažila ze zkušenosti, že jeden policajt reagoval stylem ‚tak počkejte, až zase budete volat a budete něco chtít‘. Jako kdyby mě chtěl trestat za to, že jsem tu mlčenlivost v tu chvíli neprolomila.“ (R1)

„Jednou jsme šli na policii ohledně holky, která se chtěla zabít, protože jí máma ponižovala a bila, tak to bylo nějaký ohrožení na životě a zdraví té holky. Mluvili jsme s ní o tom, jak to bude na té policii probíhat, zavolali jsme její kurátorce, aby u toho byla přítomna. Čekali jsme z jejich strany podporu pro tu klientku a policie jí tam vlastně řekla ‚proč to neřekla dřív teda, když se tohle děje‘. Tu spolupráci s nima nemáme moc dobrou, ale asi záleží, je to o lidech jako všude.“ (R2)

Jeden z respondentů naopak uvedl policii společně s OSPOD jako jeden ze zdrojů informací v případných dilematech. Zkušenost s nimi má dobrou a sami je kontaktují a ptají se na radu ohledně postupu. *„Když si nejsme jistí, tak využíváme to, že anonymně zavoláme někomu na OSPOD nebo na policii a zeptáme se jich, co máme dělat.“ (R6)*

Z rozhovorů s pracovníky jsem vnímala, že k policii a ke spolupráci s nimi nemají tak velkou důvěru. „*Myslím si, že ten jejich postup nebyl úplně dobře, ale my už nedohlédnem na to, jak ta instituce funguje. To, jak to bylo řešený, nevím, jestli byla chyba v tom, že OSPOD a policie, neví, jak spolu mají komunikovat, nebo kdo co má za cíl, ale za mě tam to hlavní, a to je zabezpečení dítě a být tam pro to dítě, tak to tam v obou těch případech chybělo. Ve chvíli, kdy má být tohle to zásadní, tak by na tom asi měli víc zapracovat.*“ (R1)

Je třeba zdůraznit, že aby interakce mezi jednotlivými sektory fungovala lépe, je třeba přijmout některé kroky, které posílí vzájemnou důvěru a tím i spolupráci.

Důležité je vzdělávání pracovníků s cílem zvýšit povědomí o rolích a odpovědnostech jednotlivých orgánů. Podle pracovníků NDZM by pomohlo vydefinovat role a odpovědnosti každého subjektu, postupy pro sdílení informací a mechanismy pro koordinaci aktivit.

„*Stálo by ale za to nějak podpořit komunikaci nebo spolupráci OSPOD, policie, nízkoprahy, ale ne v takovém tom ‚pojd‘me si tady o těch informací říkat neformálně‘, ale v tom ‚pojd‘me si říct, jak by ten postup měl být ideální, aby bylo zabezpečený nebo zajištěný bezpečí toho dítěte‘.*“ (R1)

Je také nezbytné, aby byly respektovány právní normy a nebyly překračovány hranice odpovědnosti a povinností daných subjektů.

7.5 Zkušenosti pracovníků s oznamovací povinností

Během své práce se pracovníci v NZDM dozvídají mnoho osobních a citlivých informací o svých klientech, stejně jako o dalších aspektech jejich života a soukromí. Může nastat situace, kdy pracovník při práci s klientem zjistí takové informace, které například nasvědčují spáchání trestného činu a spadají tedy pod oznamovací povinnost.

7.5.1 Týrání svěřené osoby

Dle Bílého kruhu bezpečí můžeme hovořit o týrání, pokud se pachatel dopouští buď tělesného týrání, tedy takového jednání, které má za následek ublížení na zdraví, nebo je za týrání považováno také způsobování psychických útrap a hrubé zanedbávání stravovacích, hygienických, zdravotních a dalších potřeb závislé osoby. (Bílý kruh bezpečí, cit. 2024)

Pracovníci NZDM se setkávají s tím, že se jim klient svěřil s tím, že ho například rodiče doma bijí, že používají fyzické tresty, že má z rodičů strach nebo že doma nechce být.

„Nahlašovali jsme domácí násilí, kdy jsme měli, nevím, jestli oprávněný informace, ale klientka popisovala, že jí opakovaně máma doma bije.“ (R7)

Ne vždy jsou ovšem v praxi definice týrání a poskytnuté informace zcela zřejmé.

„...po pravdě si říkám, že třeba i týrání svěřené osoby je hrozně těžký definovat, co už vlastně týrání je a co už ne.“ (R1)

Pokud si pracovník není jistý, zda se z popisu klienta opravdu jedná o týrání, tedy čin, který je třeba hlásit, ideální postup pracovníka v této situaci popsal jeden z respondentů:

„Ten postup s klientem je takovej, že samozřejmě první věc je nějaký emoční ošetření toho klienta, pak nějak citlivě řeknem ‚hele, tohle už budeme muset řešit‘, vysvětlíme jak, jakýma cestama. Důležitý je i se zeptat, jestli už to někdo ví, jestli už se to řešilo, protože nemusíme být první, komu to říká, může to být něco z minulosti a nemusíme to pak hlásit. Pokud je to něco, co se děje teď, je důležitý to překazít, to se děje hodně u toho domácího násilí.“ (R6)

7.5.2 Pohlavní zneužívání

Pod oznamovací povinnost spadá sexuální zneužívání, se kterým se pracovníci u svých klientů taktéž setkávají. K oznamovací povinnosti v takových případech pracovníci přistupují odlišně než například v případech zmíněného domácí násilí, jelikož v tomto případě je zde rozdíl v tom, že povinnost oznámit pohlavní zneužití je v zákoně pouze u nepřežehání trestného činu, nikoli u neoznámení trestného činu. Pohlavní zneužití má tedy povinnost hlásit ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že se čin připravuje nebo páchá, to ovšem neplatí, pokud se někdo hodnověrným způsobem dozví, že čin byl spáchán v minulosti.

V této problematice se zkušenosti a praxe respondentů odlišují. Dva z nich uvedli, že pokud se dozví, že se zneužívání dělo, ale klienta v přítomnosti již neohrožuje, zpětně tuto skutečnost neoznamují.

„Setkali jsme se se sexuální zneužíváním u dvou klientů, který jsme řešili zpětně, kdy klienti nám říkali o tom, že byli sexuálně zneužívány. Pak jsme mapovali situaci a dozvěděli jsme se od nich, že s tím člověkem se už nesetkávají, nemůžou se s ním dostat do styku, není to něco, co je aktuálně ohrožuje.“ (R5)

Respondent dále popisoval, že klienty motivovali k tomu, aby to na policii oznámili oni sami, ale ti to odmítali. Na pracovníky NZDM se v tomto povinnosti oznámit nevztahovala.

Další respondent uvedl: *„Přesně jsme to řešili v týmu, že ‚co když se stane, že se nám někdo svěří, že před deseti lety se mu stalo něco, musíme to hlásit?‘ a podobně. Hlásíme vlastně*

všechno co se týče týrání, to je asi nejčastěji. Pak nějaký zanedbání péče nebo sexuálního zneužívání, ale to je spíš, když to probíhá, ne zpětně.“ (R8)

Další respondent naopak stejnou situaci za svou povinnost považoval.

„Tady roli hraje ta naše právnička, která nám říká jednoznačně, že pokud klientovi není 18, tak se to musí hlásit i do minulosti, tak to prostě hlásíme. My tohle teda neřešíme, ale vím, že některý další služby to mají zase tak, že když se to stalo někdy dávno a už se to neděje a není to v zájmu klienta, tak se to prostě neřeší.“ (R6)

Ideální situace je tedy podle pracovníků taková, že klient přijde s oznámením takové informace až ve chvíli, kdy si jí sám přeje řešit a souhlasí s nahlášením trestného činu na policii.

„Promluvili jsme si o tom, následně jsme to zavolali jeho mamince, maminka si přála se mnou mluvit, tak jsem jí říkala, že primárně takto kontakt s rodiči neděláme, že jí nemůžu říct žádný podrobný informace, pouze ty, co mi dovolí říct ten její syn a že jednám s OSPODem. Tam jsme to šli oznámit a na OSPODu jsme podali trestní oznámení na policii. Ten klient k nám vlastně pořád chodí, situace se pořád řeší. Maminka si zavolala na OSPOD a pak nám děkovala, že jsme to řešili, protože jí by se syn nesvěřil.“ (R3)

7.5.3 Nahlášení hledané osoby

Pracovníci NZDM se při práci s rizikovou mládeží mohou dostat k různým situacím a tématům, která se mohou týkat otázky oznamovací povinnosti. Z otázek, s jakou cílovou skupinou respondenti pracují a v jakých souvislostech klienti nejčastěji otevírají otázku mlčenlivosti vyplynula nejčastěji zmiňovaná témata domácího násilí, zneužívání, zanedbávání, záškoláctví, sexuální aktivity, nelegální činnosti jako krádeže, el pasa nebo zneužívání návykových látek.

Celkové zjištění z rozhovorů s pracovníky je, že ne vždy je oznamovací povinnost zcela zřejmá a je více situací, u kterých si pracovníci nejsou jistí, zda do ní spadají.

Dva respondenti popisovali podobnou situaci, a to nahlášení hledané osoby, kterou brali jako samozřejmou k oznámení, ovšem takováto situace pod oznamovací povinnost ze zákona nespadá. Konkrétně šlo o tyto případy:

„Chodil k nám klient, který nám řekl, že je celostátně hledaný, protože utekl z diagnostického ústavu. My jsme tuhle informací shodou okolností už měli, protože mi někdo z klientů poslal jeho fotku v tom hledání, ale on se nám pak sám udal. Říkali jsme mu, jak to s tou ohlašovací povinností, že my ho teda musíme ohlásit. Že samozřejmě ho tady nedržíme v zařízení, aby nemohl utéct znovu, ale že musíme nahlásit, že tu u nás byl. Na policii jsme podali teda nějaký

informace, řešilo se to. Ale ten klient nám z té služby nevypadl, myslím si, že je to i tím, jak jsme to s ním komunikovali a že tu důvěru neztratil.“ (R3)

„Mám konkrétní příklad, kdy vlastně jsme věděli, že jeden náš klient utekl z výchovného ústavu a vlastně jsme věděli, že je v celostátním pátrání a v rámci terénu jsme ho potkali. Říkali jsme mu, že víme, že je hledanej, a proto abysme kryli sami sebe, tak budeme volat policii a řekli jsme mu, že si může rozmyslet, jestli tam chce zůstat a čelit tomu svému rozhodnutí, že utekl z výchovného ústavu, protože ví, že utíkat z ústavu se nemá, nebo aby vzal roha a dál si počínal se svojí situací, jak chce. Že má pět minut na to, aby udělal svoje rozhodnutí, pak jsme zavolali policii, nahlásili jsme ho a řekli jsme ale, že v tu chvíli z toho místa odcházíme, že jsme splnili to, co zákon po nás požaduje. Tohle za nás s kolegou bylo nejlepší řešení té situace. Udrželi jsme důvěrný vztah s tím klientem, neudělali jsme nic za jeho zády, zároveň jsme naplnili nějaký povinnosti, co jsme měli a vysvětlili jsme mu to. takže takhle jsme prolomili mlčenlivost.“ (R5)

Podle zákona o sociálně-právní ochraně dětí (zákon č. 359/1999 Sb.) mají občané povinnost chránit nezletilé a zajistit jejich bezpečnost. Cílem ohlášení takové situace je zajistit bezpečnost dítěte a jeho návrat do bezpečného prostředí. Do oznamovací povinnosti dle trestního zákoníku to ovšem nepatří a pracovníci neměli povinnost to oznamovat.

7.5.4 Návrhy na zlepšení podpory

Respondenti byli tázáni, zda mají nějaké návrhy na zlepšení podpory pro pracovníky v oblasti povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti.

Odpovědi se lišily, ovšem všechny měly stejný základ a to tvrzení, že zlepšení je skutečně potřeba. Opakovala se frustrace ze skutečnosti, že jsou na to NZDM sami a nemají se při řešení těchto situací čeho chytit.

„Mám pocit, že si to ty služby trochu dělají na koleni, vlastně i ty metodiky jsou pouze domněnkou těch lidí, který si myslí, že to dělají podle svého nejlepšího vědomí a svědomí. Nikdo je nepřijde zkontrolovat, nikdo jim nedá ten vzor nebo know how. Přijde mi, že ty služby jsou v tom hrozně sami. A mrzí mě, že spolu více nespolupracujeme všeobecně.“ (R7)

Zároveň se opakovala touha po lepší spolupráci jak mezi NZDM, tak i s dalšími institucemi a sociálními službami.

V neposlední řadě se v odpovědích více objevila poptávka po jednotném a souhrnném postupu, který by byl jasně zformulován a kterého by se zařízení v případech dilemat mohla držet.

„Přijde mi, že ty situace jsou někdy dost nejasný. Možná by bylo lepší, kdyby byli nějaký jako jasný postupy, který by třeba dejme tomu ty nízkoprahy nebo všechny služby, který fungují na tý mlčenlivosti, že by se na nich nějak společně dohodli a byl by nějaký manuál, jak by všichni postupovali. Tahle mi přijde, že si to každý dělá, jak chce.“ (R5)

„Pomohlo by od policie nějaké jednoduše balíček toho, když oznamujete, co těm klientům můžete říct, že můžou. Postup pro ty organizace, jak to je, jak moc můžeme to dítě doprovázet na výslech, k soudu, za jakých podmínek.“ (R6)

8 Diskuse

Z výsledků výzkumného šetření vyplývá, že se pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež ve své praxi související s povinnou mlčenlivostí a oznamovací povinností setkávají s různými dilematy.

Nejčastěji se opakovalo téma důvěry ve vztahu s klientem, které mlčenlivost v práci s dětmi a mládeží podporuje. Důvěra je základem vztahu mezi klientem a pracovníkem nejen nízkoprahového zařízení. Důvěrnost dle respondentů znamená, že informace sdílené v rámci vztahu uvnitř tohoto vztahu také zůstanou. Klient může očekávat, že to, co sdělí pracovníkovi, nebude dále šířeno. Bez důvěry není možné, aby se klient otevřel a sdílel své problémy, obavy a potřeby, a právě povinná mlčenlivost je jedním z klíčových prvků, který tuto důvěru posiluje. (Krase, 2013)

Pracovníci nízkoprahových zařízení jsou vázáni platnými zákony a etickým kodexem, které kotví povinnost zachovávat důvěrnost informací sdělených klienty. Tento závazek mlčenlivosti znamená, že informace o klientech nesmějí být sděleny třetím stranám bez výslovného souhlasu klienta s výjimkou případů, kdy je ohroženo zdraví nebo život klienta či jiných osob. Na jednu stranu je tedy jasně stanoveno, kdy je povinnost mlčenlivost možné porušit. Na druhou stranu výzkumné šetření ukazuje, že takovéto situace mohou pracovníky vést k otázkám, zda se oznámením neohrozí jejich vztah s klientem, zda klient neztratí důvěru nebo zda nepřestane zařízení navštěvovat. Tyto otázky pak vedou ke vzniku zmíněného dilematu, kdy mlčenlivost porušit i přes riziko, že pracovník s klientem ztratí kontakt.

Ačkoli je primárním závazkem sociálního pracovníka péče o klienta, etický kodex Národní asociace sociálních pracovníků (NASW) uvádí, že sociální pracovníci mají také odpovědnost vůči širší společnosti. Ve standardu 1.01 se uvádí, že v některých situacích může odpovědnost sociálního pracovníka vůči společnosti nebo konkrétní právní povinnost převážit nad loajalitou vůči klientovi. Tento standard konkrétně zdůrazňuje povinnost nahlásit příslušným orgánům podezření na týrání dětí. Povinnost oznámit v tomto případě dle něj převažuje nad ideálem zachovávat důvěrnost klientů. (Krase, 2013) V etickém kodexu je taktéž uvedeno, že obecné očekávání, že sociální pracovníci budou zachovávat důvěrnost informací neplatí, pokud je zveřejnění nezbytné k tomu, aby se zabránilo vážné, předvídatelné a bezprostředně hrozící újmě klienta nebo jiné identifikovatelné osoby. (NASW, standard 1.07[c]).

Jelínková (2021) ve své práci zkoumala, zda se pracovníci NZDM a OSPOD v rozhodování o prolomení mlčenlivosti řídí více právním či etickým hlediskem. Výsledkem její práce je, že

pracovníci NZDM se řídí více etickým hlediskem, tedy že se zaměřují více na osobu klienta, jeho pocity a je pro ně důležitá důvěra, kterou si společně s klientem vybudovali.

Proto je důležité klienta vždy důkladně seznámit se všemi povinnostmi, které pracovníci v oblasti oznamovací povinnosti mají, což zdůrazňovali pracovníci i v mém výzkumném šetření. Je potřeba klienta obeznámit s hranicemi povinné mlčenlivosti, s případy, kdy může dojít k oznamovací povinnosti, co případný proces může obnášet, ale především by měli pracovníci klienta ujistit v jeho možnostech a právech.

Nejen v tomto hraje velkou roli legislativa a právní rámec. Druhým nejčastěji probíraným tématem mých rozhovorů s respondenty je nejistota pracovníků, kdy už je potřeba mlčenlivost prolomit a kdy jí naopak, například v zájmu klienta, zachovat. Stejně jako ve výzkumu této práce, také ve výzkumu Denkové (2023) pracovníci často uvádí dilema hranic, kdy už danou situaci nahlašovat a kdy ne, a nejistotu s tím spojenou. Druhým dilematem spojeným s mlčenlivostí, vycházejícím taktéž z práce Denkové, je komunikace se třetí stranou. Mluví například o komunikaci s rodiči, policií nebo školou a dochází ke stejným závěrům, jako tato práce, a sice že rozhodování, zda a co třetí straně oznámit je pro pracovníky mnohdy náročné.

Jsou zákonem dané situace, kdy je nutnost mlčenlivost prolomit nebo kdy mají pracovníci oznamovací povinnost, ovšem každý klient a každá situace je specifická a při rozhodování může hrát roli více faktorů. Pracovníci zvažují riziko ztráty už zmíněné důvěry mezi nimi a klientem, zvažují, které rozhodnutí bude mít významnější dopad na klientovo bezpečí, nebo také ve kterých případech s klientem situace řešit v rámci zařízení a ve kterých už zapojit i další orgány.

Obecně se očekává, že sociální pracovníci budou vždy chránit důvěrnost informací o klientech, pokud k jejich oznámení třetí straně není závažný důvod. Problém nastává ve chvíli, kdy se pracovníci v týmu neshodnou, nebo si nejsou jistí, zda konkrétní okolnosti splňují požadavky pro povinnost zveřejnění důvěrných informací. (Reamer, 2001)

Napětí, které existuje mezi zákonem a sociálním pracovníkem v oblasti zachování mlčenlivosti popisuje ve své práci Segal (2023). Na základě případové studie došel k závěru, že jedním z důvodů pro tuto nejistotu pracovníků je negativní vnímání právního systému. Výzkumy, které ve své práci uvádí ukázaly, že někteří sociální pracovníci se v legislativě nevyznají, nebo mají pocit, že jsou zákonem nuceni ustoupit od svých profesních a osobních hodnot a považují proto povinnost zachovávat mlčenlivost za stresující. (Segal, 2023) Podobná zjištění přináší také tato práce, ve které se více pracovníků shodovalo na tom, že je pro ně legislativa nejasná a neposkytuje jim dostatečnou podporu v řešení dilemat.

Řešením může být větší důraz na vzdělávání pracovníků v oblasti legislativy a profesních povinností.

Etická dilemata zahrnují posuzování základních profesních a osobních hodnot, uplatňování stávajících etických standardů, ale také řešení konfliktů mezi protichůdnými povinnostmi a závazky. Ačkoli se sociální pracovníci obecně shodují na povaze základních hodnot, jako je například důležitost služby lidem v nouzi, sociální spravedlnost nebo důstojnost a hodnota osoby, mohou se lišit ve způsobu prosazování nebo uplatňování hodnot v praxi. (Reamer, 2005) To se projevilo například v práci od Bukovské (2024), která píše, že se postoje k etickým dilematům a jejich řešení mění například v závislosti na délce praxe a osobních zkušenostech. Ve výpovědích respondentů v mém výzkumném šetření se toto tvrzení příliš nepotvrdilo, ani nebylo předmětem rozhovorů. Pracovníci se shodovali na tom, že nejúčinnější způsob, jak klientům zaručit spravedlivé a důstojné zacházení a tím těmto dilematům předejít, je otevřená komunikace a zapojování klienta do všeho, co se ho týká.

Transparentní komunikace s klientem je zásadní také při jednání NZDM s dalšími orgány či institucemi. Z výzkumného šetření vyplynuly zajímavé, i když rozdílné, zkušenosti pracovníků se spoluprací s OSPOD, policií nebo školami. Co se týče konkrétně spolupráce NZDM a OSPOD, někteří respondenti uváděli, že jsou v kontaktu pouze pokud si OSPOD vyžádá zprávu o některém z klientů. Někteří pracovníci s nimi nejsou v kontaktu téměř vůbec, jiní naopak OSPOD využívají pravidelně například pokud potřebují konzultaci nebo radu ohledně situace některého z klientů. Sládek (2021) ve svém výzkumu uvádí také časté setkávání pracovníků na různých schůzkách nebo v rámci společných projektů. K podobnému zjištění došla ve své práci Kaláčová (2017), která dále mluví také o spolupráci s policií. Její výsledky se výsledky shodovaly s mými, tedy že zkušenosti pracovníků NZDM s jednáním s policií jsou jak pozitivní, tak negativní. Závěrem obou prací je, že se pracovníci NZDM často potkávají s nepřiměřeným chováním ze strany policie a je pro ně náročné udržet svou profesionalitu i mlčenlivost. V obou šetřeních pracovníci uváděli konkrétní příklady, kdy policie přišla do NZDM a dožadovala se informací o pobytu či činech konkrétního klienta. Koláčová ve své práci zmiňuje také článek od Valnohy (2012), který mluví o způsobech vzdorování nátlaku na policii a prolomení mlčenlivosti. Valnoha v něm popisuje taktiky policistů, kterými od pracovníků zkouší získat informace a zdůrazňuje, že prolomit uloženou povinnost zachovávat mlčenlivost lze v těchto případech pouze s předložením souhlasu soudu a je tedy nezbytné, aby pracovníci v hájení mlčenlivosti před policií vytrvali.

Ze všech zmíněných výzkumů, které se zabývali otázkou spolupráce NZDM s dalšími orgány, vzešlo nejdůležitější doporučení a sice zaměřit se na větší informovanost v tématu povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti. Pro efektivnější spolupráci a komunikaci mezi jednotlivými složkami je zcela zásadní, aby pracovníci znali nejen své povinnosti, ale také povinnosti ostatních pracovníků jiných služeb, institucí či orgánů.

Některé práce se věnují podobným tématům spojených s povinnou mlčenlivostí a oznamovací povinností, ale většinou ve spojitosti již s konkrétní cílovou skupinou, jako například v otázce domácího násilí nebo sebepoškození, v práci s ohroženou rodinou nebo u zdravotních zařízení. Další se zabývají etickými dilematy pracovníků NZDM, jsou ovšem více obecné a nezaměřují se konkrétně na téma povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti. Práce jako například od Říhové (2024) nebo Fleischmannové (2020), se věnují tématu povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, nebo konkrétně etickým dilematům s nimi spojenými. Jsou ovšem pouze teoretické a nemají výzkumný přesah. Jelínková (2021) se zabývá mlčenlivostí a oznamovací povinností pracovníků v NZDM a OSPOD, zvolila ovšem kvantitativní výzkumnou metodu a dotazník jako metodu sběru dat. Respondenti tedy nemusí mít takový prostor pro to se k danému tématu vyjádřit a výsledky tak mohou být zkreslené.

Počáteční předpoklad k této práci byl, že pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež se ve své praxi u klientů setkávají s různými typy rizikového chování. Očekávaným výsledkem výzkumného šetření bylo potvrzení teorie, že nejčastějšími důvody pro prolomení mlčenlivosti nebo uplatnění oznamovací povinnosti pracovníky NZDM jsou například již v teoretické části zmíněná šikana, krádeže nebo užívání návykových látek. Výzkum ovšem přinesl v tomto směru překvapivé výsledky, že většina případů prolomení mlčenlivosti nebo uplatnění oznamovací povinnosti se týkala činů druhé osoby páchaných na dětech či mladistvých, jako je týrání, zneužívání nebo zanedbávání. Toto zjištění přináší zcela nový pohled na tuto problematiku a může tak být podkladem pro další studie.

Tato práce tedy přináší komplexnější pohled na povinnou mlčenlivost a oznamovací povinnost z pohledu pracovníků NZDM v kontextu práce s rizikovou mládeží. Přináší rozšířené poznání o tématu a hlubší vhled do praxe nízkoprahových zařízení pro děti a mládež. Práce může sloužit jako základ pro šíření povědomí o této problematice.

Je třeba upozornit také na limity práce. Do výzkumného vzorku se nepodařilo zapojit žádné muže, tudíž odpovědi, a tedy i výsledná data mohou být zkreslená faktem, že se jedná o odpovědi pouze žen. Roli v odpovědích mohl hrát také rozdíl v pracovní pozici respondentů

nebo rozdíly ve věkovém ohraničení cílové skupiny, se kterou pracují. Limitem může být úzké zaměření pouze na pražská zařízení a nízký počet oslovených služeb. Rizikem tazatelských otázek mohla být skutečnost, že pracovníci s oznamovací povinností nemají zkušenosti a nebude tak možné získat potřebné odpovědi. Riziko by mohlo být sníženo například zařazením případových studií a následným vyhodnocením, jak by je jednotlivý respondenti řešili.

Pro budoucí výzkumná šetření je doporučením zařazení většího množství oslovených služeb a rozmanitějšího výzkumného vzorku. Možným zaměřením dalších prací je zapojení do výzkumného šetření také klienty NZDM a zmapovat, jak dané téma vnímají ze strany uživatelů služby. Zajímavé by byli rozhovory také s příslušníky policejních útvarů a zaměření se na jejich pohled na prolamování mlčenlivosti ze strany daných zařízení v praxi.

9 Závěr

Diplomová práce se zabývá tématem povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v práci s rizikovou mládeží. Teoretická část práce se věnuje pojmu riziková mládež a vybraným druhům rizikového chování, pracuje s pojmy kriminalita mládeže a delikvence a popisuje specifika trestní odpovědnosti mládeže. Druhá kapitola práce se věnuje institucím a sociálním službám, které s rizikovou mládeží pracují jako je například orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Práce se více zaměřuje na nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která hrají díky svým principům a cílům významnou roli v životě mládeže ohrožené rizikovým chováním. NZDM svým klientům nabízí bezpečný a důvěrný prostor, jehož nepostradatelnou součástí je také povinná mlčenlivost, které se věnuje třetí kapitola této práce. Na druhé straně povinné mlčenlivosti stojí ve čtvrté kapitole popsána oznamovací povinnost, která pracovníky často staví do eticky náročných situací. To potvrdilo výzkumné šetření, které bylo provedeno na základě kvalitativního výzkumného designu metodou polostrukturovaných rozhovorů s osmi pracovníky nízkoprahových zařízení pro děti a mládež.

Ve výzkumném šetření se podařilo naplnit cíl diplomové práce, a to zmapovat nejčastější dilemata, s kterými se setkávají pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v souvislosti s povinnou mlčenlivostí a oznamovací povinností.

Nejčastěji respondenty zmiňovaným tématem byla důvěra a zároveň riziko jejího narušení. Ve vztahu klienta k pracovníkovi hraje důvěra klíčovou roli, k jejímuž navázání napomáhá mimo jiné také zmíněná povinná mlčenlivost. Všichni respondenti se shodli na tom, že díky mlčenlivosti klient vnímá bezpečný prostor a získává tak větší důvěru k samotným pracovníkům a jejich práci. V práci s rizikovou mládeží se mohou pracovníci častěji setkat s tím, že se jim klient svěřil se skutečností, která podléhá oznamovací povinnosti. Pracovníci se tak dostávají do situace, kdy musí rozhodnout mezi udržením důvěry klienta a mlčenlivost neporušit, nebo danou skutečnost oznámit příslušným orgánům a riskovat tak ztrátu důvěry i kontaktu s klientem. Toto tvrzení vychází z výzkumného šetření, kdy všichni respondenti v rozhovorech popisovali konkrétní dilemata, se kterými se v této souvislosti setkali. V rozhodování o tom, zda mlčenlivost porušit nebo zda uplatnit oznamovací povinnost by měli být pracovníkům NZDM oporou především právní předpisy. Ty jsou ze zkušenosti pracovníků ovšem mnohdy naopak zdrojem dalšího dilematu. Respondenti často zmiňovali obtíže s pochopením a aplikací právních předpisů v praxi. Vnímají je jako nejasné a nedostačující, což vede k nejistotě, jak v konkrétních situacích postupovat a také strachu, že udělají chybu.

Konkrétně se opakoval strach z toho, že například neoznámí závažné podezření, a tím poruší zákon, nebo naopak oznámí něco, k čemu povinností vázání nejsou a zbytečně tak naruší zmiňovanou důvěru klienta. S porušením mlčenlivosti souvisí také další častokrát diskutované dilema, a to spolupráce s rodiči klienta i přes jeho případný nesouhlas. Pracovníci zvažují, zda rodiče kontaktovat za účelem prevence a ochrany klienta, nebo zda respektovat nesouhlas klienta s tím informace sdělovat dál. Podobné otázky si pracovníci pokládají i v případě posledního dilematu, který vzešel z výzkumného šetření, a to je obecně dilema, zda danou situaci nebo získané informace hlásit příslušným orgánům či nikoliv. Pracovníci v průběhu rozhovorů jmenovali různé příklady z praxe, kdy si nebyli jistí například závažností situace. Zároveň se ovšem shodovali na tom, že pokud se dozví, že je klient nějakým způsobem ohrožen, například zanedbáním či týráním, nejdůležitější faktor, který hraje roli a který zvažují jako první, je bezpečí a ochrana klienta. Je-li tedy oznámení tohoto ohrožení v nejlepším zájmu klienta, pracovníci neváhají.

Ve všech zmíněných případech je dle respondentů klíčová transparentní komunikace s klientem. Nic by pracovníci neměli rozhodovat bez jeho vědomí a měl by vědět o všem, co se ho týká. Pokud by mělo dojít k porušení mlčenlivosti či k oznamovací povinnosti, žádné kroky se nesmí udát bez klientova vědomí a souhlasu.

Co také souvisí se všemi zmíněnými oblastmi a co respondenti často zdůrazňovali, je týmovost a otevřenost. Řešení dilemat může být velmi náročné, tudíž vzájemná podpora v týmu, tak podpora vedoucího a organizace je nepostradatelná.

Kapitola výsledky výzkumného šetření se mimo dilemat zabývá také dalšími tématy, která se v rozhovorech s respondenty opakovala, a to je například ne/spolupráce mezi NZDM a dalšími institucemi a orgány. Respondenti uvádí příklady jednání s pracovníky OSPOD, policií nebo školou. Ne všechny případy jsou pozitivní, tudíž cílem této podkapitoly je mimo jiné poukázat na nefunkční komunikaci mezi jednotlivými institucemi a orgány a potřebu větší vzdělanosti pracovníků ohledně kompetencí a povinností ostatních služeb. Další podkapitoly se poté věnují konkrétním zkušenostem pracovníků s oznamovací povinností a v neposlední řadě návrhům respondentů na zlepšení podpory pro pracovníky pracující s rizikovou mládeží. Následuje diskuse, která porovnává výsledky tohoto výzkumného šetření s dalšími výzkumy a studiemi na podobná témata, hodnotí přínosy, ale také limity této práce.

Z diplomové práce vyplývá, že téma povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v práci s rizikovou mládeží je důležité, aktuální a často přehlížené téma. Vzniká v jeho souvislosti spousta dilemat, s kterými se pracovníci NZDM ve své každodenní praxi potkávají a pro jejichž

řešení jim často chybí dostatečná opora v právních předpisech, spolupráce s dalšími subjekty nebo jistota v jednotnějších postupech.

Tato diplomová práce slouží jako vhled do problematiky povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v práci s rizikovou mládeží, konkrétně do praxe nízkoprahových zařízení pro děti a mládež a dilemat, s kterými se při své práci setkávají. Vyzdvihuje zásluhy, které pracovníci NZDM v práci s mládeží ohroženou rizikovým chováním mají, ale také upozorňuje na její limity a dává podněty pro její zlepšení.

Seznam použité literatury

BECKETT, CH , MAYNARD , A., JORDÁN, P. Values and ethics in sociál work. 3. aktualiz. vyd. 2017. ISBN 978-1-4739-7480-7.

ČECHOVSKÝ, J., RACEK, J. Kořeny vzniku nízkoprahových zařízení pro děti a mládež v České republice. In KLÍMA, P. 2007. Kontaktní práce: Analogie textů České asociace streetwork. Praha: Česká asociace streetwork. ISBN: 978-80-254-4001-8.

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

HRICOVÁ, Alena; ONDRÁŠEK, Stanislav a URBAN, David. *Metodologie v sociální práci*. Grada, 2023. ISBN 978-80-271-3636-0.

JANEČKOVÁ, E., MACH, P. Zákon o sociálních službách. Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7552-247-4.

JANKOVSKÝ , J. Etika pro pomáhající profese. 2., aktualizované a doplněné vydání. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-414-9.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004, 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

KAPPL, M. , SMUTEK, M. , TRUHLÁŘOVÁ, Z. Etika sociální práce: sborník z konference VI. Hradecké dny sociální práce. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2009. ISBN 978-80-7435-037-5.

KLÍMA, P., JEDLIČKA, R. Sociálně pedagogická práce s dětmi a mládeží v tíživých životních situacích v nízkoprahovém kontextu. In KLÍMA, P. 2007 Kontaktní práce: Analogie textů České asociace streetwork. Praha: Česká asociace streetwork. ISBN: 978-80-254-4001-8.

KRULICHOVÁ, Eva, Zuzana PODANÁ a Jiří BURIÁNEK. *Delikvence mládeže: trendy a souvislosti*. V Praze: Stanislav Juhaňák - Triton, 2015. ISBN 978-80-7387-860-3.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015, 190 stran. Pedagogika (Grada). ISBN 978–80-247-5309-6.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vydání třetí, aktualizované. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X

MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí*. Karolinum, 2016. ISBN 978-80-246-3336-7.

MIOVSKÝ, Michal a kolektiv. *Prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. ISBN 978-80-7422-391-4.

MUSIL, L. *Coping with Dilemmas. Working conditions and Interactions of Sociál Workers with their Clients*. Stassfurt: ISIS, 2006. Comparative Sociál Work Science, Vyd. 6. ISBN 80-7326-090-5

NEŠPOR, Karel. *Návykové chování a závislost*. Portál, 2013. ISBN 978-80-262-1357-4.

NIELSEN SOBOTKOVÁ, Veronika a kolektiv. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3.

NOVOTNÁ, Hedvika; ŠPAČEK, Ondřej a ŠŤOVÍČKOVÁ, Magdaléna. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

SMOLÍK, Josef. *Subkultury mládeže: uvedení do problematiky*. Praha: Grada, 2010, 281 s. : il., foto ; 25 cm. ISBN 978-80-247-2907-7.

SUCHÝ, O., Švancar, Z. *Mládež a kriminalita*. Praha: Melantrich, 1972. ISBN 8086473082.

VÁGNEROVÁ, M . Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

Seznam použitých internetových zdrojů

BRAUN, Virginia a CLARKE, Victoria. Using thematic analysis in psychology. Online. *Qualitative research in psychology*. 2006, roč. 3, č. 2, s. 77-101. ISSN 1478-0887. Dostupné z: <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>. [cit. 2024-06-23].

ČESKÁ ASOCIACE STREETWORK, O.S. *POJMOSLOVÍ Nízkoprahových zařízení pro děti a mládež (NZDM)*. Online. Praha, 2008. Dostupné z: <https://docplayer.cz/6838390-Pojmoslovi-nizkoprahovych-zarizeni-pro-deti-a-mladez-nzdm.html>. [cit. 2024-06-23].

HAVRDOVÁ, Klára a PTÁČKOVÁ, Klára. Střediska výchovné péče. Online. *Inkluzivní škola*. 2023. Dostupné z: <https://inkluzivniskola.cz/strediska-vychovne-pece>. [cit. 2024-06-23].

CHOVANCOVÁ, Jana. Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež. Online. *Agentura pro sociální začleňování*. Dostupné z: <https://www.socialni-zaclenovani.cz/oblasti-podpory/socialni-sluzby/nizkoprahova-zarizeni-pro-deti-a-mladez/>. [cit. 2024-06-23].

KANÁK, Jan. Oznamovací povinnost. Online. *Šance dětem*. 2012. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/oznamovaci-povinnost>. [cit. 2024-08-03].

KRASE, Kathryn. Social Workers as Mandated Reporters: Conflicted Over Confidentiality? Part IV. Online. *The New Social Worker*. 2013. Dostupné z: <https://www.socialworker.com/feature-articles/practice/social-workers-as-mandated-reporters%3A/>. [cit. 2024-07-30].

MARTÍNEK, Zdeněk. Agrese a šikana u dětí: Mohou za to média, rodičovská výchova, nebo geny? Online. *Šance dětem*. 2013. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/agrese-sikana-u-deti-mohou-za-media-rodicovska-vychova-nebo-geny>. [cit. 2024-05-19].

MEYSEN, Thomas. Child protection systems between professional cooperation and trustful relationships: A comparison of professional practical and ethical dilemmas in England/Wales, Germany, Portugal, and Slovenia. Online. *Child&Family Social Work*. 2017. Dostupné z: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cfs.12403>. [cit. 2024-07-30].

PAVLAS MARTANOVÁ, Veronika. O primární prevenci rizikového chování. Online. *Národní ústav pro vzdělávání*. 2014. Dostupné z: <http://archiv-nuv.npi.cz/t/co-je-skolska-primarni-prevence-rizikoveho-chovani.html>. [cit. 2024-06-23].

PETRIŠČOVÁ, Alena. Závislostní chování. Online. *Šance dětem*. 2012. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/zavislostni-chovani>. [cit. 2024-05-19].

REAMER, Frederic G. Eye on Ethics, The Limits of Confidentiality. Online. *Social Work Today*. 2002. Dostupné z: https://www.socialworktoday.com/news/eoe_041402.shtml. [cit. 2024-07-30].

REAMER, Frederic G. Ethical and Legal Standards in Social Work: Consistency and Conflict. Online. *Rhode Island College School of Social Work*. 2004. Dostupné z: <https://journals.sagepub.com/doi/epdf/10.1606/1044-3894.2237>. [cit. 2024-07-30].

RYŠKOVÁ, Iveta. Ústavní a ochranná výchova. Online. Karlovarská kraj. 2024. Dostupné z: <https://www.kr-karlovarsky.cz/temata/socialni-oblast/socialne-pravni-ochrana-deti/ustavni-ochranna-vychova>. [cit. 2024-06-23].

SEGAL, Michal. The conflict between maintaining confidentiality in socialwork and protecting a minor from harm. Online. *Journal of Family Social Work*. 2023. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10522158.2023.2194346#abstract>. [cit. 2024-07-30].

TEXL, David. Kriminalita a delikvence mládeže. *Právní prostor* [online]. 2022 [cit. 2023-03-31]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/kriminalita-delikvence-mladeze>

TOMAŠČÁKOVÁ, Marcela. Oznamovací povinnost vyplývající z trestního zákoníku a poskytování sociálních služeb. Online. *Sociální práce*. 2016. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/fakta-legislativa-dokumenty/oznamovaci-povinnost-vyplyvajici-z-trestniho-zakoniku-a-poskytovani-socialnich-sluzeb/>. [cit. 2024-08-03].

TOMEŠOVÁ, Jana. Ohrožené dítě a oznamovací povinnost. Online. *Právní prostor*. 2021. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/trestni-pravo/ohrozene-dite-oznamovaci-povinnost>. [cit. 2024-08-03].

VALNOHA. Povinnost mlčenlivosti a způsoby vzdorování nátlaku policie na její prolomení. Online. *Sociální práce*. 2014. Dostupné z: <https://socialniprace.cz/fakta-legislativa-dokumenty/povinnost-mlcenlivosti-a-zpusoby-vzdorovani-natlaku-policie-na-jeji-prolomeni/>. [cit. 2024-07-30].

VANÍČKOVÁ, Hana. Rizikové chování dětí na internetu. Online. *Šance dětem*. 2012. Dostupné z: <https://sancedetem.cz/rizikove-chovani-deti-na-internetu>. [cit. 2024-08-03].

ZENGIN, Oguzhan. Ethical Dilemmas That Turkish Social Workers Encounter and Factors That Influence Their Decisions in Case of Ethical Dilemmas. Online. *Ethical Issues in Social Work Practice*. 2018. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/345683102_Ethical_Dilemmas_That_Turkish_Social_Workers_Encounter_and_Factors_That_Influence_Their_Decisions_in_Case_of_Ethical_Dilemmas. [cit. 2024-07-30].

Confidentiality: children and young people. Online. *MDU*. 2022. Dostupné z: <https://www.themdu.com/guidance-and-advice/guides/confidentiality-children-and-young-people>. [cit. 2024-07-30].

Kvalita vzdělávání ve školním roce 2022/2023 – výroční zpráva. Online. *Česká školní inspekce*. 2023. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/cz/Dokumenty/Vyrocnizpravy/Kvalita-vzdelavani-ve-skolnim-roce-2022-2023-%E2%80%93-vyr>. [cit. 2024-06-23].

Mlčenlivost v sociálně-právní ochraně dětí. Online. *Člověk v právu*. Dostupné z: <https://clovekvpravu.cz/prirucka/14-socialne-pravni-ochrana-deti/14-5-mlcenlivost-v-socialne-pravni-ochrane-deti/>. [cit. 2024-08-03].

Oznámení trestného činu. Online. *Policie ČR*. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/oznameni-trestneho-cinu.aspx?q=Y2hudW09Mw%3D%3D>. [cit. 2024-08-03].

Poskytovatelé sociálních služeb často nevědí jak zachovávat mlčenlivost vůči státním orgánům. Mohou tak ohrozit důvěrné informace o klientech. Online. *Iuridicum Remedium*. Dostupné z: <https://www.iure.org/d/15/1210/poskytovatele-socialnich-sluzeb-casto-nevedi-jak-zachovavat-mlcenlivost-vuci-statnim-organum>. [cit. 2024-08-03].

Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy. Online. Ombudsman, veřejný ochránce práv, 2022. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/%C5%A0kolsk%C3%A1-za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_CZ_el-verze.pdf. [cit. 2024-06-23].

Trestní řízení ve věcech dětí a mladistvých. *Trestní řízení* [online]. [cit. 2023-05-30]. Dostupné z: <http://www.trestni-rizeni.com/vyklad-pojmu/trestni-rizeni-ve-vecech-deti-a-mladistvych>

Výchovné ústavy. Online. *Národní pedagogický institutu České republiky*. Dostupné z: <https://poradenstvi.npi.cz/vychovne-ustavy>. [cit. 2024-08-03].

Seznam použitých právních předpisů

Zákon 108/2006 Sb., o sociálních službách, [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže ve znění zákona č. 41/2009 Sb. [online]. [citováno 2012-01-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>

Zákon č. 40/2009 sb., trestní zákoník, [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>

Zákon č. 141/1961 Sb., zákon o trestním řízení soudním (trestní řád), [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

Zákon č. 109/2002 Sb., zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy, [online]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-10>

Seznam zkratk

NZDM – Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

MS – Ministerstvo spravedlnosti

MZ – Ministerstvo zdravotnictví

NASW – National Association of Social Workers

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Scénář rozhovoru

Příloha č. 2 – Ukázka rozhovoru

Příloha č. 3 – Ukázka kódování

Příloha č. 4 – Informovaný souhlas

Příloha č. 1 – Scénář rozhovoru

Tazatelské otázky

1. Úvodní otázky:

- Jaké máte vzdělání?
- Jak dlouho pracujete v NZDM?
- Co Vás vedlo k práci v NZDM?
- Na jaké pozici v rámci NZDM pracujete?

2. Hlavní otázky:

- Jakou roli hraje mlčenlivost ve Vaší práci?
- Jaké podle Vás může mít mlčenlivost přínosy a jaká naopak rizika v práci s rizikovou mládeží?
- V jaké fázi kontaktu s klientem a jakým způsobem je mu u vás v zařízení vysvětlena zásada anonymity a mlčenlivosti?
- V jakých souvislostech klienti nejčastěji řeší svou anonymitu v zařízení?
- V jakých situacích podle Vás může dojít k porušení mlčenlivosti? Máte s tím osobní zkušenost?
  - Pokud ano, o jakou situaci šlo? Jaké byly k porušení důvody? Jak byl proces komunikován s klientem?
- Nastala během Vaší praxe situace, ve které jste měl/a oznamovací povinnost?
  - Pokud ano, jaké k tomu byly důvody a jak se tato situace řešila?
  - Pokud ne, napadá Vás situace, ve které by k oznamovací povinnosti mohlo dojít?
- Jaké jsou podle vás hlavní přínosy a rizika oznamovací povinnosti ve vaší práci?
- Potkali jste se někdy v týmu se situací, kdy jste museli řešit konflikt mezi mlčenlivostí a oznamovací povinností?
  - Pokud ano, o jakou situaci šlo?
- Zažil/a jste někdy vy sám/sama situaci, ve které jste nebyl/a v souladu s případným rozhodnutím týmu?
- Jaké zdroje máte ve Vašem zařízení k dispozici pro řešení dilemat v práci s rizikovou mládeží?

3. Závěrečné otázky:

- Je něco, co byste chtěli dodat nebo co považujete za důležité a nebylo to zahrnuto v předchozích otázkách?

Máte nějaké návrhy na zlepšení podpory pro pracovníky v oblasti povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti?

Příloha č. 2 – Ukázka rozhovoru

Nejprve se potřebuji zeptat, jaké máte vzdělání?

Mám magisterský titul v oboru sociální práce.

Jak dlouho pracujete v NZDM? (Co Vás k práci v NZDM vedlo?)

Teď jsem tu desátý rok.

Já už jsem předtím pracovala v primární prevenci, kde jsem měla cílovou skupinu dětí a sociální práce je něco, co jsem chtěla dělat rozhodně dál, tak proto jsem si pak vybrala NZDM.

Na jaké pozici v rámci NZDM pracujete?

Řádový pracovník, provozní vedoucí, zástupce ředitele organizace.

Děkuji za odpovědi. Nyní přejdu k otázkám týkajících se tématu. Jakou roli podle Vás hraje mlčenlivost ve Vaší práci?

No já myslím, že díky mlčenlivosti můžeme určitě nějakým způsobem podpořit důvěru mezi pracovníkem a klientem, protože ve chvíli kdy klient ví, že informace o něm nebudeme sdělovat někam dál a je tady u nás v bezpečí, tak to může podpořit tu důvěru. A zároveň je to nějaká ochrana klienta a myslím si, že i nás. Třeba v situacích, kdy bysme mohli být konfrontováni s tím, ať nějaké informace pustíme, třeba v rámci institucí.

Ale zároveň si myslím, že je to velké téma ve chvíli, kdy se narazí na to, že by se ta mlčenlivost už měla prolamovat. Myslím si, že je taky hrozně důležitý jak je to nastavený v rámci organizace a struktury. To jsou body, u kterých si myslím, že se pracovník dost často zasekne.

Jaké podle Vás může mít mlčenlivost přínosy a jaká naopak rizika v práci s rizikovou mládeží?

Jedno z rizik je určitě to, že se pracovník může dostat do situace, kdy najednou neví a těžký je to ve chvíli, kdy třeba neví ani lidi jako nad ním nebo kolem něj v rámci organizace.

Přínos je určitě ta důvěra klient pracovník a to, že máme možnost, kdy nás ostatní instituce konfrontují s tím “řekněte nám tyhle informace, poskytněte nám to”, tak my se za to můžeme v uvozovkách schovat ve chvíli, kdy by to byli informace, který mi vyhodnotíme, že by mohli být mimo zájem klienta.

Napadá mě návazná otázka, jaký vnímáte, že mohou mít k tomuto ty ostatní instituce postoj? Právě k tomu, co popisujete, že po Vás například vyžadují nějaké informace a vy jim je na základě povinné mlčenlivosti odmítnete předat?

No, já si obecně myslím, že každá služba si tu mlčenlivost vykládá trochu jinak. Za jiným účelem na základě jiného paragrafu apod. Ne vždycky se v tom zvládneme potkat. Zrovna třeba s policií, tak tam si myslím, že je velký riziko toho, že my pak nevíme, jsou tam nějaký činy, kdy mi tu mlčenlivost musíme prolomovat, ale pak je tam spousta věcí, kdy je to jako někde na hraně zákona, ale my to prolomit nemůžem, ale ta policie si myslí, že musíme. Tak tam si myslím, že určitě je nějaký střet a i jsem zažila ze zkušenosti, že jeden policajt reagoval stylem “tak počkejte, až zase budete volat a budete něco chtít”. Jako kdyby mě chtěl trestat za to, že jsem tu mlčenlivost v tu chvíli neprolomila. Ale já si nebyla jistá, že tu mlčenlivost prolomit můžu. Zároveň vím, že je tady v různých institucích, jako OSPOD nebo škola zažitý takový to že volaj a chtěj ty informace předat tak jakože “pojd’me si ty informace říct a nikam to nezapišeme, do žádnýho protokolu apod”. Určitě každá ta instituce tam má něco svýho, co jí k tomu vede, ale pak si myslím, že to trochu člověka tlačí do toho, s čím není v pohodě. Což je určitě další z rizik. Myslím, že je důležitý se toho držet, ale musí to být v organizaci dobře nastavený.

V jaké fázi kontaktu s klientem a jakým způsobem je mu u vás v zařízení vysvětlena zásada anonymity a mlčenlivosti?

Jsem přesvědčená, že by mu měla být předávaná, aspoň v nějaký základní formě už při prvokontaktu. Nejsm si jistá, jestli se to takto opravdu děje, ale určitě poslední moment, kdy mu to musí být předaný je ve chvíli, kdy se s ním uzavírá klientská smlouva. Tak tam ty informace určitě musí být a myslím si, že to musíme přizpůsobovat jazyku toho dítěte. Takže takový ty lehký informace o tom “nikomu neřekneme, že k nám chodiš, pokud nám to sám nedovolíš, ani mámě, ani institucím”, ale že jsou nějaký zákonem stanovený důvody, kdy už to říct musíme. Ale málokterý dítě se ptá, jaký ty situace to jsou.

Pak si myslím, že je důležitý ve chvíli, kdy už cítíme, že buď nějakou informaci chtěl říct, mohl prolomit. Tam si myslím, že je to hrozně těžký, protože podle nějakýho našeho ideálního postupu by to mělo být tak, že nějak čucháš, že klient říká něco, co by mohlo podléhat oznamovací povinnosti a ty ho musíš zastavit a říct “hele, teď já tě potřebuju zastavit, protože se může stát tohle, tohle...”. Ale jako v praxi to takhle není, v praxi nikdy nevíme, jestli ta věta, co nám řekne bude spadat pod ohlašovací povinnost, takže si myslím, že určitě míň pracujeme s dětma na tom “my vám tady vjmenujeme věci, který musíme ohlašovat”, ale naopak to potom musí pracovník opracovat ve chvíli, kdy se to stane a už to oznámí/ohlásí/prolomí mlčenlivost. Pak je potřeba dítěti vysvětlit, proč, jak, co ho k tomu vede a tak.

Zmínila jste, že se klienti o tu mlčenlivost moc nezajímají. I přesto se zeptám, jestli Vás napadá, v jakých souvislostech klienti nejčastěji řeší svou anonymitu?

Co jsem pochytila, tak je určitě zajímavá to, jestli musíme říct policii, že jsou tady, když se sem přijdou schovat. Což je taky ale téma, který my jsme dlouze diskutovali v rámci různých NZDM, případně i s právníkem, kterýho máme v organizaci. Nebo když tady na ně vlítne Vietnamec z večerky, jestli mu to řekneme a pustíme ho sem.

Pak určitě jsem zažila takový to “musíte to nahlásit, řeknete to OSPOD u”, když třeba děti mluví o tom, že doma se dohadují, že jsou na ně rodiče drsný apod. To jsou asi dva důvody, který mě napadaj. Určitě to bylo i v rámci OSPODu, který mluvili o tom “a to vy jim řeknete, když budou něco chtít vědět”, ale to byli děti, který chodili ke kurátorovi, nebo jim hrozil diagnost'ák.

A pak teda anonymita mezi klienty, ale oni ví, že jakmile sem chodí, tak tady už anonymita mezi nimi moc není. To je tak jako “neříkejte mu, že jsem tady byl”, což my mu potvrdíme, že to neřekneme, dokud to on sám neschválí.

Mluvila jste o OSPODu. Co odpovídáte v případě těch dotazů na něj?

To jim říkáme, že pokud je to o tom, že my bysme aktivně oslovovali OSPOD a říkali jim “hele, my víme, že dítě chodí k vám na OSPOD a zároveň k nám, tak my vám řekneme, jak se tady u nás projevuje”, tak takhle to určitě není. Ale že pokud si OSPOD vyžádá zprávu, tak my jsme povinni na to nějakým způsobem reagovat. Zase jsou tam různé formulace, u který můžeme informace buď pustit nebo nepustit. Ale vlastně jsem se nikdy nedostala s klientem do větší diskuze o tom, kdy jsme povinni říct úplně všechno, kdy jsme povinni třeba jen potvrdit, že chodí k nám do služby apod.

Ještě vnímám, že klienti, který už chodí na OSPOD a mají nějakého kurátora, tak si myslím, že to většina vnímá tak, že je to spíš výhoda do toho klubu chodit a že se nezaleknou toho, že by po nás měl OSPOD chtít nějaký informace, protože když chodí do klubu, tak tráví ten volný čas nějak jako v uvozovkách dobře a mám pocit, že to nevnímají jako takový riziko.

Určitě by to bylo jiný, když by doma zažívali něco že by byli pod šestkovým paragrafem, tak tam by to bylo jiný. To tady řešíme teď jedny klienty, který přichází s těmahle obavama, tam se spíš bavíme o tom, jakou roli ten OSPOD v tomhle hraje apod.

Jak otázky povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti upravují interní směrnice Vaší organizace?

Určitě máme něco v rámci metodiky klubu. Myslím si, že jsme tam vždycky vedený k tomu, že sice máme nějaký obecný informace o tom, ale když se něco stane a je potřeba něco řešit, tak se pracovníci vždy obrací na vedoucího služby, což pro ně může být velká úleva. Já si obecně

myslím, že i zprávy pro OSPOD by měli jít jménem vedoucího, aby to bylo transparentní a ty pracovníci nebyli ohroženi tím, že potom se stane něco a oni budou muset vystupovat svým jménem apod, protože by tam měli vystupovat za službu a ne za sebe jako za občana.

Myslím si, že nad tímhle tím by měla být ještě metodika organizace, nebo něco takového, co může nějakým způsobem spojovat nebo nějaký základní informace ohledně mlčenlivosti a kdy prolomovat a kdy neprolomovat, tak by to měla být nějaká metodika nadřazená tomuhle. Ta v tuhle chvíli u nás ještě není kompletní, takže vyházíme z různých etických kodexů a vyhlášky 505 a sto osmičkového zákonu apod, ale není žádný dokument sepsaný, což si myslím, že do budoucna by mělo být.

Takže pokud by pracovníci potřebovali něco, o co se mohou opřít?

Metodika je základ, ve které máme vypsané třeba ty činy, který spadaj pod ohlašovací oznamovací povinnost, nepřekážení trestného činu apod, ale v praxi se vždycky stane to, že se obrátí na vedoucího služby a řeší se to na úrovni vedoucího.

V jakých situacích podle Vás může dojít k porušení mlčenlivosti? Máte s tím osobní zkušenost?

Zkušenost s tím mám. Myslím, že v tuhle chvíli je to ještě čerstvě zažitý. Určitě je to o tom, že jsou činy, který jsou jasně vydefinovaný a naší povinností je překazit nebo ohlásit, tak tam je to prostě jasný. Tam se to stává, není to výjimka, nestalo se to jednou. Myslím si, že je to něco s čím budem muset pracovat do budoucna. Určitě je to nějaká zpráva pro nás, že ti klienti k nám mají takovou důvěru, že jsou schopni ty věci říct. Kromě tohodle jsou to zprávy od OSPODu, kdy si to OSPOD sám vyžádá. Vždycky to chce řadu diskuzí na úrovni vedoucí, ředitel apod, abychom si vydefinovali, jaký informace můžeme v jaký chvíli říct. Protože se musíme opírat o to, jestli je od OSPODu uveden paragraf 6, jestli jsou tam jen nějaký obecný informace podle vyhlášky, nebo jestli musíme odpovídat na všechno a tam už jde o zájem dítěte.

Z praxe prolomení mlčenlivosti bylo teda ve chvíli, kdy si to vyžádal OSPOD a nebo ve chvíli, kdy se nám klient svěřil, že tam probíhají nějaký činy, co spadají do výčtu těch věcí, co je potřeba ohlásit.

Můžete možná říct nějakou konkrétní situaci? Jaké byly k porušení důvody? Jak byl proces komunikován s klientem?

Na první dobrou mě napadají tři situace, který mám nejvíc zažitý.

U dvou z nich bylo podezření na týrání svěřený osoby. Tam bylo hlavním cílem oznámit a překazit to, aby se to dělo. U obou klientů se komunikovalo o tom, že klient se svěřil a my

jsme věděli, že musíme zareagovat, komunikovali jsme s vedoucím služby a v průběhu tam jeli dvě linie, kdy buď jeden pracovník pracoval s dítětem a druhý zajišťoval kontakt s institucemi, nebo si to jeden pracovník převzal celé a jel to paralelně. Určitě bylo komunikováno s klientem informace o tom, že teď nám tady říkáš něco, co musíme říct dál, protože potřebujeme ochránit tebe a potřebujeme vědět, že budeš v pořádku a že už se to dítě nebude, protože to není správně. Vysvětlujem, co se musí dítě.

Tam teda ty případy byli trochu jiný, každý ten klient byl trochu na jiný cestě. Jeden už od té rodiny odstoupil a přišel to říct, ten druhý v té rodině byl a svěřit se původně nechtěl. Takže tam bylo určitě vysvětlení co se teď bude dítě, komu my to musíme říct, jak se teď pravděpodobně bude postupovat, že se do toho zapojí OSPOD. A všechno to bylo hlavně o tom, že nám jde o to, aby se tohle nedělo a aby ty jsi byl/a v bezpečí a bylo ti dobře, ale samozřejmě to znamená to, že se ta situace teď musí začít řešit. Dál byla teda komunikace s institucemi, s OSPODem a policií, s čímž teda furt nevím, jestli to bylo dobře nebo ne. Myslím si, že ten jejich postup nebyl úplně dobře, ale my už nedohlédnem na to, jak ta instituce funguje. To jak to bylo řešený, nevím, jestli byla chyba v tom, že oni, myslím OSPOD a policie, neví, jak spolu mají komunikovat, nebo kdo co má za cíl, ale za mě tam to hlavní a to je zabezpečení dítě a být tam pro to dítě, tak to tam v obou těch případech chybělo. Ve chvíli, kdy má být tohle to zásadní, tak by na tom asi měli víc zapracovat.

Ještě máme jednu situaci, kde k prolomení mlčenlivosti zatím nedošlo, ale asi brzo dojde. My už víme, že tam nějakým způsobem funguje OSPOD a nějakým způsobem byla zapojena policie, ale ještě to není o tom, že by si od nás vyžádali smlouvu, ale dopředu už mluvíme s klientem o tom, co se může stát, že jsou tady nějaký zákonem stanovený důvody, ze kterých my musíme tu mlčenlivost prolomit. Ještě se to nestalo, ale je to asi vlastně první zkušenost s tím “dopředu ti tady vysvětluju, k čemu tady ten OSPOD je, co se může dítě, jaký jsou varianty, jaká je jeho role, jaké je role policie, jaká bude případná role nás, pokud nás k tomu pak přizvou”. Takže tam je to výjimka, že o tom mluvíme dopředu, jak se to s mlčenlivostí dělá.

Jak v tuto chvíli reagují ti klienti? Spolupracují, nebo jsou spíše v odporu? Dokáží podle Vás porozumět tomu, co se v tu chvíli děje?

Nezažila jsem, že by byli v odporu nebo že by byli naštvaní. Určitě se u nich emočně projevuje strach, pláč, nebo takový jako „nevím co bude, bojím se toho, co bude, co když na mě budou naštvaní, co když tohle.“. Myslím si, že s tím dítětem umíme pracovat tak, aby to nebral tak, že tohle je trest za to, že něco řekl. Že to že něco řekl není špatně, ale naopak a držíme ho v tom, že je statečný a že je dobře, že to řekl. A že to musíme řešit právě proto, aby se mu to už

nestávalo a aby mu v tom bylo dobře. Že ti rodiče nebo rodinný příslušníci by s ním měli jednat tak, aby ho neohrožovali.

Emoce tam jsou vždycky, vždy přijde pláč a to, že neví a potřebují se tak jako schoulit. Nezažila jsem ale situaci, že by byl klient naštvaný, že jsme něco řekli, nějak to verbalizoval nebo tak.

Nastala během Vaší praxe situace, ve které jste měla oznamovací povinnost?

Minimálně dva případy jsem zažila, kdy jsme museli oznámit, u obou případů jsme figurovali jako oznamovatel trestného činu.

Jaké konkrétní situace to byly? Jaké k tomu byly důvody a jak se tato situace řešila?

Byly to situace, které jsem už popsala.

Jaké jsou podle vás hlavní přínosy a rizika oznamovací povinnosti ve vaší práci?

Oznamovací povinnost je jasně vydefinovaná zákonem a i ve chvíli, kdy už jsou to takový činy, který prostě nějakým způsobem ohrožují toho člověka, tak pak si myslím, že byť to může mít za riziko, že se překazí kontakt s tím klientem, nějak se jako naruší důvěra apod, tak už jsou to tak závažný činy, že nemůžeme nechat bez povšimnutí, nemůžeme je neoznámit. To co vnímám jako výhodu je, že je to prostě v zájmu klienta, aby se tahle situace zastavila a neděla. Proto to tak má být a má to za mě logiku, že pokud se děje něco co není v zájmu klienta nebo je rizikový, tak se to musí oznámit. Samozřejmě, že rizika to s sebou nese to, že to může nějak narušit ten vztah s klientem a že bude pracovník zatažen do nějakých kauz nebo do vyšetřování. Myslím si, že pracovníci tam hodně přemýšlí nad tím, nebo já to tak mám, co mohu říct, aby neohrozili dítě, ale aby neohrozili i sebe, svoji profesní budoucnost apod.

Potkali jste se někdy v týmu se situací, kdy jste museli řešit konflikt mezi mlčenlivostí a oznamovací povinností? Pokud ano, o jakou situaci šlo?

Děje se to, ale myslím, že víc na té úrovni vedoucí a hierarchicky vejš. Pokud o tom přemýšlí pracovníci, tak většinou si to převezme vedoucí a rozhodne o tom, jestli jo nebo ne. Máme mechanismy jako intervize, supervize, kde o tom můžeme mluvit a kde si tohle můžeme říct. Myslím, že to o co se můžeme opřít je ta metodika a vyjmenování činu, který musíme oznámit nebo přikazít. Tam už nejde říct, že to tam není, ale zároveň po pravdě si říkám, že třeba i týrání svěřené osoby je hrozně těžký definovat, co už vlastně týrání je a co už ne. Ale pořád se vracím k tomu, že pracovníci NZDM nejsou ti, co to mají vyhodnocovat, na to jsou tady jiný orgány a instituce a pokud my máme podezření, cítíme, že je to nebezpečný pro to dítě a že se děje něco, co by se dítě nemělo, tak my potom nemáme být ti, co hodnotí, jestli to tak je nebo není.

A pokud tam to riziko je a pokud to vyhodnotí, že je to věc, co my si myslím, že by se mělo ohlásit, protože to za nás splňuje tyhle věci, tak už je ale na ostatních, aby vyhodnotili, jestli to tak skutečně je.

Zažila jste třeba vy sama někdy situaci, ve které jste nebyla úplně v souladu s případným rozhodnutím týmu?

Takovou situaci jsem vlastně zažila a do teď s tím nejsem v pohodě. Šlo o to, kdy jsem prolomení mlčenlivosti na základě vyžádané zprávy od OSPOD komunikovala s ředitelem organizace. Nemyslím si, že jsme postupovali správně, ale evidentně se v tom nejsme schopni potkat. Je těžký, že jsou věci, který nejsou jasný tím zákonem a nejsou jasně vydefinovaný. Já se nechci pouštět do toho, že já bych jako pracovník měla hodnotit co je a není v zájmu dítěte, když prostě jen mám poskytovat informace, který od toho dítěte vím. Když už tam prolomení mlčenlivosti je a jsou jasně daný činy, kdy se to musí prolomit, tak my už vůbec nemáme přemýšlet nad tím, jestli nějaká informace má nebo nemá být poskytnutá a jestli někoho neohrozí. Protože pak už ti, co to mají vyhodnocovat jsou orgány činné v trestním řízení. Hodně v tom jednom příkladě šlo o zájem klienta, který jsme oba vnímali úplně jinak a ty dvě věci, o který tam šlo jsme já silně vnímala, že jsou v zájmu klienta, zatímco druhý pracovník zase hrozně vnímal, že je v zájmu klienta, aby se tam nenapsali. Nedokázali jsme se potkat v tom, co je víc. Znovu říkám, že jsem přesvědčená, že už to není na nás vyhodnocovat, že na to jsou tu jiný orgány a my máme fungovat s informace, který nám klient poskytne. takže když jsou zákonem stanovený důvody pro prolomení mlčenlivost, tak prolomená má být.

Jaké zdroje máte ve Vašem zařízení k dispozici pro řešení dilemat v práci s rizikovou mládeží?

Zase mluvím o tý metodice, která je jasně daná, kde jsou jasně daný ty věci zákonem, přes který nejede vlak. Pak je to o tom, co už nespadá na ty pracovníky, ale spadá to na hlavu vedení a ředitele. Pokud se jako shodneme na tom, že oznámení dělá vedoucí služby, tak tohle jde na hlavu jim, aby se ti pracovníci tím nemuseli zabývat. Pokud pracovník je oznamovatelem a je v tom činný, tak pak je to samozřejmě trochu jiný.

Ty zdroje teda by měli být metodika, zákon a určitě by to měla být konzultace supervizní nebo intervizní s nadřízeným.

Je něco, co byste chtěla ještě dodat nebo co považujete za důležité a nezahrnula jsem to v předchozích otázkách?

Ještě bych řekla, že to tím oznámením pro pracovníky nekončí. Že je tam pak vždy ještě potřeba opracovat tu část za tím, co se tohle stane. Jedna věc je komunikovat s dítětem ve chvíli, kdy se to oznamuje a řeší se to, ale ne vždycky je jistota, že se to vyřeší dobře a ne vždycky víme, co to znamená vyřešit dobře. To že se to dítě například dostane z té rodiny nebo sem tam bude nějaký dohled, to je určitě důležité, ale neznamená to, že to dítě bude spokojený, protože to může znamenat, že musí měnit prostředí, bude konfrontovaný s tím, že jsou na něj členové rodiny našťvaný nebo neví, jestli se s dalšíma věcmi může někdy v budoucnu zase svěřit atd. A myslím si, že kromě toho “pojdeme si tady tou těžkou částí” je hrozně důležitý, aby se nepřetrhal ten kontakt s dítětem a může se s dítětem komunikovat i potom. Nezůstat jen u toho jednoho momentu, ale zůstat s klientem i dál.

Během rozhovoru jste zmínila, že některá rozhodnutí, která děláte nejsou tak jasná a hodně nad tím v týmu přemýšlíte. Máte třeba nějaké návrhy na zlepšení podpory pro ty pracovníky, co by jim v praxi mohlo pomoci mít v tom více jasno?

Myslím, že co je zákonem daný, věci, co jsou vypsány, tak je fajn, že takhle jsou, protože to jsou tvrdá data, o který se člověk může opřít. Stálo by ale za to nějak podpořit komunikaci nebo spolupráci OSPOD, policie, nízkopraha, ale ne v takovém tom “pojdme si tady o těch informacích říkat neformálně”, ale v tom “pojdme si říct, jak by ten postup měl být ideální, aby bylo zabezpečený nebo zajištěný bezpečí toho dítěte”. Z praxe vím, že každý ten OSPOD funguje trochu jinak a každá spolupráce je trochu jiná. Víím, že to je z části ovlivněný téma jednotlivcem, co tam pracují, ale myslím si, že obecně ty instituce moc neví, co jak dělá, ani většina neví, k čemu my jsme a kde končí naše nějaká pravomoc, co tady můžeme a nemusíme dělat.

Pro pracovníky by měl největší podporou být vedoucí a mít to jasně vydefinovaný. Je jasný, že každá situace je jiná a nejde udělat univerzální návod, jak to bude. Ale čím víc se budeme těma věcmi v těch konkrétních příkladech zabývat, tak tím víc můžeme vycházet z té zkušenosti a příště se zase o kousek posunout.

Příloha č. 3 – Ukázka kódování

<p>Jakou roli hraje mlčenlivost ve Vaší práci?</p> <p>Myslím si, že pro nějaký prvokontakt nebo když uzavíráme smlouvu a vysvětlujeme, jakým způsobem fungujeme, tak když jim řekneme o tý mlčenlivosti, tak to upevňuje nějakou jejich důvěru v to, že to co si říkáme je opravdu jen mezi náma. Důležitý je jim vysvětlit, že ta mlčenlivost se nevztahuje na kolegy v tom týmu, protože některý klienti mají tendenci třeba mi něco říkat a zavazovat si mě tím, že je to jen mezi náma, tak to jim musím opakovat, že takhle to nefunguje a že všichni víme všechno, tak at si rozmyslí, jestli to chtějí říct, nebo ne. Zároveň je ta mlčenlivost v nějakých etických dilematech taková svazující, že potom musíme s týmem řešit, kde je ta hranice toho, kdy už bychom jí měli nějakým způsobem prolomit, ale vždycky se na tom pak domlouváme s těma klientama, nikdy to nejde bez jejich vědomí. Často spolupracujeme s OSPODem, kam se vždy s klientem domluvíme, že voláme anonymně, anonymně se ptáme na informace o situaci toho klienta. Co se dá dělat, když se děje tohle apod. Pak se ptáme klienta, jestli chce, abychom tu mlčenlivost popřípadě prolomili a šli s ním například na ten OSPOD.</p> <p>Jaké jsou podle vás hlavní přínosy a rizika oznamovací povinnosti ve vaší práci?</p> <p>Tam mi přijde, že je dobrá u dětí, kdy je doma rodiče týraj. Tam jsme řešili s jednou klientkou na OSPODu přes ohlašovací povinnost, že jí rodiče týrali. Na to konto ona se pak přestěhovala do domu otevřených možností, kde potom přebývala a vlastně to že ta ohlašovací povinnost je, že tam ta policie spolupracovala na tom pomoci tomu dítěti i s tím OSPODem, tak je dobrý, že některý ty lidi to podpoří v tom, že to chtějí aktivně řešit tu svojí situaci. Snažíme se je podpořit, že je možný nějaký řešení a říkat, že je důležitý mít nějaký důkazy, který se potom používají pro to, aby se to nějak rozklíčovalo, jak se ty situace dějou.</p> <p>Může být teda výhoda, že se o to dá opřít, ale nevýhoda v tom, že si říkáme “tak tohle už bychom měli řešit”, ale to dítě nechce. Vlastně jsme někdy nahlašovali anonymně na OSPOD nějaký klienty, který jsme popsali jen nějaký fakta, co jsme věděli. Nevěděli jsme příjmení, ale věděli jsme jméno, do jaký chodí školy a třídy.</p> <p>Potkali jste se někdy v týmu se situací, kdy jste museli řešit konflikt mezi mlčenlivostí a oznamovací povinností?</p> <p>Možná když jsme věděli, že někteří naši klienti se účastní distribuce nějakých omamných látek, tak tam jsme řešili do jaký míry je</p>	<p>Důvěra</p> <p>Hranice oznamovací povinnosti</p> <p>Komunikace s klientem</p> <p>Spolupráce s dalšími orgány</p> <p>Komunikace s klientem</p> <p>Týrání</p> <p>Spolupráce s dalšími orgány</p> <p>Komunikace s klientem</p> <p>Nesouhlas klienta</p> <p>Důvěra vs. ztráta klienta</p>
---	---

důležitý nějak jít s tím zákonem a do jaký míry by to mohlo ty vztahy poškodit a mohli bysme je tím pádem ztratit. Tam jsme si potom řekli, že to nebudeme nahlašovat a spíš budeme se snažit s tím klientem o tom nějak mluvit a upozorňovat na rizika s tím spojená a na co by si měl dávat pozor. Shodli jsme se na tom, že pokud to přejde nějakou mez, tak ta policie si je stejně najde svojí cestou a my tu nejsme od toho abychom nahlašovali lidi, co prodávají drogy.

Nejvyšší prioritou co se týká naší práce je aby ten klient vždycky věděl, že v jakýkoliv situaci může přijít. Proto je důležitý, aby věděl, že nám může věřit a že pokud se budeme podnikat nějaký kroky co se týkají spolupráce s OSPODem, policií, s jakoukoliv návaznou službou, tak vždycky předtím proběhne řeč s ním o tom co chce a proč je to z naší strany důležitý, aby to pochopil.

Komunikace s klientem

Hranice oznamovací povinnosti

Komunikace s klientem

Příloha č. 4 – Informovaný souhlas

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu a se zpracováním osobních údajů

Informace o výzkumu:

Výzkum se zaměřuje na témata povinné mlčenlivosti a oznamovací povinnosti v práci s rizikovou mládeží. Konkrétně se zaměřuje na otázky jak s mlčenlivostí a případně oznamovací povinností pracují pracovníci nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, s jakými se v této souvislosti potýkají dilematy a jak mohou případná dilemata ovlivnit jejich vztah s klientem.

Výzkum je prováděn Bc. Kateřinou Kuzbovou v rámci zpracování diplomové práce s názvem *Povinná mlčenlivost a oznamovací povinnost v práci s rizikovou mládeží* na Katedře sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Výzkum bude veden formou polostrukturovaného rozhovoru. Předpokládaná délka rozhovoru je jedna hodina.

Průběh rozhovoru bude nahráván. Pořízený zvukový záznam bude sloužit pouze pro vytvoření doslovného přepisu, který bude dále analyzován a interpretován dle potřeb výzkumu. V přepisu nebudou zmíněna žádná konkrétní jména ani místa. Bude důsledně anonymizován tak, aby byla zaručena anonymita a ochrana všech osob umíněných v průběhu rozhovoru a nebylo tak možné tyto osoby na základě přepisu identifikovat. Doslovné citace částí anonymizovaného doslovného přepisu mohou být použity v diplomové práci.

Respondent do tohoto rozhovoru vstupuje dobrovolně a může kdykoliv v odstoupit.

Informace o účastníkovi výzkumu:

jméno a příjmení:

datum narození:

telefon:

e-mail:

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále též jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) jsem srozuměn s tím, že jakékoliv užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu nezakládá můj nárok na jakoukoliv odměnu či náhradu, tzn. že veškerá oprávnění k užití a zveřejnění dat a výstupů vzešlých z výzkumu poskytují bezúplatně.

Zároveň prohlašuji, že

- a) souhlasím se zveřejněním anonymizovaných dat a výstupů vzešlých z výzkumu a s jejich dalším využitím;
- b) souhlasím se zpracováním a uchováním osobních a citlivých údajů v rozsahu v tomto informovaném souhlasu uvedených ze strany Univerzity Karlovy, Filozofické fakulty, IČ: 00216208, se sídlem: nám. Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1, a to pro účely zpracování dat vzešlých z výzkumu, pro účely případného kontaktování z důvodu zpracování dat vzešlých z výzkumu či z důvodu nabídky účasti na obdobných akcích a pro účely evidence a archivace; a s tím, že tyto osobní údaje mohou být poskytnuty subjektům oprávněným k výkonu kontroly projektu, v jehož rámci výzkum realizován;
- c) jsem seznámen/-a se svými právy týkajícími se přístupu k informacím a jejich ochraně podle § 12 a § 21 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, tedy že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o informaci o zpracování mých osobních a citlivých údajů a jsem oprávněn/-a ji dostat a že mohu požádat Univerzitu Karlovu v Praze o opravu nepřesných osobních údajů, doplnění osobních údajů, jejich blokaci a likvidaci.

Výše uvedená svolení a souhlasy poskytují dobrovolně na dobu neurčitou až do odvolání a zavazují se je neodvolat bez závažného důvodu spočívajícího v podstatné změně okolností.

Vše výše uvedené se řídí zákony České republiky, s výjimkou tzv. kolizních norem, a bude v souladu s nimi vykládáno, přičemž případné spory budou řešeny příslušnými soudy v České republice.

Potvrzuji, že jsem převzal/a podepsaný stejnopis tohoto informovaného souhlasu.

Dne:

Podpis: